Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Έτος 34ο - Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2010
ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 133 - ISSN 1106-2118

ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟ ΤΕΛΟΣ
PORT PAYE
ΝΑΟΥΣΑ
Αρ. Αδ. 4360
Hellenic Post
ΕΛΤΑ
Hellenic Post

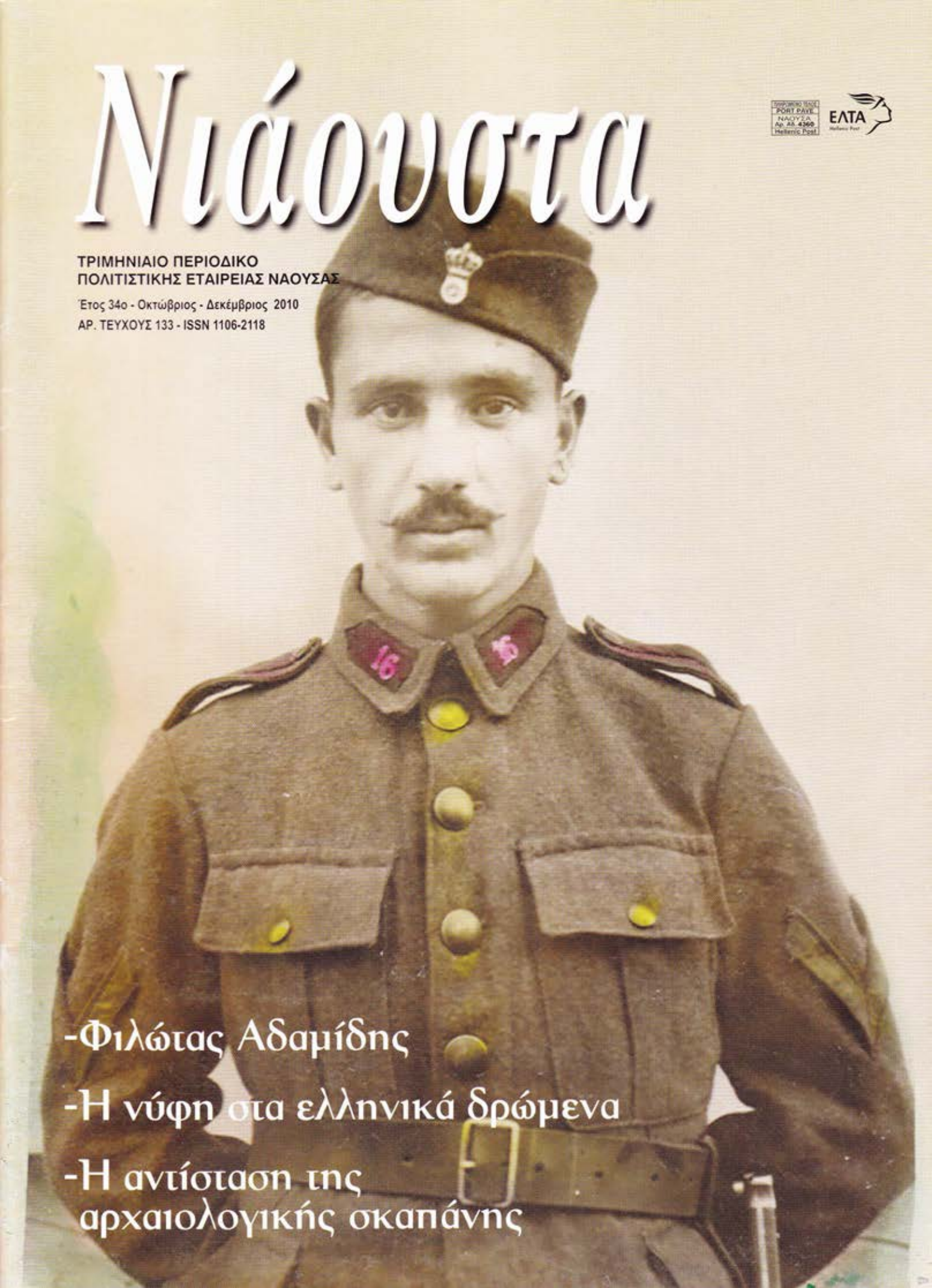

-Φιλώτας Αδαμίδης

-Η νύφη στα ελληνικά δρώμενα

-Η αντίσταση της αρχαιολογικής σκαπάνης

Περιεχόμενα

Εν συντομία... Πολιτιστικά και άλλα, του τριμήνου... 4

Στα χρόνια του '50 και μετά..... 10

Πέτρου Α. Στοΐδη: Φιλώτας Αδαμίδης, Μαχητής τεσσάρων πολέμων.....11

Θεόδωρου Ζιώτα: Η νύφη στα Ελληνικά δρώμενα.... 24

Γιώργου Μάλλιου: Η Αντίσταση...της αρχαιολογικής σκαπάνης.....31

Μανώλη Βαλσαμίδη βιβλιοπαρουσιαση: Νικου Σπάρτση, Παραδοσιακή μουσική και τραγούδια στη Νάουσα.....36

Αθηνάς Κακούρη: Ιστορικό ή μυθιστόρημα.....41

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"
ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010
Ετος 34ο - Τεύχος 133, Αριθμός ISSN: 1106 2118

ΙΔΡΥΤΕΣ: Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, (+)Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Αλέξανδρος Οικονόμου, πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Αλέξανδρος Οικονόμου, Ευγενία Ζάλιου, Πέτρος Στοΐδης, Βάσω Στάνιου, Θεόδωρος Ζιώτας, Ελισάβετ Χ"Μαλούση-Ρούκαλη, Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκα.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:
-Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ, τηλ. 2332024102
-Αλεξ. Οικονόμου, Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα, τηλ. 22332029380

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος τηλ. 2331060331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ο Φιλώτας Αδαμίδης (1938)

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Χρήστος Πρασκίδης τηλ. 2353024287

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ:
ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας, Τηλ. - Φαξ 2332027638
Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει καμία ευθύνη για τα εννυπόγραφα κείμενα που δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων το κείμενο.

Σημείωμα της Σύνταξης

Ειδικά αφιερωμένο στον αγωνιστή Φιλώτα Αδαμίδη το τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας, περιλαμβάνει την κεντρική εισήγηση της σχετικής εκδήλωσης που διοργάνωσε η Πολιτιστική μας Εταιρεία καθώς και την παρέμβαση του τιμώμενου και πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τη ζωή και τη δράση του. Παρουσιάζονται επίσης οι νέες εκδόσεις που κυκλοφόρησαν τους προηγούμενους μήνες με θέματα που αφορούν στην περιοχή μας καθώς και διάφορα άλλα θέματα που ελπίζουμε να σας κρατήσουν το ενδιαφέρον.

Υπενθυμίζουμε ότι για να δείτε τα ψηφιοποιημένα τεύχη του περιοδικού μας που ψηφιοποίησε η Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας, καθώς και τα εξώφυλλα και τα περιεχόμενα των πιο πρόσφατων τευχών, επισκεφτείτε την ιστοσελίδα της Πολιτιστικής Εταιρείας στη διεύθυνση: http://politistikietaireianaoussas.blogspot.com/

Καλή χρονιά

Διακίνηση περιοδικών
Εμβάσματα συνδρομές:

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 59200, τηλ. 2332029380
Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Σολωμού 3, ΤΚ 59200, τηλ. 2332024102

Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά με αντικαταβολή
Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε ενδεχομένως τις ελλείψεις σας.

Τιμοκατάλογος εκδόσεων
που διατίθενται από την Π. Ε. Νάουσας

Τιμή τεύχους: 5.00€
Ε. Στουγιαννάκη: Ιστορία της πόλεως Ναούσης 20.00€
Συλλογικός τόμος: Νάουσα, 19ος-20ος αι. 25.00€
(Σκληρό εξώφυλλο) 30.00€
Δ. Βλάχου: Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ 20.00€

Εν συντομία...

Πολιτιστικά και άλλα, του τριμήνου

Το θέμα των δημοτικών και περιφερειακών εκλογών και μάλιστα με βάση τις συνενώσεις που προβλέπει ο νέος εκλογικός χάρτης της χώρας με τον «Καλλικράτη» ήταν αυτό που κυριάρχησε στην καθημερινότητά μας το τελευταίο τρίμηνο του χρόνου και ασφαλώς έβαλε σε δεύτερη μοίρα τις υπόλοιπες πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι οποίες όμως δεν έλειψαν κι αυτήν την περίοδο. Είχαμε εκθέσεις εικαστικών και φωτογραφίας, θεατρικές παραστάσεις και κάποιες συναυλίες, εκείνο πάντως που μπορεί να χαρακτηρίσει αυτούς τους μήνες και ιδιαίτερα την τελευταία περίοδο είναι μια έξαρση της εκδοτικής δραστηριότητας πνευματικών έργων συμπολιτών μας, κάποια από τα οποία επιχειρούμε να σας παρουσιάσουμε στη συνέχεια.

Το 7ο Φεστιβάλ Ταινιών μικρού μήκους Νάουσας

Ολοκληρώθηκε με απόλυτη επιτυχία και εντυπωσιακή προσέλευση κόσμου το 7ο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Νάουσας, που φέτος μεταφέρθηκε στις αρχές Οκτωβρίου. Η τελετή λήξης πραγματοποιήθηκε στο κατάμεστο δημοτικό θέατρο και την εκδήλωση παρουσίασαν οι ηθοποιοί Παναγιώτης Μπουγιούρης και Χριστίνα Μαντέση.

Ο γενικός διευθυντής του Φεστιβάλ Νίκος Κουτσογιάννης αναφέρθηκε στη μεγάλη προσπάθεια που καταβλήθηκε προκειμένου το φεστιβάλ να εξακολουθήσει να δημιουργεί πολιτισμό και ανάπτυξη κόντρα στη δύσκολή οικονομική συγκυρία που διανύει η χώρα. Ευχαρίστησε όλους όσους ενίσχυσαν τη φετινή διοργάνωση και ιδιαίτερα το Κοινωφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση για την καθοριστική υποστήριξη του. Τέλος, ευχαρίστησε το κοινό για την ενεργό παρουσία του, που καθιστά το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Νάουσας το πιο ζωντανό φεστιβάλ κινηματογράφου της χώρας Το Διεθνές

Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Νάουσας είναι μια εκδήλωση αφιερωμένη στη μικρού μήκους ταινία και στον ψηφιακό κινηματογράφο. Σήμερα το Φεστιβάλ αποτελεί μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες πολιτιστικές εκδηλώσεις, προωθεί τον ελληνικό κινηματογράφο στο εξωτερικό, αποτελεί κόμβο ευρύτερων διευρωπαϊκών δικτύων ανταλλαγών και συνεργασίας με χώρες του εξωτερικού, έχει καταστεί πόλος σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας. Το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Νάουσας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κεφάλαια στην προσπάθεια ανάπτυξης της περιοχής. Ο πολιτισμός μετατρέπεται σε αναπτυξιακό εργαλείο που συμβάλλει στην ποιότητα ζωής των πολιτών, ανοίγει νέους ορίζοντες, ψυχαγωγεί και θέτει τα θεμέλια για μόνιμη ανάπτυξη.

Θεατρικό φθινόπωρο

Δύο θεατρικές παραστάσεις-παραγωγές τοπικών θεατρικών ομάδων- είχαμε αυτήν την περίοδο. Έχει αποδειχθεί ότι οι ναουσαίοι αγαπούν το θέατρο και στηρίζουν όλες τις προσπάθειες των τοπικών ερασιτεχνικών σχημάτων που με αρκετό επαγγελματισμό φροντίζουν πάντα να παρουσιάζουν τα θεατρικά τους επιτεύγματα.

Γελάτε γιατί χανόμαστε...

Την πολιτική σάτιρα «ΓΕΛΑΤΕ ΓΙΑΤΙ ΧΑΝΟΜΑΣΤΕ» παρουσίασε στο δημοτικό θέατρο το ΘΕΑΤΡΟΡΑΜΑ ΚΩΣΚΟΛ, σε κείμενα και σκηνοθεσία Κώστα Κόλλα. Μια απολαυστική παράσταση που σατίριζε τηλεοπτικά πρόσωπα αλλά και σύγχρονα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα. Και πράγματι ο κόσμος που παρακολούθησε τις δυο παραστάσεις γέλασε με την

ψυχή του, τόσο με τους έξυπνους διαλόγους, όσο και τα πικάντικα αστεία. Έπαιξαν οι Σταύρος Εξηντάρας, Ευγενία Νακοπούλου, Αφροδίτη Παρίση, Γιώργος Μακρογιώργος, Νικολέτα Τσέλιου, Κώστας Φυκιάρης, Ιωάννης Ράπτης, Τάνια Στόιου, Κατερίνα Σολδάτου, Κώστας Κόλλας. Τη μουσική επιμέλεια είχε ο Σταύρος Εξηντάρας, ενώ τη χορογραφία ετοίμασε η Τάνια Στόιου. Ήχος - φωτισμοί Παναγιώτης Γιάτσος.

Λίστα Γάμου

Τη ζωή πέντε πενηντάρηδων φίλων στη σημερινή Ελλάδα περιγράφει χωρίς όμορφα περιτυλίγματα και επιτηδευμένα τεχνάσματα ο Διονύσης Χαριτόπουλος στην καταιγιστική "Λίστα Γάμου", που με μεγάλη επιτυχία παρουσίασαν τα μέλη της θεατρικής ομάδας "ΑΙΡΕΣΙΣ" ανεβάζοντας τη δεύτερη ανεξάρτητη παραγωγή τους, μετά το αξέχαστο "Δάφνες και Πικροδάφνες" πριν από δυο χρόνια. Οι κλασικοί Νεοέλληνες - Ελληνάρες της γενιάς του Πολυτεχνείου που ξέχασαν το επαναστατικό τους παρελθόν

για το οποίο ήταν περήφανοι, "ξεβρακώνονται" από την πένα του συγγραφέα και παρουσιάζονται στην κυριολεξία γυμνοί μπροστά στους θεατές μαζί βεβαίως με την φθηνή τους πεζότητα, ως ανθολογία στερεοτύπων της συγκεκριμένης αυτής κοινωνικής ομάδας.

Ο Γιώργος Πέιος, ο Γιώργος Κασαπίδης, ο Μέλιος Αδαμίδης και ο Παναγής Καρυδάς, συνεπικουρούμενοι από τον Νίκο Καλαϊτζή και την Ελένη Φουντή, καθώς και τον Πέτρο Τζιμίτση σε κινηματογραφικό ρόλο έκπληξη, απέδωσαν με εξαιρετική πειστικότητα και άνεση τους χαρακτήρες του έργου, αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά πόσο πολύ έχουν προχωρήσει στη διαχείριση των εκφραστικών τους δεξιοτήτων. Η παράσταση ανέβηκε με συλλογική σκηνοθεσία, σκηνογραφία και μουσική επιμέλεια. Το βίντεο επιμελήθηκε ο Νίκος Μπιλιούρης, ενώ στους φωτισμούς και στον ήχο ήταν ο Γιάννης Ζαρδάβας και ο Κώστας Αδαμίδης.

Βιβλία που λάβαμε - νέες εκδόσεις

Γιώργου Ρουμελιώτη: Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού του ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα. Έκδοση Λαογραφικής Εταιρείας Ν. Πέλλας, Έδεσσα 2000.

Ο συγγραφέας, με όσα στοιχεία έχει στη διάθεσή του, επιχειρεί να ψηλαφίσει και να συνθέσει την εποχή εκείνη (πρώτο μισό του 19ου αι.) επιμένοντας στην παιδεία και τα γράμματα, δημιουργώντας τις προσωπογραφίες αυτών που σημάδεψαν την εποχή τους και που δυστυχώς έχουν ξεχαστεί, ή περνούν απαρατήρητοι, παρά τη μεγάλη τους προ-

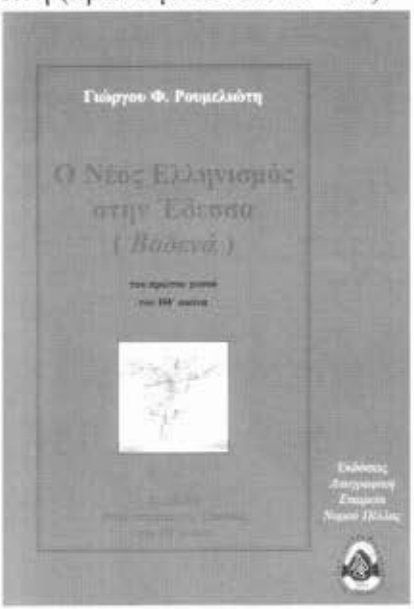

σφορά, κινδυνεύοντας να χαθούν για πάντα από την ιστορία.

Σ.Σ. Ευχαριστούμε τον αγαπητό φίλο κ. Ν. Καραμανάβη που είχε την καλοσύνη να μας στείλει ένα αντίτυπο του βιβλίου.

Λύκειο Ελληνίδων Νάουσας: Πρακτικά 14ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Λυκείου των Ελληνίδων: Από το λαϊκό πολιτισμό στις πολιτιστικές αγορές».

Σε ένα καλαίσθητο τόμο 158 σελίδων που κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο περιλαμβάνονται τα Πρακτικά (εισηγήσεις και απομαγνητοφωνημένες συνεδρίες) του 14ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Λυκείου των Ελληνίδων που διεξήχθη πέρυσι το φθινόπωρο (17-20 Σεπτεμβρίου 2009) στη Νάουσα με διοργανωτή το τοπικό παράρτημα του Λυκείου των Ελληνίδων. Στη θεματολογία του συνεδρίου περιλαμβάνονταν θέματα όπως *«Παράδοση και αυθεντικότητα»*, *«Χορεύοντας ελληνικούς χορούς»*, *«Οι παιδαγωγικές και ψυχολογικές αξίες των τοπικών λαϊκών παραδόσεων»* κλπ. ενώ πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι καταγραφές των προφορικών συζητήσεων των «στρογγυλών τραπεζιών» με θέματα όπως *«Αντίγραφα ενδυμασιών, η διαδικασία, το προϊόν»* και *«Μουσική, χορός, δρώμενα, διάσωση και τι άλλο;»*

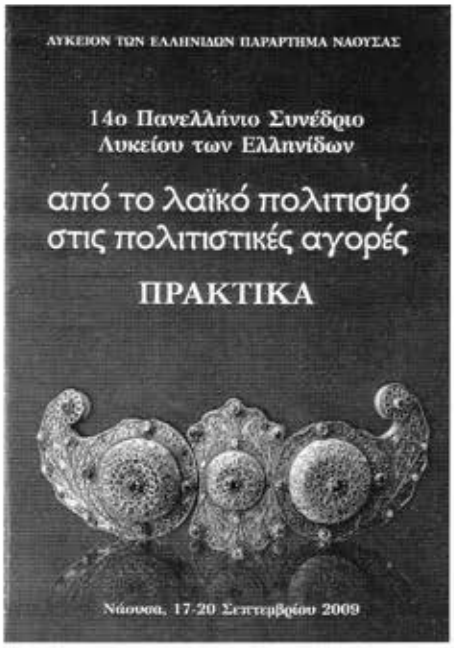

Την έκδοση, που πραγματοποιήθηκε με χορηγούς τη Νομαρχία Ημαθίας και τον κ. Τάκη Μπάιτση, επιμελήθηκε η Πρόεδρος του ΛΕΝ κ. Βάσω Μπάιτση.

Νίκου Σπάρτση: Παραδοσιακή μουσική και τραγούδια στη Νάουσα

Το 5ο βιβλίο λαογραφικού περιεχομένου του αειθαλούς κ. Νίκου Σπάρτση κυκλοφόρησε και παρουσιάστηκε σε ειδική εκδήλωση στην Εστία Μουσών, με τη συνεργασία της νεότευκτης χορωδίας παραδοσιακών τραγουδιών του Λυκείου Ελληνίδων, υπό τη διεύθυνση του κ. Χρήστου Τσίτση, που ανέλαβε τη «ζωντανή» εκτέλεση ορισμένων παραδοσιακών τραγουδιών και χορών που περιλαμβάνονται στο βιβλίο. Τους χορωδούς συνόδευε η κομπανία των Αποστόλη Ζαφειρίου, Γιάννη Κετάνη και Μαρίας Παπαδοπούλου, που έδωσαν έναν ξεχωριστό τόνο στην εκδήλωση.

Στις 396 σελίδες του βιβλίου περιλαμβάνονται εκατοντάδες τραγούδια (λόγια και μουσική) ταξινομημένα σε κεφάλαια (Ιστορικά, Ερωτικά, της Ξενιτιάς, Χοροί και Πατινάδες, Εμβατήρια

παραδοσιακού γάμου, Θρησκευτικά-Εορταστικά, Σατυρικά-παιδικά, Ρεμπέτικα παλιάς εποχής, Σχολικά διάφορα και τέλος Νανουρίσματα). Το βιβλίο παρουσίασαν ο κ. Μανόλης Βαλσαμίδης (η εισήγησή του δημοσιεύεται ξεχωριστά) και ο κ. Τάκης Μπάιτσης.

Κώστα Λαπαβίτσα (επιμέλεια): Ισχνός Καπιταλισμός. Η Μακεδονία κατά την ύστερη Οθωμανική περίοδο.

Το βιβλίο αποτελεί συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν στην ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι η περιοχή της Μακεδονίας και κυρίως η πόλη της Νάουσας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη. Ο βιομηχανικός καπιταλισμός δεν εμφανίστηκε αρχικά, ούτε κατ' εξοχήν, εκεί που θα περίμενε κανείς, δηλαδή στη Θεσσαλονίκη. Απεναντίας, η μακεδονική επαρχία και συγκεκριμένα η περιοχή του Βερμίου, αποτέλεσε την πλέον δυναμική εστία βιομηχανικής ανάπτυξης κατά την ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία. Στο βιβλίο περιλαμβάνονται τέσσερις σημαντικές μελέτες:

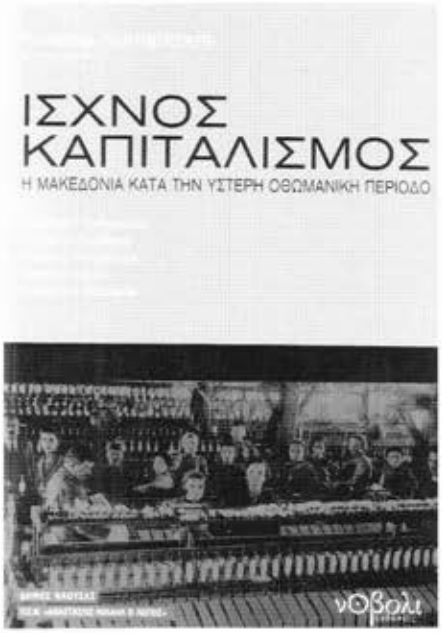

-Βιομηχανική ανάπτυξη και κοινωνικός μετασχηματισμός στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Κώστας Λαπαβίτσας, Σχολή Ανατολικών και Αφρικανικών Μελετών (SOAS) Πανεπιστημίου Λονδίνου)

-Η ύπαιθρος της Μακεδονίας από την οθωμανική στην ελληνική εξουσία (1900-1920). (Σωκράτης Πετμεζάς, Πανεπιστήμιο Κρήτης)

-Η οθωμανική βιοτεχνία 1812-1914 (Ντόναλντ Κουάτερτ, Πανεπιστήμιο της Πολιτείας της Ν. Υόρκης στο Μπίγκχαμπτον)

-Οθωμανική αποβιομηχάνιση, 1800-1913: Μια αποτίμηση της έκτασης, των επιπτώσεων και των αντιδράσεων (Σεβκέτ Παμούκ, Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο, Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Λονδίνου & Τζέφρεϋ Γουίλιαμσον, Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ και Πανεπιστήμιο Ουισκόνσιν)

Οι μελέτες αυτές αντιπροσωπεύουν σύγχρονες τάσεις στην οικονομική ιστοριογραφία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συμβάλουν στον εμπλουτισμό της οικονομικής ιστοριογραφίας της Ελλάδας, ενισχύουν δε τη θέση της Νάουσας στη διεθνή βιβλιογραφία.

Η έκδοση του τόμου χρηματοδοτήθηκε από την Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος και τον Δήμο Νάουσας, πρόκειται δε να παρουσιαστεί επίσημα στο άμεσο μέλλον.

Ο ποιητικός Δεκέμβρης του 2010

Δύο ποιητές και μια ποιήτρια συνεχίζουν τον μοναχικό δρόμο της ποίησης και μας χαρίζουν το Δεκέμβριο του 2010, στο τέλος του τέλους μιας ολόκληρης εποχής, τα ακριβά τους ποιήματα.

Το καθημέρα των Ελλήνων, έλεγε ο Λιοντάκης, όταν μιλούσε για τον πεσσιμισμό μας, είναι το όρος Σίπυλο της Νιόβης, όπου όλες οι βρύσες στάζουν δάκρυα.

Αν, λοιπόν, έχουν κάτι κοινό οι τρεις ποιητές, που μας εμπιστεύονται τους στίχους τους, είναι ο θρήνος και ο πλανταγμός μετουσιωμένος σε συνείδηση και μελαγχολικό μειδίαμα, παιχνίδι και επινόημα, αξιοπρέπεια και εγκαρτέρηση. Εξάλλου αυτό κάνει η Τέχνη μεταπλάθει τη νοσταλγία, τη μελαγχολία, το φόβο, την απουσία, την εγκατάλειψη, τη μοναξιά, την άρνηση, τα πάθη σε δύναμη και αντοχή. Κι αυτός είναι ο λόγος που σε δύσκολους καιρούς λειτουργεί ως καταφυγή και εγρήγορση συνάμα. Είτε πρόκειται

για το άτομο, είτε για τις συλλογικότητες, ένας στίχος, ένα ποίημα, είναι ένα δώρο που μπορεί να ξαναδώσει στα βουνά το ύψος τους και να φέρει τον κόσμο στα μέτρα μας.

Ο **Ηλίας Τσέχος** με την ποιητική του συλλογή **«Ή σταγόνα ή Ωκεανός»** πατά στους μύθους του τόπου του, για να ξαναβρεί τη χαμένη του υπόσταση, να ενώσει τα κομμάτια της διασπασμένης του ενότητας, να ξαναβρεί τις αρχές και τις αλήθειες που ο καιρός μετάλλαξε. Μεταπλάθοντας τη γλώσσα, καταργώντας, πολλές φορές, συντακτικούς και γραμματικούς κανόνες, παίζοντας με τις λέξεις και αναποδογυρίζοντας στίχους, σκωπτικός και ανάλαφρος, βαρύς και άθυμος, επιστρατεύει τους μύθους και τη γη της καθημερινότητάς του, τα απλά και τα μεγάλα της, τα τώρα και τα πριν, για να ξαναχτίσει το σύμπαν της νοσταλγίας του. Αλλοπαρμένος οπαδός της επιστροφής, ξυλάρμενος ξεγελάει τον καιρό και ανάστροφα στο ρεύμα, επιστρέφει στις ρίζες του.

Παρχάρε

Ανηφορώ στα ύψη
Αισθήσεις μόνον
Ουρανοί εισπνεόμενοι
Αρκείσαι στις φωτολουσίες
Να αποστέλλεσαι ανθέων στόλος
Τχνη αγύριστα

Ποιοι Νόμοι σ΄ αθωώνουν ποίηση
Ποιοι σ΄ αναθεματίζουν
Τι τριγυρνάς παντού και μας λιγώνεις
Γνωρίζω πλέον οι θεοί τι κρύβουν

Έτσι λογάριαζε η ζωή
Τις υψηλές κορφές της
Μη γκρεμιστούν, μη χαμηλώσουν

Χιλιετηρίδα θυμάται αιώνες

Μ΄ ένα νεότερο χορό ο Σειλινός
Τα πρωινά συγγενεύει
Οδούς ρυθμών και αριθμών

Τον Όλγανο φουσκώνει
Το τρένο κουβαλά προς Έδεσσα
Το κλίμα αλλάζει

Κάθε στιγμή η άλλη που έρχεται
Η άλλη
Κάθε στιγμή που φεύγει.

Ο **Γρηγόρης Σακαλής «Θαμμένος στην Άμμο»**, παρατηρητής ενός κόσμου παρατημένου στο έλεος του απανθρωπισμού και της σχιζοφρένειας, πολίτης του κόσμου, συγκαιρινός και συντοπίτης μας μαζί, επειδή θαμμένος στην άμμο είναι ο καθένας μας ετούτο τον καιρό, είτε το ξέρει, είτε όχι και επειδή όλος ο κόσμος έχει γίνει έρημος, ακατοίκητος τόπος αισθημάτων και αξιών. Το βλέμμα και οι λέξεις του, μέσα κι έξω από τα τοπία της ζωής του, είναι το βλέμμα και οι λέξεις μας, μέσα και έξω από τα τοπία της ζωής μας. Είμαστε όλοι εμείς που σηκώνουμε λίγο τα μάτια από το καβούκι της ενικότητάς μας- δε

μας αντέχουμε-, και κοιτάζουμε γύρω μας με την ελπίδα πως κάτι, κάποιος, θα μας τραβήξει ολόρθους έξω, για να τα χαμηλώσουμε, αμέσως, δυο φορές μόνοι και δυο φορές θλιμμένοι.

Κάθισα εκεί

Σ' ένα υπαίθριο θέατρο
βρέθηκα τυχαία
έβλεπα μπαλέτο
κι αναρωτήθηκα
τι κάνω εδώ πέρα
μ' αυτές τις ανόητες ψυχαγωγίες
της ανώτερης τάξης
όταν ο κόσμος βογγάει
στα σπίτια
τους δρόμους
τα εργοστάσια.
Κάθισα εκεί
κι αναρωτιόμουνα.

Χειροπέδες

Βάζεις το μυαλό μου σε κάδρο
και το κρεμάς στον τοίχο
βαλσαμωμένη λιονταροκεφαλή
λάφυρο.
Κήρυκας γλυκός είσαι,
με υπονομεύεις
με κινήσεις χεριών,
καλυμμένος καθοδηγητής
κρύβεις επιδέξια πίσω σου
χειροπέδες.

Η **Νανά Ξανθίδου** με τα ποιήματα της σε **«Μια μέρα»** καταθέτει έναν εσωτερικό απολογισμό σχέσεων, ψευδαισθήσεων, προσδοκιών, παθών και εγκαταλείψεων. Χειρομάντισσα που ανοίγει την παλάμη της και ξαναμαντεύει το παρελθόν και το μέλλον, στο παρόν, μέσα από τέμνουσες, παράλληλες, φυγόκεντρες. Η ποίησή της είναι εσωστρεφής, όμως μας αφορά, όσο μας αφορούν τα πάθη που πάθαμε και δε μάθαμε, τα όνειρά μας που προδώσαμε, οι φίλοι που εγκαταλείψαμε, οι προσδοκίες που διαψεύσαμε, οι χαρές και οι αγάπες που μας πλήγωσαν και πληγώσαμε, τα κατάστιχα όπου καταχωρούνται όλες οι απουσίες και οι φόβοι μας, τα ερείπια της ζωής μας και η ζωή που θελήσαμε και δεν. Ο λόγος της καθαρός, λιτός, απέριττος και ψυχαναλυτικός, όπως κάθε λόγος που θέλει να λέγεται ποιητικός, εξαγνίζει τα πάθη και δικαιώνει τα αδικαίωτα.

Με το πρώτο φως

Ο ήλιος ανεβαίνει σταγόνα τη σταγόνα
Ρουφώντας τον ιδρώτα
Και το φεγγάρι σιωπηλό
Αφήνει το σκοτάδι στο κρεβάτι

Στα αυλάκια των χεριών
Ζωή και θάνατος μια χούφτα

Κρυμμένη στον ποδόγυρο

Και μείναμε να κουβεντιάζουμε
Με καινούργια φωνήεντα
Όλη η αλφάβητος στην κατηφόρα

Μια λέξη μόνο δεν πυροβολεί
Ράβει τον ποδόγυρό μου

Στα χρόνια του '50 και μετά...

Μικρή η διαφορά

Παραγίνηκε το κακό μι τις ξένες τις λέξεις, αμάν πια μας πλάνταξαν, όπου βρεθείς και όπου σταθείς τα ίδια τα ισάπχια και στις νταμπέλες κι στα πράματα όλα κι στην τηλεόραση κι παντού. Εκεί που σε ομιλούν μια χαρά, απολνούν μια ξένη λέξη και άει σύρε βρέ εσύ τι γουμάρια θέλουν να σι πουν. 'Οχι τίποτα, αμά ψου-ψιου τους πιργιλούν απακρυφά τους τρανύτερους που μπερντεύονται οι έρμοι.

Την Παρασκευή το βράδυ, σμούργια, πήρε τηλέφωνο η Δοξία, χρόνια παντρεμένη στην Αθήνα, τη μάνα της στη Νιάουστα. Με το καλησπέρα την αποχερίστηκε η τχειάτσα η Λισαβούδα.

-Είπα κι εγώ, αλησμόνησες που έχεις μάνα; Καν δε σι τικνάει να πάρεις να δεις τι φκιάνω; Αμάν από μοναχοσύνη, κλούτσιανα από μέσα-παραμέσα, μπιζέρισα κι την τηλερόραση κι όλα, αμά εσύ «ιά γκαΐλές» για τ' ιμένα

-Μαρή μάνα, προυψές δεν τα λέγαμε μια ώρα;

-Πως κι δεν.

Συγίστηκε η Δοξία, άμα «άει σιαπέρα» το κατάπιε, την πήρε καμπόσου με το καλό, ηρέμησε η παλιά, τα βρήκαν. Είπαν τα νέα κατά μαχαλάδες, ποιος πέθανε, ποιος χώρισε, κουβέντα να γένητι απ' τόνα στ' άλλο, δεν τάσωναν!

Σε μια στιγμή τη ρωτάει η Δοξία.

-Ο αδερφός μου απού δίπλα κι η Σούλα τι φκιάνουν; Μέρες έχουμε να ομιλήσουμε.

-Μια χαρά είναι, η Σούλα πήγε σήμερα τη μάνα της στη Σαλουνίκη να την κάμει λίφτιγκ, είχαν ραντεβού στην κλινική.

-Τι λίφτιγκ μι λες μαρή; Αριτσιώθηκα τώρα, λέλε θιάμα να τη γένει! Αποφάσισε να πάει να κάνει λίφτιγκ η συμπεθέρα; Με τα σωστά της; Έρμα χάλια!

-Μπα γιατί; Κι εγώ δα πάω, γιατί τις έχουμε τις παράδες; Για τέτοιες ώρες.

-Τι μι λες τώρα χριστιανή μου, αλάφρυνες ντιπ για ντιπ; Για λίφτιγκ έχει πέντε παράδες στην άκρα, ή για το ξεπροβόδισμα; την αψιώθηκε η Δοξία.

-Γιατί μαρή θυγατέρα μι παραμαζώνεις; Για καν πώς είσαι.... Εσύ δεν μι λες να τηριούμαι στους γιατρούς, να είμαι καλά; Χίλια ευρώ παίρνει ο γιατρός, δεν είναι και ποιος ξέρει πόσα, δόξα τον Θεό τα 'χω.

Σα λίγα τη φάνηκαν τη Δοξία, συλλογίστηκε κι την συμπεθερά (καμπόσου λουλουπαντέρα) στο κουτί χαμογελαστή μι τσιτωμένο το στόμα κι την φούσκωσαν τα γέλια.

-Δε μι λες μάνα, στο στόμα δα φκιάσει η συμπεθερά το λίφτιγκ;

-Άιντέ.... , ιά σύνερθε θυγατέρα, τι μι ανακατώνεις στόματα; Το δεξί το μάτι έχει τον καταρράχτη.

-Για λέιζερ στο μάτι ομιλούμε τόση ώρα χριστιανή μου; Τι μι λες τότε για λίφτιγκ κι μι λουλαίνεις;

-Ε! Κι εσύ πάλι, εκεί σκάλωσες; Μπερδεύτηκα καμπόσου, σάματι τα ήξερα κι από ιχτές αυτά; Τι λίφτιγκ τι λέιζερ και τα δυο από «λου» αχιρνούν....

Ε. Δ.

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΦΙΛΩΤΑΣ ΑΔΑΜΙΔΗΣ («Καπετάν Κατσώνης»)

Μαχητής τεσσάρων πολέμων

Κείμενα – Παρουσίαση: Πέτρος Α. Στοΐδης

Η Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος», στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την Εθνική Αντίσταση, διοργάνωσε την Τετάρτη 24 Νοεμβρίου 2010 στην αίθουσα της Εστίας Μουσών ένα τιμητικό αφιέρωμα στον κ. Φιλώτα Αδαμίδη (Καπετάν Κατσώνη), σε συνεργασία με τη Σχολική Βιβλιοθήκη του 2ου Γυμνασίου Νάουσας. Τη ζωή και τη δράση του αγωνιστή της Εθνικής Αντίστασης, μαχητή τεσσάρων πολέμων, παρουσίασε ο φιλόλογος κ. Πέτρος Στοΐδης, με τη βοήθεια πλούσιου οπτικοακουστικού υλικού. Παρακάτω δημοσιεύεται η κεντρική εισήγηση της εκδήλωσης καθώς και ο σύντομος χαιρετισμός του ίδιου του «Καπετάν Κατσώνη».

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Τούτος ο τόπος / είν' ένας μύθος /
από χρώμα και φως / ένας μύθος κρυφός /
με τον κόσμο του ήλιου δεμένος. /
Κάθ' αυγή ξεκινά / ν' ανταμώσει ξανά /
το δικό του αθάνατο γένος.»
***Ν. ΓΚΑΤΣΟΣ** «Τούτος ο τόπος»*

Αυτό το «μύθο» και αυτό το Αθάνατο Γένος, κατά τον ποιητή, τιμάμε σήμερα 68 χρόνια από το μέγιστο εκείνο παράδειγμα εθνικής συνεργασίας και ομοψυχίας της 25ης Νοεμβρίου 1942, στο Γοργοπόταμο. Δεν πρόκειται για απλό εθνικό χρέος αλλά για να αποδώσουμε ευλαβικά το φόρο τιμής σ' αυτούς που ερωτεύθηκαν την Ελευθερία μέχρι το θάνατο φυλάγοντας και τις

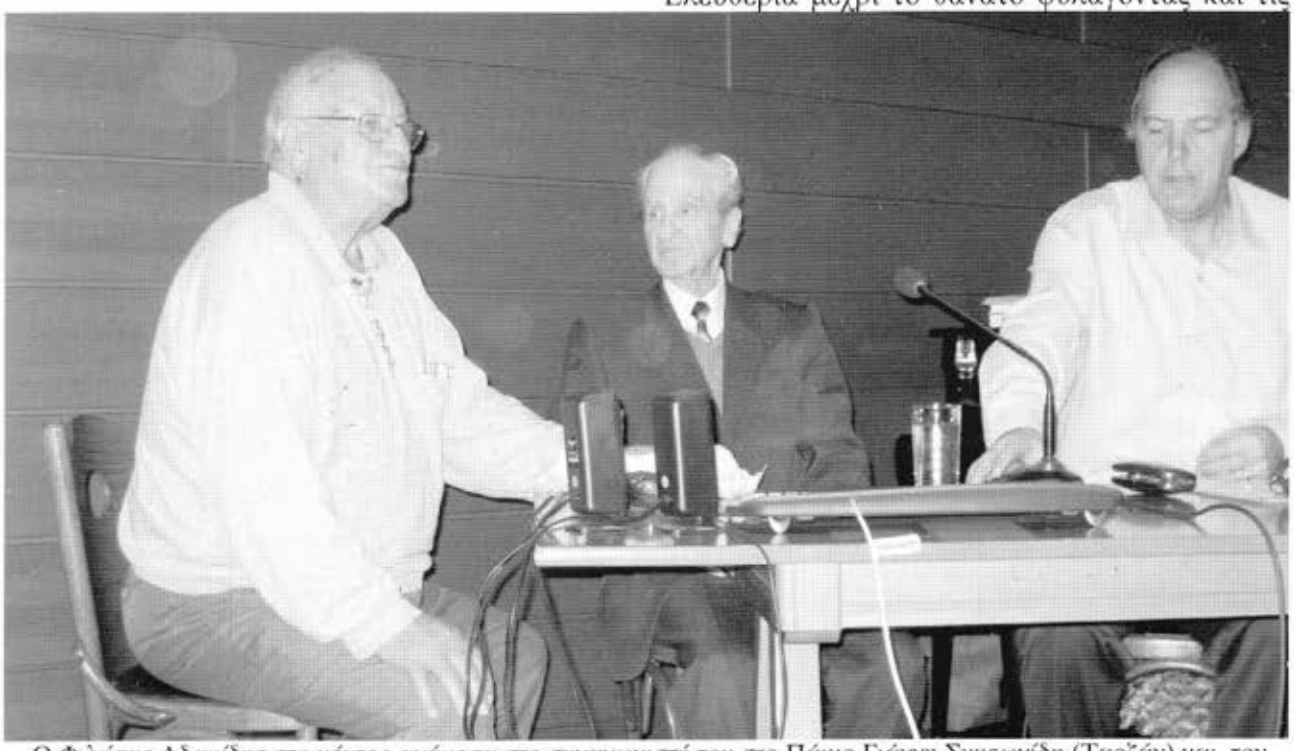

Ο Φιλώτας Αδαμίδης στο κέντρο ανάμεσα στο συναγωνιστή του στο Πάικο Γιάννη Συμεωνίδη (Ταρζάν) και τον εισηγητή της εκδήλωσης Πέτρο Στοΐδη

δικές μας *«Θερμοπύλες, ποτέ από το χρέος μή κινούντες»*.

Τιμάμε απόψε το συμπατριώτη μας μεγάλο αγωνιστή της Αντίστασης και στο πρόσωπό του όλους τους συναγωνιστές – συντρόφους του των μεγάλων αγώνων για τη λευτεριά και τη δημοκρατία στον τόπο μας μ' ένα στόχο: Να προκαλέσουμε όχι δάκρυα αλλά σκέψη. Να αφήσουμε στο σκεπτόμενο ακροατή ύλη προς συλλογισμό, συλλογισμό ελεύθερο. Γιατί, όπως είπε ο Βελεστινλής, *«όποιος συλλογάται λεύτερα, συλλογάται καλά»*.

Τη σκέψη όλων μας, λοιπόν, θα προσπαθήσω να προκαλέσω, επαναφέροντας στη μνήμη γεγονότα και πράξεις ανείπωτου ηρωισμού και αυτοθυσίας αλλά και πράξεις εθνικής ντροπής, πιστός στην Αριστοτέλεια άποψη ότι *«το τέλος, ο σκοπός δηλ. της Ιστορίας, είναι η άντληση εμπειρίας από τα γεγονότα του παρελθόντος, με απώτερο σκοπό την αυτογνωσία του ανθρώπου και την εξαγωγή ορισμένων συμπερασμάτων για τη ζωή»*. Άλλωστε η ιστορία ενός έθνους αποτελεί κληρονομιά και πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν ένα διαρκές παρόν από τους νεότερους. Εξάλλου αυτό επιβάλλει το κάλεσμα του Γένους, να είναι κάθε γενιά καλύτερη από την προηγούμενη. Να διδασκόμαστε μεν από το *«κλέος»* αλλά και από τα ολισθήματα του παρελθόντος, θέτοντας ως στόχο να είμαστε – όχι να γίνουμε – *«πολλώ κάρρονες (πολύ καλύτεροι)»*.

Ο πρωταγωνιστής μας Φιλώτας Αδαμίδης – Καπετάν Κατσώνης, μαχητής σε τέσσερις πολέμους, διδάσκει με το παράδειγμά του:

Αν δεν καώ εγώ
αν δεν καείς εσύ,
αν δεν καούμε εμείς
ν' ανάψει η πυρκαγιά,
πώς θέλεις να γενεί
να φύγει η σκοτεινιά;»
ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ

Την ιστορία του, που είναι και η ιστορία της νεότερης Ελλάδας, θα θυμηθούμε απόψε, αφήνοντας τα γεγονότα να μιλήσουν για την ταινία της ζωής του. Ο Κατσώνης αφηγείται πολλές φορές σε πρώτο πρόσωπο τις εμπειρίες του κάνοντας πιο ζωντανή και παραστατική την παρουσίαση (ζωντανό ντοκιμαντέρ) ενώ τα σχόλια και η παράθεση πληροφοριών παρουσιάζονται από τον υποφαινόμενο σε τρίτο πρόσωπο, οργανωμένα σε κεφάλαια. Πολύτιμοι βοηθοί μου οι προσωπικές εκδόσεις των αναμνήσεων και της βιογραφίας του κ. Αδαμίδη, οι συνεντεύξεις του, η αρθογραφία του, το προσωπικό του αρχείο, υψίστη τιμή για μένα που μου το εμπιστεύθηκε και τέλος το βιβλίο του συναγωνιστή και φίλου του Θανάση Μητσόπουλου για το 30ο Σύνταγμα του Ε.Λ.Α.Σ. με τις αναμνήσεις όλων των πρωταγωνιστών.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Γεννήθηκε στη Νάουσα το 1917. Ο **πατέρας** του Γιάγκος ήταν από το Κρούσοβο του Μοναστηρίου, Μακεδονομάχος, που οι κομιτατζήδες τον κυνήγησαν κι έκαψαν το σπίτι του. Μετά από αυτά τα γεγονότα πήρε τη μάνα του και την αδελφή του κι ήρθε κι εγκαταστάθηκε στη Νάουσα. Άλλαξε το όνομά του, έβαλε στο όνομα του παππού του που ήταν Αδάμ, την κατάληξη -ίδης, Αδαμίδης. Θυμάται ο Καπετάν Κατσώνης: *«Όλοι με θεωρούν πόντιο γιατί τα εις -ίδης είναι ποντιακά, ως επί το πλείστον. Ήταν από εκείνα τα μέρη και τελείωσε τη Μεγάλη Σχολή του Γένους, έφεδρος υπολοχαγός. Πέθανε όμως πολύ νέος, διευθυντής των ΤΤΤ (Ταχυδρομείο, Τηλεφωνείο, Τηλεγραφείο). Και μας γαλούχησε τα λίγα χρόνια που μπορέσαμε και τον ζήσαμε μέχρι τα 45 του. Μας γαλούχησε με το πνεύμα αυτό της αγάπης για την πατρίδα.*

Ιωάννης (Γιάγκος) Αδαμίδης

*Όλη η οικογένειά μου πήρε μέρος στον Αγώνα. Η **μάνα** μου ήταν, μπορώ να πω, ένα από τα μεγαλύτερα παλικάρια, γιατί στον εμφύλιο οι χωροφύλακες την πήγαιναν πολλές φορές*

την εφημερίδα με κομμένο κεφάλι και της έλεγαν: «Να το κεφάλι του γιου σου». Αυτή έσφιγγε τα δόντια της για να μην κλάψει, να μην τους δώσει το δικαίωμα να χαρούν. Τόσο παλικάρι. Τα άντεξε όλα αυτά. Όταν γύρισα στη Νάουσα, τη ρώτησα: « Ρε μάνα από μένα τράβηξες πάρα πολλά δεν είπες καμιά φορά καμιά κουβέντα;» «Τι λες, ρε παιδί μου, εγώ τους άντεχα...». «Καλά έκανες, έκανες το καθήκον σου.»

Ο αδελφός του ο Κώστας, αριστούχος φοιτητής της Ιατρικής, πνίγηκε στο δρόμο για την εξορία, όταν ναυάγησε το πλοίο «Χειμάρα» που μετέφερε τους πολιτικούς κρατουμένους έξω από την Εύβοια στις 17/1/1947. Προς τιμή του έδωσε το όνομά του στο γιο του.

Η ΖΩΗ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

Το 1936 τελείωσε με δυσκολίες το Λάππειο Γυμνάσιο, καθώς, λόγω του θανάτου του πατέρα του και αφού ήταν ο μεγαλύτερος σε ηλικία, από μαθητής της 5ης γυμνασίου ήταν προστάτης της εννεαμελούς πλέον οικογένειάς του, δουλεύοντας τα καλοκαίρια γκαρσόνι ή στο εργοστάσιο για να ενισχύσει το πενιχρό εισόδημά τους. Μετά την αποφοίτηση το 1936, έπιασε δουλειά στο εργοστάσιο του Λαναρά. Το 1938 υπηρέτησε τη στρατιωτική οκτάμηνη θητεία του ως προστάτης. Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1940 έδωσε εξετάσεις σε διαγωνισμό για μία θέση στο Ι.Κ.Α. Νάουσας, που ιδρύθηκε την 1/7/1940 και πέρασε 3ος από 80 για 5 θέσεις (2 Βέροια, 2 Έδεσσα, 1 Νάουσα).

Απο τα μαθητικά χρόνια

ΑΛΒΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Με την κήρυξη του πολέμου στις 28/10/1940 επιστρατεύεται, κατατάσσεται στο 68ο σύνταγμα πεζικού και ως δεκανέας - ομαδάρχης αναχωρεί για το βόρειο μέτωπο, όπου παίρνει το βάφτισμα του πυρός. Συμμετέχει σε μάχες σκληρές, νικηφόρες, αλλά και με απώλειες (σκοτώνεται ο ανθυπολοχαγός διμοιρίτης του). Η προέλαση του ελληνικού στρατού συνεχίζεται με κατάληψη πόλεων (Μοσχόπολη, Κορυτσά) προς το Μοράβα, αλλά και με τον πιο μεγάλο αντίπαλο, το δριμύ ψύχος που επικρατεί μέσα στα χαρακώματα στο χιόνι. Έτσι τα κρυοπαγήματα 1ου βαθμού δεν αργούν να έρθουν.

Η προέλαση σταματά τέλη του Δεκέμβρη με αρχές Γενάρη και το μέτωπο σταθεροποιείται λόγω καιρικών συνθηκών, απωλειών και της ανάγκης ανασυγκρότησης. Οι απώλειες είναι κυρίως σε κατώτερα στελέχη, Ανθυπολοχαγούς διμοιρίτες. Για το λόγο αυτό δημιουργείται στην Καβάλα σχολή εφέδρων αξιωματικών, στην οποία τον στέλνουν στις 9/1/1941. Μετά από δίμηνη εντατική εκπαίδευση αποφοιτά με επιτυχία ως δόκιμος στις 9/3/1941 και στις 21/3/1941 στέλνεται ως εκπαιδευτής στο κέντρο εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων και αγύμναστων Ναυπλίου. Στις 23/3/41 ονομάζεται με Β. Διάταγμα Ανθυπολοχαγός. Στο κέντρο Ναυπλίου στη διμοιρία του εκπαιδεύει Ναουσαίους και Φυτιώτες αγύμναστους ηλικιωμένους μέχρι την 6η Απριλίου 1941 που επιτέθηκαν οι Γερμανοί από τα Βουλγαρικά

Στην σχολή εφέδρων αξιωματικών στην Καβάλα το '41

σύνορα, οπότε και έφυγε με τάγμα νεοσυλλέκτων της Τρίπολης με νηοπομπή για την Κρήτη. Στο πλοίο του ανατέθηκε η διοίκηση διμοιρίας νεοσυλλέκτων που είχε μείνει χωρίς διοίκηση.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ο Φιλώτας Αδαμίδης πολέμησε στο Ηράκλειο (περιοχή «Μασταμπά») ως έφεδρος ανθυπολοχαγός μέχρι και την τελευταία μάχη στον Προφήτη Ηλία της Κνωσού ως εθελοντής αποσπασματάρχης, για να καταλήξει αιχμάλωτος στο στρατόπεδο «Παιδικές Εξοχές» Χανίων. Οδηγός μας στα γεγονότα της Κρήτης οι Προσωπικές Αναμνήσεις του, τις οποίες πρωτοέγραψε στις 15/4/1981 ευρισκόμενος στην Πράγα.

Σημείωση: Τις Αναμνήσεις του από τη Μάχη της Κρήτης τις έστειλε στον τότε Αρχηγό του Γ. Ε. Εθνικής Άμυνας και παλιό του συμπολεμιστή της Κρήτης στρατηγό Αγαμέμνονα Γκράτζιο (ο Γκράτζιος εύελπις τότε στην Κρήτη, ήταν ο πρώτος τραυματίας του λόχου την 20η Μαΐου 1941). Στη συγκινητική και για τους δυο τους μοναδική συνάντηση, μετά τον επαναπατρισμό του στην Ελλάδα το 1982, ο κ. Φιλώτας του ζήτησε να βεβαιώσει πως ήταν μαζί στη μάχη της Κρήτης και πως δεν ήταν νεκρός, όπως δήλωνε το πιστοποιητικό της στρατολογίας. Ο στρατηγός ανταποκρίθηκε με μεγάλη χαρά, δίνοντάς του το σχετικό έγγραφο.

«Από το πρωί τα χαράματα στις 20 του Μάη 1941 άρχισαν βομβαρδισμοί, κακό. Γερμανικά, Ιταλικά αεροπλάνα παντός τύπου βομβάρδιζαν, δεν έβλεπε κανένας παρά καπνό πάνω από το Ηράκλειο. Κατά το απογευματάκι άρχισαν να φαίνονται από τη θάλασσα, από την Ελλάδα δηλαδή, να έρχονται τα οπλιταγωγά γεμάτα αλεξιπτωτιστές. Ήταν ολόκληρη μεραρχία αλεξιπτωτιστών, η οποία έρχονταν να καταλάβουν την Κρήτη με περίπατο σε μερικές ώρες.»

Σε σχετική ταινία που προβλήθηκε στην εκδήλωση ο ίδιος περιγράφει τα γεγονότα στους μαθητές της ομάδας Τοπικής Ιστορίας του 2ου Γυμνασίου Νάουσας στις 15/1/1996 και στους μαθητές του 2ου Λυκείου Νάουσας το 2006.

"...Εκεί πέρασα τρεις μήνες αιχμάλωτος. Οι συνθήκες ήταν άθλιες. Ένα μπισκότο την ημέρα και μισή κονσέρβα. Τα πλευρά μας «μετρούνταν». Οι Γερμανοί δεν τηρούσαν κανένα διεθνή νόμο, εκτελούσαν, αν ήθελαν έτσι για γούστο. Εκεί που καθόμασταν μέσα στο αντίσκηνο άκουγες τον άλλο να φωνάζει «ωχ». Τον παίρναμε, τον θάβαμε μέσα στην άμμο και αυτή η «δουλειά» κράτησε 3 μήνες.

Οι Γερμανοί πάλι σκεπτόμενοι να μας στείλουν στο ανατολικό μέτωπο - όνειρα θερινής νυκτός...- γιατί ξέρανε πως οι Έλληνες πραγματικά είναι καλοί πολεμιστές, άρχισαν να μας διώχνουν από τα στρατόπεδα. Με την πρώτη φουρνιά, με τους Βορειοελλαδίτες, έφυγα και εγώ. Μας είχαν στα αμπάρια οι Γερμανοί με συνοδεία αντιτορπιλικών. Παρουσιάστηκαν 2 ή 3 φορές υποβρύχια βρετανικά. Κάναμε 4 μέρες να βγούμε στη Θεσσαλονίκη.

Στη Θεσσαλονίκη μας βγάλανε στην παραλία, μας βάλανε σε γραμμή και να βλέπεις διάφορα χέρια Θεσσαλονικαίων να σου πετάζουν πακέτα τσιγάρα και οι Γερμανοί να τα πατάνε έτσι κάτω. Να βγάζει αφρό ο αξιωματικός και να πηγαίνει να

Ἀντίγραφον

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΜΟΝΑΔΟΣ 183
ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΩΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Θεσσαλονίκη τῇ 30 Ἰουλίου 1941

ΒΕΒΑΙΩΣΙΣ

Ὁ Ἀδαμίδης Φιλῶτας κατάγεται ἐξ Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπολύεται ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοπέδου αἰχμαλώτων πολέμου.

Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγράφου
ΒΕΡΝΕΡ
Ὑπολοχαγὸς καὶ Ἀξ/κὸς Στρατοπέδου

Ὁ Διοικητὴς
Κατ' ἐντολὴν
Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Λοχαγός

Σφραγὶς

Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς μεταφράσεως
Τὸ Γραφεῖον Συνδέσμου Υ.Ε.Α

Το απολυτήριο από τη γερμανική αιχμαλωσία

πιει νερό και να του λένε «nicht vasser», να τον τραβάνε από την βρύση. Μας κράτησαν μια μέρα, ένα 24ωρο, μας έδωσαν από ένα χαρτί και από εκεί ξεκίνησα και γύρισα στην πατρίδα μου τη Νάουσα, μέχρι στο σταθμό με το τρένο και από εκεί και ύστερα, δεν υπήρχε τίποτα και ερχόμουνα με τα πόδια.

Εδώ πέρα είχε τελειώσει ο πόλεμος και με έβλεπαν περίεργα γιατί γύριζα με τη στολή. Πήγα σπίτι μου και βρήκα εκεί Γερμανούς υπαξιωματικούς. Καταλαβαίνετε την ψυχολογία μου μετά από αυτά που τράβηξα. Μέσα στο σπίτι μου βρήκα δυο Γερμανούς, ο ένας από αυτούς ήταν μορφωμένος άνθρωπος, έφεδρος πολύ καλός. Ήμασταν εφτά παιδιά, 4 αγόρια και 3 κορίτσια. Ο άλλος ήταν ένας καραβανάς ο οποίος έρχονταν μεθυσμένος και κοιτούσε να πάει στο δωμάτιο των κοριτσιών. Εγώ περίμενα με ένα πιστόλι να τον σκοτώσω. «Μην παιδί μου θα μας θάψεις» μου έλεγε η μάνα μου. «Δεν μπορώ να τους βλέπω, τους έζησα 3 μήνες μέσα στην πείνα και την αιχμαλωσία».

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Στο τέλος του ίδιου χρόνου με αρχές του 1942 ο Φιλώτας Αδαμίδης οργανώνεται στο Ε.Α.Μ., που τότε πρωτοϊδρύονταν και αναλαμβάνει καθήκοντα καθοδηγητή. Μαζί με άλλους έφεδρους αξιωματικούς, όπως τους Ανέστη Κοντοζή (με το ψευδώνυμο Ακρίτας), Χρήστο Παλαμά (με το ψευδώνυμο Μαύρος), Θεόφιλο Σιμανίκα (με το ψευδώνυμο Νικηταράς), Νικόλαο Αποστολίδη και Αλκιβιάδη Παπαδόπουλο ετοιμάζουν ημιστρατιωτικές οργανώσεις για πιθανή ένοπλη αντίσταση με πρώτο μέλημα τη συγκέντρωση οπλισμού. Το 1942 μαζί με τον Γιώργο Βουτυρά ιδρύουν το Εργατικό Κέντρο, του οποίου γίνεται γραμματέας.

Ανέστης Κοντοζής (Ακρίτας)

Θεόφιλος Σιμανίκας (Νικηταράς)

Το Μάρτη με Απρίλη του 1943, μετά τη σύλληψη υπαλλήλων του Δημοσίου Ταμείου που τους καθοδηγούσε στο Ε.Α.Μ., η Γκεστάπο κυκλώνει το σπίτι του, αλλά αντιλήφθηκε έγκαιρα την κίνηση τους και το σκάει την τελευταία στιγμή. Μένει λίγο καιρό κρυμμένος έξω από τη Νάουσα σε καλύβες και σε χωριά. Ευρισκόμενος στον Πολυπλάτανο στο κτήμα του Μπέρσου, παίρνει σημείωμα της περιφερειακής καθοδήγησης με δύο επιλογές: παράνομο στέλεχος του Ε.Α.Μ. σε άλλη πόλη ή έξοδος στο βουνό. Απαντά χωρίς δισταγμό: *«Είμαι έφεδρος αξιωματικός και η θέση μου είναι στο βουνό».*

Έτσι στα τέλη του Απρίλη με αρχές Μάη βγήκε στο Βέρμιο, στο Δραζίλοβο (Μεταμόρφωση), όπου, έξω από το χωριό έστησε το λημέρι του με το ψευδώνυμο Κατσώνης, οργανώνοντας ένα μικρό συγκρότημα από καμιά 20ριά αντάρτες, που καθημερινά μεγάλωνε. Τέλη του Μάη με αρχές του Ιούνη επέστρεψε από την Ελεύθερη Ελλάδα ο Ακρίτας (Ανέστης Κοντοζής) με το Συγκρότημα του, οπότε συγχωνεύθηκαν τα δύο συγκροτήματα σ' ένα κι έγινε συνδιοικητής (συνσυγκρο-

Χρήστος Παλαμάς (Μαύρος)

Το 30ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ

τάρχης) με τον Ακρίτα.

Τέλη Ιούλη μετά από σύμπτυξη όλων των Συγκροτημάτων Βερμίου και Κιλκίς στο Πάικο, όπου κατέφυγαν πολλοί κυνηγημένοι από τη Θεσσαλονίκη κι άλλες περιοχές, παρέμεινε με εντολή του καπετάν Πέτρου (Χρήστου Μόσχου) και ανέλαβε τη διοίκηση νέου Συγκροτήματος, χωρίζοντας με τον Ακρίτα που επέστρεψε με τους Βερμιώτες αντάρτες στο Βέρμιο. Το συγκρότημα του αποτέλεσε τη μαγιά του 30ου συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. με έδρα το Πάικο και την πόλη των Γιαννιτσών αργότερα. Στο Σύνταγμα αυτό υπηρέτησε μέχρι τη διάλυση του Ε.Λ.Α.Σ. ως διοικητής και καπετάνιος του Π/30 Τάγματος με έδρα το Καϊμάκτσαλαν αλλά και ως καπετάνιος Συντάγματος για μισό χρόνο.

Πήρε μέρος στις περισσότερες επιχειρήσεις που έδωσε το Σύνταγμα ενάντια στους Γερμανούς όπως:

* στην ανατίναξη αμαξοστοιχίας με Γερμανούς αξιωματικούς στην Ειδομένη

* στο χτύπημα των μεταλλείων χρωμίου στο Πάικο. Εδώ σκοτώθηκαν σε μάχη σώμα με σώμα με τους Γερμανούς δύο εξαίρετοι αγωνιστές, ο πολιτικός του λόχου του Γιάννης Συμεωνίδης (Επαναστάτης) και ο φοιτητής Γιάννης Παντελίδης και

* στη μάχη με Γερμανοτατάρους μεταξύ Μεγάλων Λιβαδιών και Αρχαγγέλου (περιοχή Αριδαίας) με πολλούς νεκρούς και όλους σχεδόν τους Τατάρους (λόχος) αιχμαλώτους. Επίσης στις αρχές του 1944:

* στην ενέδρα της Γουμένισσας, στην ανατίναξη της γέφυρας της Αξιούπολης, στη μάχη της Περίκλειας (στις πλαγιές του Πάικου) και στην ενέδρα του Προδρόμου Καρατζόβας (Αριδαίας) με πολλές απώλειες των Γερμανών.

Στο διάστημα αυτό γίνεται ο αφοπλισμός των χωριών της Έδεσσας που όπλισαν οι Βούλγαροι φασίστες, η μάχη του Αγγελοχωρίου και προπαντός η πολύ επιτυχημένη επιχείρηση στο Μουχαρέμ Χάνι, στην οποία ήταν επικεφαλής, όπου σκοτώθηκαν 130 Γερμανοϊταλοί στρατιώτες και πιάστηκαν 70 αιχμάλωτοι και πάρα πολλά λάφυρα. (Η τοποθεσία ονομάσθηκε Μουχαρέμ Χάνι, γιατί εκεί σκοτώθηκε ο Τούρκος στρατηγός Μουχαρέμ και Χάνι διότι όλη η τοποθεσία είναι κλειστή και μοιάζει σαν ένα μεγάλο υπαίθριο χάνι.

Μια στενωπός ανάμεσα σε δυο βουνά γύρω στα τριακόσια με τετρακόσια μέτρα το ένα απ' το άλλο που τα διαχώριζε μια μικρή σπαρμένη πεδιάδα).

Καπετάν Κατσώνης: *«Ώρα 5 το πρωί. Το τραίνο ανυποψίαστο μπαίνει στον φρεσκοφτιαγμένο τάφο του και μόλις η μηχανή του φθάνει 50 μέτρα κοντά στο σημείο που είναι ο δυναμίτης, οι δυναμιτιστές πιέζουν το δυναμάκι. Μια δυνατή έκρηξη τραντάζει τον τόπο και το τραίνο ακινητοποιείται. Αμέσως δίνεται το σύνθημα και αρχίζουν να βάζουν όλα τα όπλα. Το θέαμα είναι φαντασμαγορικό, αν και η λέξη αυτή χτυπάει ίσως άσχημα γιατί δεν πρόκειται για βεγγαλικά σε γιορτή, αλλά για πυρά όλων των όπλων που σκορπίζουν το θάνατο σ' αυτούς που βρίσκονται στο τραίνο. Η βροχή από φωτιά συνεχίζεται 20'.»* Θανάσης Μητσόπουλος, Το 30ο Σύνταγμα του Ε.Λ.Α.Σ.

Το καλοκαίρι του 1944 -αρχές Σεπτέμβρη- με εντολή της διοίκησης της Μεραρχίας πέρασε με το Τάγμα του τον Αξιό και μπήκε στη διάθεση του 13ου Συντάγματος, όπου η κατάσταση ήταν πολύ δύσκολη. Μαζί με το 13ο Σύνταγμα, το Τάγμα του έδωσε πολλές μάχες με τους Γερμανούς και Βούλγαρους κατακτητές (μάχη Βάθης, Κολχίδας, Νέας Σάντας στην περιοχή του Κιλκίς κ.α.) και μπήκε από τα πρώτα τμήματα στη Θεσσαλονίκη. Μετά την απελευθέρωση της πόλης το Τάγμα του πήρε μέρος στη φονική μάχη του Κιλκίς με τους ένοπλους «Έλληνες» συνεργάτες των κατακτητών απ' όλη την Ελλάδα, που ακολουθώντας τους υποχωρούντες Γερμανούς μαζεύτηκαν όλοι στο Κιλκίς (έξω από την Ελλάδα οι Γερμανοί δεν τους χρειάζονταν πια και θα τους ήταν μόνο εμπόδιο). Στη μάχη

Ο Φ. Αδαμίδης με στρατιώτες

αυτή το Τάγμα του είχε πολλές απώλειες, ανάμεσά τους και 6 Ναουσαίοι του 16ου Συντάγματος Βερμίου.

Η τελευταία μάχη που έδωσε το Τάγμα του ήταν στη Χαλκίδα, την άμυνα της οποίας ανέλαβε μετά από εντολή του επιτελάρχη του 1ου Σώματος στρατού Ε.Λ.Α.Σ. Αττικής, με τα Αγγλικά τανκ που προσπάθησαν να περάσουν τη γέφυρα, αλλά αποκρούστηκαν και υποχώρησαν. *«Αυτή ήταν και η τελευταία επιχείρηση του τάγματός μου, αφηγείται πικρόχολα ο καπετάν Κατσώνης, δυ-*

Από ντοκιμαντέρ της ΕΡΤ για την Εθνική Αντίσταση

στυχώς ενάντια στους «συμμάχους» μας που δεν μας άφησαν να χαρούμε τη λευτεριά».

Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, το Φλεβάρη του 1945 και την παράδοση των τιμημένων όπλων, γύρισε με βαριά καρδιά στη Νάουσα, όπου οργάνωσε σύλλογο Ελασιτών αναλαμβάνοντας την προεδρεία. Γρήγορα όμως άρχισε η τρομοκρατία και το κυνηγητό, οπότε κατέφυγε στο χωριό Ριζάρι Εδέσσης, όπου έμεινε κρυμμένος επί ένα εξάμηνο με το ψευδώνυμο Περικλής. Κατά τον έκτο μήνα παρανομίας στην Έδεσσα, για την οργάνωση της Αυτοάμυνας συναντιέται με τους Θανάση Γκένιο (Λασάνη) και Ευριπίδη Καπετάνιο (Πάνο), από τους οποίους παίρνει την εντολή για έξοδο στο βουνό και δημιουργία ένοπλου τμήματος από διωκόμενους δημοκρατικούς πολίτες. Η έξοδος του στην αρχή είναι στο Πάικο μ' ένα νεολαίο, πρώην ανταρτοεπονίτη, που οι Γερμανοί είχαν σκοτώσει τον πατέρα του, το Γιάννη Συμεωνίδη (Ταρζάν) από το Ριζάρι, που αφήνει την Ακαδημία (2ο έτος) για να τον ακολουθήσει. Με την επιστροφή του Γιάννη Καρυοφύλη (Στάθη) από το Μπούλκες της Γιουγκοσλαβίας, με μερικούς ακόμη αξιωματικούς του 30ου συντάγματος φεύγει με τον Ταρζάν για το Καϊμάκτσαλαν (παλιά έδρα του ΙΙ/30), όπου συναντά κι άλλους καταδιωκόμενους και σχηματίζουνε μικρό συγκρότημα.

ΕΜΦΥΛΙΟΣ

Από δω αρχίζει ο εμφύλιος (Απρίλης-Μάης του 1946) με την ανάληψη της αρχηγίας του Καϊμάκτσαλαν και με μικροεπιχειρήσεις όπως: χτύπημα αποσπάσματος χωροφυλακής στο Καϊμάκτσαλαν αφοπλισμός στρατιωτικών φυλακίων κ.τ.λ.. Η ανάπτυξη όμως του αντάρτικου γίνεται με το σταγονόμετρο, παρά τις ευνοϊκές συνθήκες, λόγω της αλλοπρόσαλλης πολιτικής της ηγεσίας του Κ.Κ.Ε., που δεν επιτρέπει τους καταδιωκόμενους αγωνιστές να βγουν μαζικά στο βουνό. Τον Οκτώβριο του 1946 γίνεται η έξοδος των Ιωαννίδη και Ρούσου από την Αθήνα με την εντολή για παραλαβή τους, ασφαλή μεταφορά στο Καϊμάκτσαλαν και προώθησή τους στη Γιουγκοσλαβία (Βελιγράδι). Μετά από ένα μήνα περίπου έρχεται αποστολή συνδέσμου από το Βελιγράδι. Είναι ο δικηγόρος Κ. Σιαπέρας με εντολή του Ιωαννίδη (2ου στην ιεραρχία μετά το Ζαχαριάδη) να παραδώσει ο Αδαμίδης την αρχηγία σε άλλον και να οργανώσει παράνομο μηχανισμό με έμπιστους αντάρτες για μεταφορά και κρύψιμο πολεμικής βοήθειας από σοσιαλιστικές χώρες.

Μετά από ένα χρόνο έγινε δεκτό το συνεχές αίτημα του να πάει ξανά στα μάχιμα τμήματα. Έτσι πηγαίνει στην έδρα του Δ.Σ.Ε. όπου και τοποθετείται επιτελάρχης στη 14η ταξιαρχία στο Γράμμο. Παίρνει μέρος στις μεγάλες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του 1948 (Πύργος και Χάρος Κοτύλης). Λίγες μέρες πριν πέσει ο Γράμμος, η διεύθυνση του Αρχηγείου Δυτικής Μακεδονίας τον στέλνει σαν επιτελάρχη της 24ης ταξιαρχίας στο Καϊμάκτσαλαν απ' όπου τον ζήτησαν. Στη θέση αυτή παρέμεινε μέχρι τη λήξη του εμφυλίου και την αποχώρηση στη Γιουγκοσλαβία, τον Αύγουστο του 1949. Στη Γιουγκοσλαβία μετά τον αφοπλισμό τους, ακολούθησε αγώνας με δύο απεργίες πείνας για τη μεταφορά τους στο Βίτσι με τον οπλισμό τους ή τη μεταφορά τους σε άλλο σοσιαλιστικό χώρο. Τελικά αναχώρησε για την Τσεχοσλοβακία.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ

Αυτή κράτησε 33 χρόνια. Στην αρχή η ζωή κυλά σε στρατόπεδα, με την πρώτη διαγραφή του από το Κ.Κ.Ε. σαν Τιτικού *(«δεν είδα Γιουγκοσλάβους να μας χτυπάνε πισώπλατα»* η αιτία της διαγραφής). Κατόπιν στην περιοχή Σιλεσίας (Κρνόφ) στην Τσεχία και αργότερα εργάτης σε κλωστοϋφαντουργείο και Μίστερ (προϊστάμενος βαφείου). Την 1/1/1951 παντρεύεται τη Ζηνοβία Σοφιανίδου.

ΖΗΝΟΒΙΑ ΣΟΦΙΑΝΙΔΟΥ - ΑΔΑΜΙΔΟΥ

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφερθώ για λίγο στην άξια σύντροφό του επί 40 συναπτά έτη Ζηνοβία (έφυγε πριν από 2 χρόνια για το μεγάλο ταξίδι), στην κοινή τους

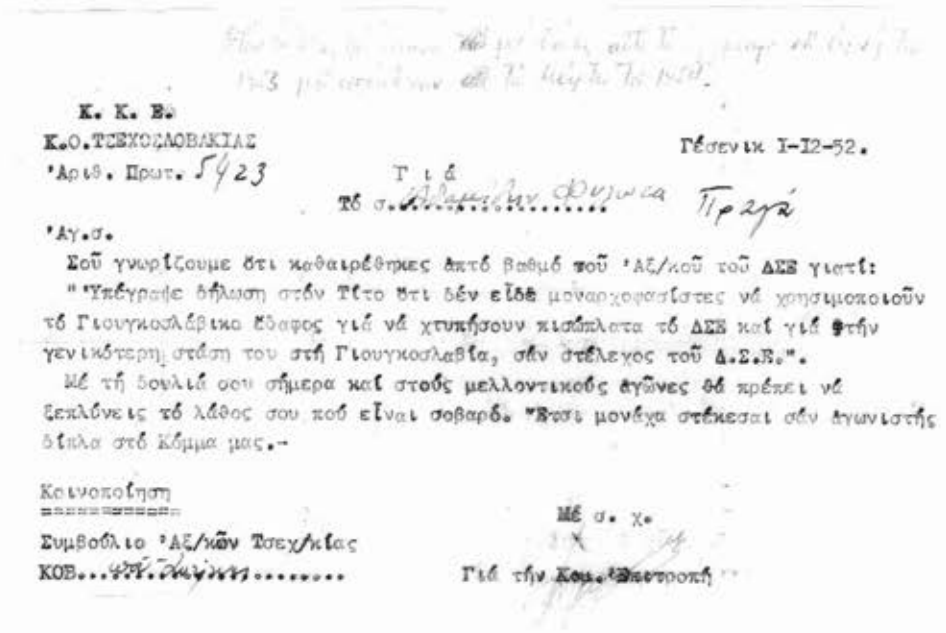

Κ. Κ. Ε.
Κ.Ο.ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ
Ἀριθ. Πρωτ. 5423

Γέσενικ 1-12-52.

Γιά
τό σ. Φιλωτίαν Φυγωνα Πραγά

Ἀγ.σ.

Σοῦ γνωρίζουμε ὅτι καθαιρέθηκες ἀπό βαθμό τοῦ Ἀξ/κοῦ τοῦ ΔΣΕ γιατί:

"Ὑπέγραψε δήλωση στόν Τίτο ὅτι δέν εἶδε μοναρχοφασίστες νά χρησιμοποιοῦν τό Γιουγκοσλάβικο ἔδαφος γιά νά χτυπήσουν πισώπλατα τό ΔΣΕ καί γιά τήν γενικότερη στάση του στή Γιουγκοσλαβία, σάν ἀπέλεγχος τοῦ Δ.Σ.Ε.".

Μέ τή δουλειά σου σήμερα καί στούς μελλοντικούς ἀγῶνες θά πρέπει νά ξεπλύνεις τό λάθος σου ποῦ εἶναι σοβαρό. Ἐσύ μονάχα στέκεσαι σάν ἀγωνιστής ἀπλα στό Κόμμα μας.-

Κοινοποίηση
Συμβούλιο Ἀξ/κῶν Τσεχ/κίας
ΚΟΒ...

Μέ σ. χ.
Γιά τήν Κομ. Ἐπιτροπή

Απόφαση της καθαίρεσης του Φ. Αδαμίδη από το βαθμό του αξιωματικού του ΔΣΕ

ζωή και στους αγώνες τους για τη δικαίωση των οραμάτων τους. Γόνος φτωχής αγροτικής οικογένειας από το Χωριό Μεταλλικό του Κιλκίς, με επαναστατική παράδοση στην οικογένεια (ενεργά μέλη του Κ.Κ.Ε. από το 1928) αλλά και σε όλο της το σόι. Μέχρι το 1949 πάνω από δέκα υπήρξαν τα θύματα (θείοι, θείες, αδέλφια και λοιποί συγγενείς) του συγγενικού της περιβάλλοντος στους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες σφυρηλατώντας την μια συνείδηση ενάντια στους φασίστες και την ελληνική αντίδραση. Η πορεία της, παράλληλος βίος με του Κατσώνη. Από το 1942 στο Κ.Κ.Ε., συμμετοχή στον Ε.Λ.Α.Σ. (1944 -1945), στον εμφύλιο (όρος Μπέλες), στη Γιουγκοσλαβία (ασθενής λόγω των κακουχιών και στη συνέχεια αρχινοσοκόμα) και τέλος εργάτρια σε διάφορα εργοστάσια στην Τσεχία, όπου γνώρισε τον άντρα της ζωής της, το Φιλώτα Αδαμίδη. Παρά τις κακουχίες, την κακή κομματική και όχι μόνο συμπεριφορά απέναντι στην ίδια και το σύζυγό της, ο ευγενικός και γλυκύτατος αυτός άνθρωπος, για όσους την γνωρίσαμε από κοντά, παρέμεινε σταθερή αγωνίστρια στα πιστεύω της «ότι το μέλλον του κόσμου ανήκει στο σοσιαλισμό», διακόπτοντας την κομματική ζωή της από το 1961, με δική της αίτηση, γιατί δεν μπορούσε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της εξαιτίας της υγείας της και της υγείας του παιδιού της.

Το 1951 αποκτούν την κόρη τους Αθηνά. Γαμήλιο δώρο η καθαίρεσή του Φιλώτα Αδαμίδη από το βαθμό του αξιωματικού, λόγω Γιουγκοσλαβίας. Το 1952 αποστέλλεται μαζί με άλλους, που είχαν τελειώσει το Γυμνάσιο ή έστω και λίγες τάξεις, για εντατικά μαθήματα εκμάθησης της Τσέχικης γλώσσας. Οι απόφοιτοι φοιτητές κατευθείαν στα πανεπιστήμια, οι υπόλοιποι σε προπαρασκευαστικές σχολές. Τελειώνει με επιτυχία την Ανώτατη Οικονομική (Οικονομία των Σιδηροδρομικών Συγκοινωνιών). Το 1954 αποκτούνε το γιο τους Κώστα, στη διάρκεια των σπουδών (1/10/1952 - 30/6/1957). Το 1956 αποκαθίσταται στο Κ.Κ.Ε. (20ο συνέδριο Κ.Κ.Σ.Ε., 6η ολομέλεια Κ.Κ.Ε. με την αποκαθήλωση του Ζαχαριάδη). Το 1958 διαγράφεται για δεύτερη φορά μετά την 8η ολομέλεια του Κ.Κ.Ε. Αυτή τη φορά το θάρρος της γνώμης διατυπώνεται με την ερώτηση προς τον καθοδηγητή (είχαν

Αποφοίτηση από την Ανώτατη Οικονομική Σχολή

Η οικογένεια Φ. Αδαμίδη στην Πράγα

προηγηθεί σκαμπανεβάσματα αποκατάστασης και διαγραφών) *«ενημερώστε μας γιατί διαγράφετε εκ νέου το στρατηγό Μάρκο Βαφειάδη;»*

Το 1957, μετά την αποφοίτησή του, διορίζεται στη Διεύθυνση Σιδηροδρόμων Πράγας (στις επενδύσεις). Τα τελευταία 20 χρόνια της προσφυγιάς παίρνει δραστήριο μέρος στο σύλλογο των πολιτικών προσφύγων και των Αντιστασιακών, ιδιαίτερα μετά το 1968 (Άνοιξη της Πράγας) και, από το 1971 και το θάνατο του Αντρέα Τζήμα μέχρι τον επαναπατρισμό του, είναι πρόεδρος και στους δύο συλλόγους των Ελλήνων όλης της Τσεχοσλοβακίας. Γνωρίζει, συναναστρέφεται και συνεργάζεται με κορυφαίες προσωπικότητες της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Ενδεικτικά αναφέρω τον Ανδρέα Τζήμα (Βασίλη Σαμαρινιώτη), αντιπρόσωπο του Ε.Α.Μ. στο Γενικό Στρατηγείο του Ε.Λ.Α.Σ. το 1943, με τον οποίο συνδέεται με αδελφική φιλία, τον Κάρολο Παπούλια, σημερινό Πρόεδρο της Δημοκρατίας, με τον οποίο συνεργάζονται για την ανατροπή της χούντας, τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο, τον πεζογράφο Νίκο Καζαντζάκη, τον αγωνιστή Μανώλη Γλέζο, τη Διδώ Σωτηρίου και τον σύζυγό της καθηγητή μαθηματικών, και άλλους. Με τη διάσπαση του Κ.Κ.Ε. το 1968, πέρασε στις τάξεις της Ανανεωτικής Αριστεράς (Κ.Κ.Ε. Εσωτ.) παραμένοντας μέχρι σήμερα. Το 1978 συνταξιοδοτείται και το 1982 επαναπατρίζεται.

Η ΖΩΗ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

Με το Νίκο Καζαντζάκη και το σύλλογο πολιτικών προσφύγων στην Τσεχοσλοβακία

Από το 1982 ζει στη Νάουσα με προβλήματα υγείας στην αρχή και χωρίς σύνταξη μέχρι τα τέλη του 1985, οπότε και του χορηγείται η σύνταξη του πολιτικού πρόσφυγα, με την οποία ζει μέχρι σήμερα. Συνεχής είναι η ενασχόλησή του με την Εθνική Αντίσταση και τα προβλήματα των Αντιστασιακών και των Πολιτικών Προσφύγων ως πρόεδρος του Πανελλαδικού Συνδέσμου Αγωνιστών Εαμικής Εθνικής Αντίστασης. Αγωνίστηκε και συνεχίζει τον αγώνα του για την ενότητα της Αριστεράς και της Εθνικής Αντίστασης. Μέλος του Δ.Σ. του Κ.Α.Π.Η. Νάουσας με πλούσια δράση στο ξεκίνημά του, ενεργός πολίτης με παρεμβάσεις, γραπτές και όχι μόνο, για τα προβλήματα της πόλης μας, τακτικός συνεργάτης του περιοδικού

Ο Φ. Αδαμίδης εκφωνεί λόγο στο μνημείο των πεσόντων στον Εξω Πρόδομο

«Νιάουστα» με δυνατή πένα και αρθογραφία που βοήθησε να φωτιστούν άγνωστες πτυχές της νεότερης Ιστορίας μας.

Με τον Σύνδεσμό του διοργάνωνε επί σειρά ετών την τελετή στην επέτειο της Μάχης του Προδρόμου, στο μνημείο που έστησε για το λόγο αυτό ο Δήμος μας στο χώρο της μάχης. Με την ιδιότητα του προέδρου και με την παρρησία που τον διέκρινε σ' όλη του τη ζωή, εξέφρασε πολλές φορές έγγραφα το παράπονο, τη θλίψη του αλλά και την οργή του για τη διασπασμένη πλέον τα τελευταία χρόνια ημέρα μνήμης για τους νεκρούς αγωνιστές του Προδρόμου, με αποτέλεσμα το μνημείο να χορταριάσει αλλά και να ξεθωριάσει στη μνήμη μας. Ο πόνος του εκφράστηκε πολλές φορές με την αποστολή γραπτών εκκλήσεων για την πανελλαδική ενότητα των αντιστασιακών οργανώσεων, επιδιώκοντας ν' αφήσουν κληρονομιά, πριν εκλείψουν και οι τελευταίοι πρωταγωνιστές, το χαρακτήρα της Εθνικής και όχι διχασμένης κομματικής Αντίστασης στα εγγόνια τους.

Η σημαντικότερη όμως προσφορά του Φιλώτα Αδαμίδη σήμερα στην πόλη μας είναι, κατά την ταπεινή μου γνώμη, η άδολη, χωρίς υπολογισμούς και κομματικές προκαταλήψεις συνεργασία του με τα σχολεία για τη γνωριμία μαθητών και εκπαιδευτικών με το κεφάλαιο της Εθνικής Αντίστασης. Χάρις και σ' αυτόν αποκτούν πλέον στα σχολεία μας ουσιαστικό περιεχόμενο οι εκδηλώσεις για τη εθνική επέτειο. Παράλληλα, η πλούσια, ανεξάντλητη και αφιλοκερδής προσφορά των εμπειριών του, η γνώση και η σοφία του, η οξύτητα και η ανεξαρτησία του πνεύματός του, η εξαιρετική μνήμη του, θησαυρός για την καταγραφή των γεγονότων παρά την προχωρημένη «νεότητά» του, ο ευγενικός του χαρακτήρας και τέλος η εμποτισμένη με τα ιδανικά της ελευθερίας και της δημοκρατίας ψυχή του αποτέλεσαν, για όσους τον γνωρίζουν, παράδειγμα και πρότυπο αγώνα, καρτερικότητας, υπομονής, μα κυρίως προσφοράς στο συνάνθρωπό του.

Συνάντηση δυο παλιών γνωστών: Κάρολος Παπούλιας - Φιλώτας Αδαμίδης (Νάουσα 2009)

Αγαπητοί φίλοι

Στις κρίσιμες στιγμές που περνάει ο τόπος μας, με τη δαμόκλειο σπάθη των οικονομικών και εθνικών υποχωρήσεων

πάνω από τα κεφάλια μας, προβάλλει αδήριτη η ανάγκη να διαφυλάξουμε την ιστορική μας κληρονομιά, αντλώντας γνώση και σοφία από τα φωτεινά παραδείγματα της Εθνικής Αντίστασης, για να σώσουμε το παρόν μας και να εγγυηθούμε το μέλλον μας.

Έλληνες σαν εσάς κ. Φιλώτα Αδαμίδη - Καπετάν Κατσώνη

δείχνουν μες στα σκοτεινά το δρόμο

με το φωτεινό παράδειγμα των αγώνων και της αυτοθυσίας σας για το ιερό καθήκον και τα υψηλά ιδανικά και...

- ποιος ξέρει -

Ίσως εκεί που κάποιος αντιστέκεται χωρίς ελπίδα,

ίσως εκεί να αρχίζει η ανθρώπινη ιστορία, που λέμε,

κι η ομορφιά του ανθρώπου.

***ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ**, «Ελένη»*

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

Ευχαριστώ θερμά το συμβούλιο της Πολιτιστικής Εταιρείας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος» για την τιμή που μου έκανε και όλους εσάς για την παρουσία σας. Ο αγαπητός μου φίλος Πέτρος με την ομιλία του με παρουσίασε τσίτσιδο μπροστά σας αρχίζοντας από τα γεννοφάσκια μου.

Πράγματι γεννήθηκα και μεγάλωσα σε μια πολύ ταραγμένη εποχή που άλλαζε ο κόσμος με την Οκτωβριανή επανάσταση στη Ρωσία, στον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο, τη Μικρασιατική καταστροφή, τη συνέχιση των πολέμων, τις δικτατορίες, την οικονομική κρίση κ.τ.λ. Και όταν ήρθε η στρατεύσιμη ενηλικίωση, ήρθε σε λίγο και ο πρώτος, για μένα, πόλεμος της Αλβανίας (βόρειο μέτωπο μέσα στα χιόνια). Κι ενώ με το γνωστό τέλος του όλοι οι επιζήσαντες επέστρεψαν στα σπίτια τους, σε μένα έλαχε ο κλήρος να τον συνεχίσω στην Κρήτη, με νέο όμως αντίπαλο, το Γερμανό.

Μετά το δεύτερο δεκαήμερο έπος και την τρίμηνη αιχμαλωσία μου, ακολουθούν η επιστροφή στη σκλαβωμένη πατρίδα, η οργάνωσή μου στο ΕΑΜ, το κυνηγητό από τη Γκεστάπο και η έξοδός μου στο βουνό, στον ΕΛΑΣ, για το ξεσκλάβωμά της.

Ύστερα από τρεις ένοπλους αγώνες για την πατρίδα Ελλάδα, αντί για δάφνινο στεφάνι, το αγκαθωτό του Χριστού, γιατί... ζητήσαμε *«πατρίδα λεύτερη απ' όλες τις μεριές, φωτιά στην αλυσίδα και την ξένη αιγίδα, στις ντόπιες προδοσιές»* (είναι στίχοι από τραγούδι των στρατιωτών μας – νικητών του Ελ Αλαμέιν στη Μέση Ανατολή, κλεισμένων μετά στο συρματόπλεγμα από τους Άγγλους).

«Έλα δω ρε αλήτη, έλα δω ρε οχράνα, έλα δω ρε Βούλγαρε, έλα δω ρε προδότη!». Με αυτές τις «φιλοφρονήσεις» με υποδέχτηκαν στο γραφείο τους για ανάκριση, μετά τη σύλληψή μου το 1945 στη Βέροια, 4 κρητικοί ανθ/ρχοι για να πάρουν την απάντηση που τους αποστόμωσε και να κάνουν 180 μοιρών στροφή. Κι επειδή δεν ήμουν Χριστός για να πω το *«σφάξε με αγά μου ν' αγιάσω»*, αναγκάστηκα να πιάσω πάλι τ' άρματα.

Έτσι ξεκίνησε ο τέταρτος για μένα πόλεμος, ο εμφύλιος, που ήταν η χαριστική βολή στη βαριά

τραυματισμένη από τον αλβανικό πόλεμο και την Κατοχή Ελλάδα. Αυτό ήθελαν και το πέτυχαν οι μεγάλοι μας σύμμαχοι Αγγλοαμερικανοί σε συνεργασία με τους ντόπιους απόντες των Εθνικών αγώνων αλλά και με τη βοήθεια μιας κατώτερης των περιστάσεων ηγεσίας της Αριστεράς, που είχε άγνοια ότι *«πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού»*. Το ερώτημα: Υπήρχε άλλη διέξοδος; Ύστερα απ' όσα έζησα προσωπικά και διδάχτηκα από τις εμπειρίες άλλων πρωταγωνιστών και ιστορικών, δηλώνω κατηγορηματικά πως ναι, υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

Στην πολιτική μου προσφυγιά, μετά την ήττα, οφείλω να ομολογήσω πως ωρίμασα πολιτικά με την πείρα που μου έδωσαν το Οικονομικό Πανεπιστήμιο και γενικότερα τα υπόλοιπα, σε μια από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Έζησα ως τεταρτοετής φοιτητής τη μεγάλη αλλαγή στη Σοβιετική Ένωση το 1956, με την αποκαθήλωση των ειδώλων του σταλινισμού που συγκλόνισαν τους απανταχού αριστερούς, όχι όμως τη σοβιετική νομενκλατούρα. Έζησα 12 χρόνια αργότερα, το 1968, την Άνοιξη της Πράγας, που δυστυχώς η επανακάμψασα σοβιετική νομενκλατούρα δεν άφησε να καρποφορήσει. Το λίγο όμως διάστημα που επικράτησε, έζησα μαζί με όλους τους Τσεχοσλοβάκους το σοσιαλισμό που ονειρεύτηκα. Με δημοκρατία και ελευθερία με ανθρώπινο πρόσωπο, όπως έλεγε ο ηγέτης της Άνοιξης της Πράγας Ντούπτσεκ. Έτριβα τα μάτια μου βλέποντας, για πρώτη φορά στα 33 χρόνια που έζησα εκεί, ένα λαό τόσο ευτυχισμένο και τόσο χαρούμενο.

Εγώ σε λίγο φεύγω από τη ζωή έχοντας ήσυχη τη συνείδησή μου ότι έπραξα το καθήκον μου απέναντι στην πατρίδα μου, με βάση τα όσα διδάχτηκα από την οικογένειά μου και το σχολείο, *«τοις κείνων ρήμασι πειθόμενος»*, κατά το Λεωνίδα των Θερμοπυλών. Και εάν επρόκειτο να ξεκινήσω πάλι από την αρχή, παρά τον κριτικό αναστοχασμό πάνω στην κατοπινή ιστορική γνώση και πείρα, πάλι τον ίδιο δρόμο θ' ακολουθούσα.

Εύχομαι οι νεότερες γενιές να μην ξαναζήσουν τα πέτρινα χρόνια που έζησα εγώ. Δεν αμφιβάλλω, όμως, πως, αν η πατρίδα μας κινδυνέψει, θα υπερασπιστούν όλοι τους τις «Θερμοπύλες». Κλείνω με μια ευχή: να βγει η πατρίδα μας νικήτρια και στο σημερινό οικονομικό πόλεμο που μας κήρυξαν οι Ευρωατλαντικοί τοκογλύφοι και να βρει ο λαός μας την ηρεμία του.

Ευχαριστώ και πάλι όλους σας για την τιμή που μου κάνατε.

Φιλώτας Αδαμίδης

(Καπετάν Κατσώνης)

Νάουσα 24 Νοεμβρίου 2010

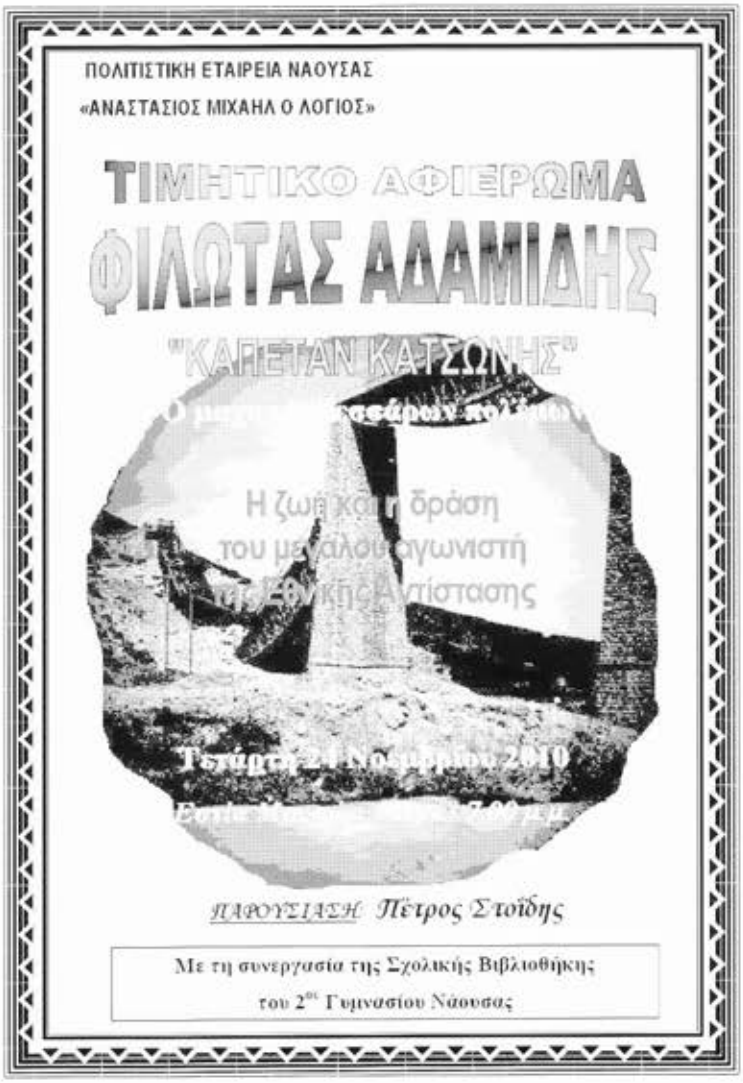

Η ΝΥΦΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

του Θεόδωρου Ζιώτα

Στις μυστηριακές τελετές και στις θρησκευτικές λατρείες, στις μιμοδραματικές παραστάσεις και τις επικλητικές ιερουργίες, στις λαϊκές γιορτές και τα πανηγύρια, που με τον ένα, ή άλλο τρόπο, έρχονται από το μακρινό παρελθόν της ανθρώπινης κοινότητας, διανύουν το παρόν και συνεχίζουν, η Νύφη είναι βασικός πρωταγωνιστής.

Αναζητώντας την αρχή της μορφής και των συμβολισμών της Νύφης οδηγούμαστε στην πηγή της ανθρώπινης ιστορίας, στο θρησκευτικό εκείνο στάδιο στο οποίο η πρωτόγονη σκέψη «ντύνει με συγκεκριμένη μορφή όλα τα αφηρημένα πνεύματα»(1), όλα τα άυλα πνεύματα που πιστεύονταν ότι διευθύνουν τα αντικείμενα. Το πέρασμα από τον ανιμισμό στον ανθρωπόμορφο πολυθεϊσμό σηματοδοτεί την αρχή των θρησκειών, όταν ο κόσμος γεμίζει θεούς και θεότητες. Τα πνεύματα και οι δαίμονες που κατοικούν στα δάση, στα δέντρα, στις πηγές, και οι έννοιες οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την ευημερία των ανθρώπων, τύχη, γονιμότητα, μοίρα, βλάστηση γίνονται οι Νύφες , οι μικρές γυναικείες θεότητες της φύσης που είναι παρούσες σε κάθε εκδήλωση της ανθρώπινης ζωής, γι αυτό και η λατρεία τους είναι διαδεδομένη, γι αυτό και οι άνθρωποι τις θεωρούσαν πολύ πιο κοντά τους από τους μεγάλους θεούς, γι αυτό λατρεύονταν πιο πολύ από τις γυναίκες(2). Στην πορεία οι Νύφες παραμερίστηκαν από το θρησκευτικό πάνθεον, αλλά επιβίωσαν στη λαϊκή λατρεία. Τη θέση τους πήραν άλλες θεότητες, οι οποίες ποτέ δεν μπόρεσαν να αποβάλουν τους δεσμούς τους με τις Νύφες. Αυτοί δεσμοί είτε είναι δεσμοί καταγωγής είτε δεσμοί που εκφράζονται στη λατρεία τους. Τις συναντάμε ως τροφούς, ως ακόλουθους κυρίως βλαστικών θεοτήτων, που έχουν τα δικά τους λατρευτικά χαρακτηριστικά και τις δικές τους ιδιότητες.

Οι Μωμόγεροι στο Πρωτοχώρι

Η Νύφη στα δρώμενα δεν είναι ένα ασήμαντο στοιχείο το οποίο απλώς έχει επιβιώσει. Ο ρόλος της είναι πρωταγωνιστικός, κυρίως, στις μιμοδραματικές παραστάσεις, όπως παρατηρείται στο δρώμενο του « Κιοπέκ Μπέη»,(2) ή στον « Καλόγερο»(3). Πρωταγωνιστικό ρόλο έχει και στους αγερμούς του δωδεκαημέρου όπου τελούνται μικρές θεατρικές παραστάσεις, στους « Καλινδράδες»(4), ή στα « Λουκατσάρια»(5). Στα δε δρώμενα, τα οποία έχουν διατηρήσει την ιεροπρέπεια τους και τα αρχέγονα στοιχεία τους, η Νύφη παρουσιάζεται ως η κορυφαία του θιάσου, όπως καθορίζεται στο δρώμενο «Μπούλες» στη Νάουσα(6).

Η καθιέρωσή της σε πρωταγωνιστικό ρόλο ή σε κορυφαία του θιάσου έχοντας λατρευτική μορφή, οφείλεται στο ότι η Νύφη αντιπροσωπεύει το πνεύμα της ανανέωσης, της αναγέννησης, της γονιμότητας, του πλούτου. Η εμφάνισή της σηματοδοτεί την γέννηση μιας νέας ζωής. Αυτή την πρωταρχική έννοια και το συμβολισμό, η Νύφη δεν την απέβαλε ποτέ ακόμη και αν το δρώμενο στο οποίο πρωταγωνιστεί ή συμμετέχει, έχασε την αρχική του μορφή(7) και αφομοιώθηκε σε πανηγυριού χωρατά, έτσι όπως τα συναντάμε, πολλές φορές, στις αποκριάτικες μεταμφιέσεις. Ο αναγεννητικός συμβολισμός της Νύφης αποδίδει στο δρώμενο ευητηριακή σημασία. Εξ' άλλου η εμφάνιση του συμπίπτει με την έναρξη της νέας χρονιάς. Είτε στο δωδεκαήμερο, είτε τις απόκριες με την έναρξη της εαρινής ισημερίας.

Ως πνεύμα αναγέννησης και σύμβολο του πλούτου, η Νύφη εντοπίζεται και στους αγερμούς, στις συναθροίσεις, δηλαδή, του δωδεκαημέρου, σε θιάσους που είναι μεταμφιεσμένοι και αναπαριστούν τα εξωτικά πνεύματα, όπως τα θέλει η λαϊκή πίστη (καλλικάντζαρους, σειλινούς κλπ). Είτε συνοδευόμενη από ομάδα νέων που φορούν την τοπική ενδυμασία, έχοντας δίπλα της ένα ρογκατσάρη με προσωπίδα, κυπριά και κουδούνια(8).

Στα Ρογκάτσια του Παλαιοκάστρου του Δήμου Καρδίτσας την συναντάμε σε θίασο όπου ...*Οι νεανίαι ενδύονται δέρματα προβάτων και αιγών, φορούσιν Αθιγγάνικα ως επι το πολύ ενδύματα, προσθέτους γενειάδας και προσωπίδας, εξαρτώσι δε αφ' εαυτών κώδωνας πολλούς παλαιά όπλα, ξίφη, μαχαίρας(*9). Την συναντάμε, ακόμα, σε αγερμούς του δωδεκαημέρου στους οποίους οι θίασοι έχουν την μορφή θεατρικής παράστασης, όπως στους μωμόγερους του Πόντου(10).

Στις προλήψεις, στις δεισιδαιμονίες και στις δοξασίες της λαϊκής λατρείας, η Νύφη παρουσιάζεται ως κάτι το καινούργιο που δημιουργείται, το οποίο απειλείται από τις δυνάμεις του κακού και πρέπει να προφυλαχθεί. Αυτή την αντίληψη τη παρατηρούμε και στις γαμήλιες τελετές στις μέρες μας σε διάφορα έθιμα που τελούνται ανά τόπο, κατά το στολισμό της Νύφης, ή κατά την είσοδό της στο νέο της σπίτι.

Στα δρώμενα, και στους αγερμούς, η Νύφη, δεν εμφανίζεται ποτέ μόνη της. Πάντοτε έχει συνοδούς που κατά την περιφορά της την προστατεύουν με σπαθιά και μαχαίρια. Στους αγερμούς που γίνονται την πρωτοχρονιά στο Χρώμιο, χωριό της Κοζάνης, οι νέοι, που περιφέρουν τη Νύφη ως σκλάβα, και την αποκαλούν «Μπούλα», την προστατεύουν έχοντας μακρύ μαυρομάνικο μαχαίρι(11). Οι «Ζεϊμπέκοι» που εμφανίζονται τις αποκριές στη Σύρω προφυλάγουν τις Νύφες μέσα σε κύκλο ...*χάριν μείζονος ασφαλείας* (12). Στο δρώμενο «Μπούλες» στη Νάουσα

Η νύφη με τη συνοδεία της σε παλιά φωτογραφία

Η νύφη με τις Μπούλες στη Νάουσα

κατά την περιφορά της Νύφης «Μπούλα» στους δρόμους της πόλης, η Νύφη είναι στο κέντρο και οι « Μπούλες» που την συνοδεύουν είναι παρατεταγμένες δεξιά και αριστερά, η μία πίσω από την άλλη, κατά μήκος του δρώμενου και εκτελούν εξευμενιστικές ή αποτρεπτικές τελετουργίες με την χρήση της Πάλας(13). Στο δρώμενο «Καλόγερος» στη Μελίκη, την «Κορίτσα» την προστατεύουν δύο ανύπαντροι νέοι, χωρίς ιδιαίτερη μεταμφίεση, κρατώντας μακριά ξύλινα σπαθιά(14). Στην αποτροπή των κακών πνευμάτων εντάσσονται και τα κουδούνια που φέρουν οι ακόλουθοι της Νύφης σε ορισμένα δρώμενα, μιας και ο μεταλλικός ήχος στη λαϊκή πίστη θεωρείται αποτρεπτικός.(15)

Περισσότερο εμφανής είναι αυτή η αντίληψη, ότι δηλαδή, η Νύφη πρέπει να προστατεύεται στα δρώμενα που έχασαν την ιεροπρέπειά τους και έχουν εκλαϊκευτεί παίρνοντας την μορφή μιμοδραματικών παραστάσεων στις οποίες συμμετέχει και το πλήθος που τα παρακολουθεί. Σ' αυτά τα δρώμενα γίνεται προσπάθεια να αρπάξουν την Νύφη, η οποία φυλάγεται και ο φύλακάς της είναι συνήθως ένα μέλος του θιάσου, το οποίο έχει βάψει το πρόσωπο του και τα χέρια του μαύρα και φέρει σπαθί και κουδούνια. Μεταμφίεση που αποκαλούν Αλή(16) ή Αράπη(17).

Η Νύφη εμφανίζεται σ' όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις που σχετίζονται με διάφορες γιορτές και τελετουργίες της λαϊκής λατρείας και οι οποίες αποβλέπουν σε μια καλή χρονιά. Στα δρώμενα που έχουν τις ρίζες τους στη αγροτική μαγεία, η Νύφη παρουσιάζεται να τελεί ιεροπραξίες για καλή σοδειά. Μια τέτοια ιεροπραξία είναι και η εικονική άροση που την τελεί η ίδια όπως στο δρώμενο «Καλόγερος»(18). Στο ίδιο δρώμενο η Νύφη συμμετέχει σε αγώνα δρόμου που πάντα κερδίζει και ζεύεται το άροτρο για να οργώσει τη γη, πραγματοποιώντας έτσι μια εικονική άροση. Σε άλλα δρώμενα παρουσιάζεται να κρατά ένα φρούτο ή ένα δίσκο με γεννήματα. Στο δρώμενο «ο Μπέης», η Νύφη «Καντίνα» παρουσιάζεται να κρατά την « κουνουμιά» ένα μεγάλο χάλκινο δίσκο *...όπου υπήρχαν μια πίτα, επιχρισμένη με αυγό και στολισμένη με αμύγδαλα, πιλάφι, κουσκούσι (το κρέας, λόγω της νηστείας απεκλείετο), λάχανο τουρσί με βαρακωμένο πράσο όρθιο εις το μέσον με σχισμένο εις τα άνω ως άνθος, χαλβάς σπιτικός ή σαραγλή, τρία μήλα και τρία πορτοκάλια βαρακωμένα επίσης, και μία φιάλη οίνου. Η « κουνουμιά» αυτή εσυμβόλιζε την ευτυχία και τα αγαθά της γης, τα οποία απελάμβανε η ανθρωπότης χάρις εις την ευφορεύουσαν την καλλιέργειαν θεάν...(*19). Στα « Ρογκατσάρια» της Θεσσαλίας η Νύφη κρατά ένα πορτοκάλι(20). Στη Σκύρο η Νύφη «Κορέλλα» συνοδεύεται από το «Γέρο» και μαζί πετούν αλεύρι ή στάχτη(21)στους παρευρισκόμενους. Παρόμοια περίπτωση συναντάμε και στα «Ρογκάτσια» στη Θεσσαλία(22).

Στα δρώμενα, στα οποία δεν υπάρχουν στοιχεία της αγροτικής μαγείας, η Νύφη παρουσιάζεται να κρατά ή να φορά λουλούδια σύμβολο της αναγέννησης. Ακόμα και όταν δεν φέρει σύμβολα γονιμότητας, απλώς και μόνο η παρουσία της στα δρώμενα, σηματοδοτεί την έλευση του καινούργιου που αποτελεί και ένα σημαντικό γεγονός για την κοινότητα.

Παρατηρούμε, συχνά, δίπλα στη Νύφη, εκτός από την συνοδεία της, να υπάρχει και ο γαμπρός. Ο γαμπρός, είτε εκλέγεται, όπως και η Νύφη, από τους άγαμους νέους που θα τους ακολουθήσουν, πως γίνεται στους «Καλινδράδες»(23) -ένα δρώμενο του δωδεκαημέρου στο χωριό Κοκουτούς στον Αλμυρό-, είτε η Νύφη και ο γαμπρός αποτελούν ζευγάρι σε θίασο μεταμφιεσμένων με προβιές ζώων και φέρουν κουδούνια, όπως στα Ρουγκάτσια στη περιφέρεια της Καρδίτσας(24). Η εμφάνισή τους, ως ζευγάρι, συμβολίζει το γάμο, δηλαδή την ένωση των δύο φύλων, απαραίτητη

Η Κορέλα της Σκύρου

παντρέψει με τον Τρυγαίο για να αποκατασταθεί ο πλούτος και η γονιμότητα σε έναν κόσμο που κατέστρεψε ο πόλεμος(27).

Την αντίληψη αυτή, ότι με την σεξουαλική ένωση που συμβολίζει ο γάμος επέρχεται η γονιμότητα τη συναντάμε, κυρίως, κατά την Αποκριά με την αναπαράσταση εικονικών γάμων, που τις περισσότερες φορές είναι παρωδία, ή διακωμώδωση ιερογαμιών. Στους γάμους αυτούς η σεξουαλική ένωση συμβολίζεται με την παρουσία του φαλλού ή με τα φαλλικά τραγούδια ή με τη βωμολοχία ή ακόμη με τον τονισμό των γενετικών οργάνων. Στη Γαστούνη κοντά στο Κιάτο τελείται ο «Γάμος του Καραγκιόζη»(27), στον οποίο συμμετέχει ενεργά όλη η κοινότητα παρωδώντας όλο το τελετουργικό του γάμου. Στο γάμο αυτόν, οι άνδρες *...Κρεμούν εμπρός από τα γενετικά τους όργανα κουδούνια, κρομμύδια, σκόρδα, τα οποία επιδεικτικώς κινούν,* οι δε γυναίκες κάτω από τα μεσοφόρια ή φουστάνια κρεμούν κουδούνια ή τροκάνια. Στις αναπαραστάσεις γάμων πολλές φορές τελούνται μαγικοθρησκευτικές πράξεις που σχετίζονται με τις ανοιξιάτικες ιερουργίες. Στο δρώμενο ο «Κούκερος», που συνοδεύει τη Νύφη «Κουκερίνα», κρατά στα χέρια του ένα ξύλινο σπαθί και ένα φαλλό από ξύλο βαμμένο κόκκινο(28) και αναπαριστούν μαζί τη γονιμότητα με τη γέννηση ενός παιδιού. Υπάρχουν δρώμενα που γαμπρός απουσιάζει, άλλα με τις τελετουργικές πράξεις γίνεται εμφανής η ύπαρξη του γάμου δηλαδή της ερωτικής ένωσης. Στο δρώμενο «Τα Δημήτρια ή ο Μπέης» αναπαριστάται η ερωτική πράξη της Νύφης για να μείνει έγκυος(29). Στο δρώμενο «Μπούλες» στη Νάουσα που δεν έχασε την ιεροπρέπεια του, και η Νύφη αναπαριστά τον θεό Διόνυσο, ο ιερός γάμος συμβολίζεται με την είσοδο της Νύφης μέσα στο δημαρχείο, συνοδευόμενη από μία Μπούλα, αφού έχει προηγηθεί ο καθαγιασμός του χώρου και η τέλεση τελετουργιών που

προϋπόθεση για την γονιμότητα. Πρόκειται για μια αντίληψη που είχε διαμορφώσει ο άνθρωπος από τους αρχαιότατους χρόνους. Η γονιμότητα για τον άνθρωπο δεν ήταν μόνο αύξηση ή πολλαπλασιασμός των αγαθών, γονιμότητα ήταν και η δημιουργία μιας νέας ζωής(25). Την σύλληψη και την γέννηση της νέας ζωής, ο άνθρωπος, την αντιλαμβάνονταν σύμφωνα με τα δικά του πρότυπα. Η νέα ζωή είναι καρπός της σαρκικής ένωσης που δημιουργείται με το γάμο. Αυτή τη συμβολική πράξη τη συναντάμε στις διάφορες ιερογαμίες που αναφέρονται στη μυθολογία, και κυρίως στην θρησκευτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων όπου η τέλεση του ιερού γάμου, δηλαδή η συμβολική ένωση του θεού της βλάστησης με τον άνθρωπο, αποτελούσε το σημαντικότερο γεγονός της πόλης. Η μεγαλύτερη γιορτή της αρχαίας Αθήνας, τα Ανθεστήρια, όπου τελούνταν ο ιερός γάμος του θεού Διόνυσου με τη βασίλισσα είχε ξεχωριστή μεγαλοπρέπεια. Με την τέλεση του ιερού γάμου ή τη συνοδεία της Νύφης από το γαμπρό, αφ' ενός εξασφαλίζεται η δημιουργία της νέας ζωής, αφ' ετέρου, η νέα ζωή υποτάσσεται και εντάσσεται στο πολιτισμένο κόσμο, μιας και θεωρείτε ο θεσμός του γάμου ως θεμέλιο της πολιτισμένης τάξης(26). Με γαμήλια γιορτή, εξάλλου, επισφραγίζεται και το τέλος στην «Ειρήνη» του Αριστοφάνη και Νύφη ντύνει ο μεγάλος δραματοποιός την Οπώρα, την οποία θα

αποσκοπούν στην άρση των απαγορεύσεων(30).

Σ' όλα τα δρώμενα τη Νύφη την υποδύεται πάντα έφηβος. Η αρχή αυτής της καθιέρωσης θα πρέπει να αναζητηθεί σε ένα σύμπλεγμα αντιλήψεων, δοξασιών και πρακτικών που εντοπίζονται στις πρώιμες κιόλας κοινωνίες, οι οποίες σηματοδοτούν και την αφετηρία τους, για να εξελιχτούν και να αποκρυσταλλωθούν στους ιστορικούς χρόνους. Στο σύμπλεγμα αυτό μπορούμε να ανιχνεύσουμε τρεις βασικούς άξονες που συχνά περιπλέκονται μεταξύ τους και που έχουν ως βασικό γνώρισμα την αλλαγή ρούχων.

Η νύφη με τις Μπούλες στη Νάουσα σε πιο πρόσφατη αποκριά

Ο πρώτος βασικός άξονας ξεκινά από τις διαβατήριες τελετές και κυρίως από τη φυλετική μύηση με τις τελετές ενηλικίωσης. Αυτές αποσκοπούσαν στην ένταξή των νέων αγοριών στην κοινωνία των ανδρών, να είναι έτοιμοι να γίνουν πολεμιστές, έτοιμοι για γάμο. Αποσκοπούσαν και στην ωριμότητα των κοριτσιών, να είναι έτοιμες να ενταχθούν στη φυλή και με το γάμο να γίνουν γυναίκες. Παρατηρούμε ότι σ' αυτές τις διαβατήριες τελετές υπάρχει η αντιστροφή31 των ρόλων. Οι έφηβοι είναι ντυμένοι με γυναικεία ρούχα και τα κορίτσια με ανδρικά και κατά την διάρκεια της μύησης αποβάλουν την ενδυμασία τους. Η αποβολή της ενδυμασία σ' αυτές τις τελετουργίες συμβολίζει τον θάνατο της μιας υπόστασης του μυούμενου για να αποκτήσει καινούργια υπόσταση(32). Οι νέοι αποβάλλοντας την γυναικεία ενδυμασία γίνονται άνδρες. Τα κορίτσια αποβάλλοντας την ανδρική ενδυμασία γίνονται γυναίκες. Μ΄ αυτή την πρακτική δραματοποιείται η είσοδος του νέου άντρα, η είσοδος του κοριτσιού στην ωριμότητα και στην ηλικία του γάμου(33).

Αυτές τις πανάρχαιες αντιλήψεις και πρακτικές τις συναντάμε και σε γαμήλια έθιμα της αρχαιότητας στα οποία ο γαμπρός είναι ντυμένος με γυναικεία ρούχα και η Νύφη με ανδρικά(34), κάτι που δείχνει πως τα γαμήλια έθιμα των αρχαίων Ελλήνων διατηρούσαν την ανάμνηση των τελετουργιών της φυλετικής μύησης.(35) Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν καθιερωμένες διαβατήριες γιορτές που είχαν πάνδημο χαραχτήρα όπως ήταν τα «Εκδύσια» στην Φαιστό στα οποία εμφανίζονταν οι νέοι ντυμένοι με γυναικεία ρούχα και οι γυναίκες με ανδρικά και στη συνέχεια τα απόβαλλαν για να ντυθούν τη στολή του πολεμιστή(36). Παρόμοιες γιορτές ήταν τα «Περιβλημαία» στη Κρήτη και τα «Υβριστικά» στο Άργος(37). Ο πυρήνας της φυλετικής μύησης συντηρείται σε μεγάλες γιορτές της αρχαίας Αθήνας, όπως τα «Οσχοφόρια» με την μεταμφίεση των δύο νέων σε γυναίκες να προηγούνται της πομπής.

Ο δεύτερος άξονας ξεκινά από την καθιέρωση ανδρικών θεοτήτων που εκτοπίζουν τις γυναικείες θεότητες. Η αλλαγή αυτή της θρησκευτικής συμπεριφοράς των αρχαίων εμφανίζεται κατά την περίοδο που το μητριαρχικό σύστημα υποχωρεί και τη θέση του παίρνει το πατριαρχικό σύστημα. Στην περίοδο αυτή παραγκωνίζεται η γυναίκα και απομονώνεται από την κοινωνική ζωή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χάσει σταδιακά τα ιερατικά αξιώματα που είχε στην θρησκευτική

ζωή και σταδιακά να τα προσεταιρίζεται ο άνδρας(38). Όμως οι γυναικείες λατρείες και τα μυστήρια παρέμειναν και οι αρχαϊκοί τύποι διατηρήθηκαν, μόνο που τώρα τελούνται από τους άνδρες με γυναικεία ρούχα. Οι άνδρες για να διεισδύσουν και να τους επιτραπεί να λάβουν μέρος στα μυστήρια και στις θρησκευτικές γιορτές, που ήταν αποκλειστικά των γυναικών, έπρεπε να έχουν γυναικεία ενδυμασία(39), να μεταμορφωθούν σε γυναίκες. Έτσι παρατηρούμε, σε πολλές λατρευτικές παραστάσεις που προέρχονται από την μητριαρχία, πως ο κορυφαίος είναι άνδρας με γυναικεία ενδυμασία. Αφού ο Θεός Διόνυσος, αντικατέστησε την «Μεγάλη Μητέρα», στις ιερουργίες τον υποδύεται άνδρας ντυμένος γυναίκα και οι συμμετέχοντες στους κώμους των Μεγάλων Διονυσίων φορούν γυναικεία ρούχα(40).

Σκηνή από τα ανθεστήρια. Ο Διόνυσος - νύφη με σειληνούς και μαινάδες

Ο τρίτος άξονας έχει να κάνει με δοξασίες και αντιλήψεις σχετικά με τις γυναίκες, οι οποίες διαμορφώθηκαν από τα πρώιμα κιόλας χρόνια. Οι αντιλήψεις αυτές ταυτίζουν τις γυναίκες με την γονιμότητα σε σημείο να λατρεύονται οι γυναίκες σαν μαγικά όντα(41). Με την ανάπτυξη της λατρείας της γονιμότητας η γυναίκα βρίσκεται στο επίκεντρο αυτής της λατρείας. Η γυναίκα διαμορφώνει το τελετουργικό υπόβαθρο της λατρείας, επειδή αυτή είναι που τεκνοποιεί και επειδή αυτή είναι η πρώτη που καλλιέργησε τη γη. Η λατρεία της, ως σύμβολο, αποτυπώθηκε σε αναρίθμητα γυναικεία ειδώλια που συμβολίζουν την γονιμότητα και κυρίως σε έθιμα γονιμότητας που είχαν αγροτική προέλευση. Έτσι διαμορφώθηκε η γυναικεία μορφή της γονιμότητας και η αντίληψη ότι μόνο οι γυναίκες έχουν αυτή τη δύναμη .

Οι άντρες φορώντας γυναικεία ρούχα στις τελετουργίες διατηρούν την μορφή της γυναίκας και συγκεκριμένα της Νύφης, ως σύμβολο της γονιμότητας, επειδή υπήρχε η αντίληψη ότι φορώντας τα ενδύματα κάποιου άλλου ταυτίζεται αυτός που τα φορά, με αυτό που είναι ο άλλος, επομένως αποκτά τη δύναμή και τις ιδιότητες του. Η συγκριτική θρησκειολογία δίνει τις δικές της ερμηνείες, ξεκινώντας από την παρατήρηση ότι όλοι οι θεοί της γονιμότητας είναι «διγενείς». Με αυτό τον τρόπο εκφράζουν – με βιολογικούς όρους – τη συνύπαρξη των αντιθέτων, των κοσμολογικών αξιωμάτων (δηλαδή αρσενικό – θηλυκό) στους κόλπους της θεότητας . Επομένως η θεότητα είναι η υπέρτατη οντότητα, η απόλυτη ισχύς, όπως και να εκδηλωθεί(42).

Η ενδυμασία της Νύφης στα δρώμενα είναι ποικιλόμορφη. Στον «Καλόγερο», στο Κωστί, φορά την τοπική νυφιάτικη ενδυμασία(43). Οι «Νυφάδες» στη Σκύρο φορούν παλιές νυφιάτικες ενδυμασίες των οικογενειών τους(44). Στους « Ζεϊμπέκηδες» της Σύρου *οι νύφες ... φέρουσι σανδάλια και περικνημίδας λευκάς και χρυσοπικίλτους, εσθήτα λευκήν, αποίκιλτον ταύτην, εκτός μόνον στήθους επί του οποίου φέρουσι δύο ή τρείς σειράς φλουρίων από της κεφαλής εξαρτώσι μακρόν πέπλον λευκόν ή άλλου τινός χρώματος (υπέρυθρον, υποκύανον), επί της κορυφής του οποίου είναι επικεκολλημένος στέφανος εξ ανθέων τεχνητών λευκών, επί του πέπλου δε ακριβώς προ του μετώπου είναι επερραμμένη σειρά φλωρίων. Προς δε τούτοις φέρουσι δέσμας ανθέων φυσικών εις τας χείρας, αίτινες κοσμούνται δια βραχιολίων χρυσών(45)*. Στον «Καλόγερο», στη Μελίκη, η Νύφη φορά την παραδοσιακή φορεσιά(46) και, φυσικά, δεν της λείπουν τα νυφιάτικα σύμβολα που είναι ο πέπλος και τα άνθη.

Εν κατακλείδι: Η Νύφη, ως μικρή θεότητα της φύσης, ως σύμβολο της βλάστησης και της αναγέννησης, ως μυητικό σύμβολο κοινωνικής

ένταξης και ως σύμβολο του γάμου και της συνέχισης της ζωής, πρωταγωνιστεί σε όλα τα λατρευτικά δρώμενα και διατρέχει την παράδοση και τους τόπους της ελληνικής γης απ΄ άκρη σ΄ άκρη και μέχρι τις μέρες μας, ενταγμένη κάθε φορά με τρόπο, έξυπνα, μαγικό στο παρόν της εποχής, στολισμένη, πάντα και παντού, με άνθη και πέπλα που σέρνουν το παρελθόν όχι μόνο στο παρόν, αλλά και στα μέλλοντα να συμβούν...

Σημειώσεις

1 Γ. Δημητρακόπουλος < Ο γάμος των δέντρων > σελ. 16

2 Ροδοϊνος Νικόλαος < Τα Δημήτρια > Θρακικά τομ. 13

3 Κακούρη Κατερίνα < Διονυσιακά >

4 Πριάκος Χρ < Τα κάλανδα των Θεοφανείων> Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1915 – 1916 τομ. Ε σελ 225

5 Λουκόπουλος Δημ. < Σύμμεικτα λαογραφικά Μακεδονίας > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας έτος 1917 Τομ ΣΤ σελ.134

6 Ζιώτας Θεόδωρος < Οι Μπούλες της Νάουσας . Από τη φυλετική μύηση στη διονυσιακή λατρεία > σελ. Επίσης στο άρθρο του Ζιώτα Θεοδώρου « Η επιβίωση πανάρχαιων τελετουργιών στο δρώμενο Μπούλες» « Νιάουστα» τεύχος 130 σελ.10

7 Ζιώτας Θεόδωρος<Οι Μπούλες της Νάουσας. Απ΄ τη φυλετική μύηση στη διονυσιακή λατρεία>

8 Δ. Λουκοπουλος < Σύμμεικτα Λαογραφικά Μακεδονίας >Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1917 τομ ΣΤ σελ 128

9 <Λαογραφικά Απανθήσματα > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1912 τομ Δ σελ. 311

10 Ποντιακή Εστία Έτος 1960 σελ. 5563

11 Σιαμπανόπουλος Κ. < Αποκριάτικα Κοζάνης > σελ. 34

12 Ι. Σιδέρη < Οι Ζεϊμπεκοι > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας έτος 1912 τομ Δ 559

13 Ζιώτας Θεόδωρος < Οι Μπούλες της Νάουσας . Από τη φυλετική μύηση στη διονυσιακή λατρεία > σελ 60

14 Λ. Δρανδάκης < Το έθιμο του Καλόγερου στη Μελίκη του Ν. Ημαθίας > σελ.238

15 Κακούρη Κατερίνα < Διονυσιακά > σελ. 14

16 Λουκόπουλος Δημ. < Σύμμεικτα λαογραφικά Μακεδονίας > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας έτος 1917 Τομ ΣΤ σελ.134. Σαμουηλίδης Χρ. < Το λαϊκό παραδοσιακό θέατρο του Πόντου > σελ. 33

17 Χ. Πριάκου < Τα κάλανδα των Θεοφανείων > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1915 Τομ. Ε σελ 226

18 Κακούρη Κατερίνα < Διονυσιακά > σελ. 142

19 Ροδοϊνος Νικόλαος < Τα Δημήτρια > Θρακικά τομ. 13. Σελ. 313

20 < Σύμμεικτα > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1957 τομ. ΙΖ σελ. 627

21 Δ. Παπαγεωργίου < Αι απόκρεω εν Σκύρω >. Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1910 τομ Β σελ. 40.

22 < Σύμμεικτα > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1957 τομ. ΙΖ σελ. 628

23 Χ. Πριάκου < Τα κάλανδα των Θεοφανείων > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1915 Τομ. Ε σελ 226

24 < Σύμμεικτα > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1915 Τομ..ΙΘ σελ.562

25 Mir.Eliade < Το ιερό και το βέβηλο > σελ.131

26 Fr. De Polignac < Η γέννηση της αρχαίας Ελληνικής πόλης > σελ.72. Δαράκη Μαρία < Ο Διόνυσος και η θεά Γη > σελ. 115

27 Αριστοφάνης <Ειρήνη> 1316

27 < Σύμμεικτα > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1957 τομ. ΙΖ σελ. 634

28 Γ.Α.Μέγας < Αναστενέρια και έθιμα της Τυρινής Δευτέρας > Λαογραφία Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1960 τομ.ΙΘ

29 Ροδοϊνος Νικόλαος < Τα Δημήτρια > Θρακικά τομ. 13

30 Ζιώτας Θεόδωρος < Οι Μπούλες της Νάουσας . Από τη φυλετική μύηση στη διονυσιακή λατρεία > σελ 56.

31 Π. Βινταλ – Νάκε < Ο Μαύρος Κυνηγός > σελ 173 . L. Brisson < Το αμφίβολο φύλο > σελ.53. G.Thomson < Η αρχαία Ελληνική κοινωνία. Το προϊστορικό Αιγαίο > σελ. 21. N. Loraux < Οι εμπειρίες του Τειρεσία > σελ. 18.

32 R. Seafornd < Ανταπόδοση και Λειτουργία > σελ. 423. Β. Λαμπρινουδάκης < Μηροτραφής > σελ. 66

33 Τσαγράκης Αγγελος < Ο Θεσμός της Εφηβείας στην Αττική. Αρχές και προέλευση του θεσμού > σελ. 74

34 Πλούταρχος < Γυναικών Αρεταί > 245 Ε. L.B.Zaidman – P.S.Pantel < Η θρησκεία στις Ελληνικές πόλεις της κλασσικής εποχής > σελ.72

35 Ernest Borneman < Η Πατριαρχία > σελ 287

36 Λ. Βρεττός < Λεξικό τελετών εορτών και αγώνων των αρχαίων Ελλήνων > λ. « Εκδύσια»

37 N. Loraux < Οι εμπειρίες του Τειρεσία > σελ. 18. Λ. Βρεττός < Λεξικό τελετών εορτών και αγώνων των αρχαίων Ελλήνων > λ. « Υβριστικά»

38 Λεκατσάς Π. < Διόνυσος. Καταγωγή και εξέλιξη της Διονυσιακής θρησκείας > σελ. 96 – 97. G.Thomson < Η αρχαία Ελληνική κοινωνία. Το προϊστορικό Αιγαίο > σελ. 357

39 R. Saeford < Ανταπόδοση και Τελετουργία > σελ.425

40 L.B.Zaidman – P.S.Pantel < Η θρησκεία στις Ελληνικές πόλεις της κλασσικής εποχής > σελ.194

R. Seafornd < Ανταπόδοση και Λειτουργία > σελ. 422

41 Ernest Borneman < Η Πατριαρχία > σελ 72

42 Mir.Eliade < Πραγματεία πάνω στην ιστορία τωνν θρησκειών > σελ.391,392

43 Κακούρη Κατερίνα < Διονυσιακά > σελ. 34

44 Δ. Παπαγεωργίου < Αι απόκρεω εν Σκύρω >Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1910 τομ Β σελ. 40.

45 Ι. Σιδέρη < Οι Ζεϊμπεκ > Λαογραφία. Δελτίον λαογραφικής εταιρείας ετος 1912 τομ. Δ 562

46 Λ. Δρανδάκης < Το έθιμο του Καλογέρου στο χωριό Μελίκη του Ν. Ημαθίας > Γ Συμπόσιο λαογραφίας του βορειοελλαδικού χώρου σελ.237

Η Αντίσταση...της αρχαιολογικής σκαπάνης

του Γιώργου Μάλλιου
Αρχαιολόγου

Στις 25 του Νοέμβρη κορυφώθηκαν οι επετειακές εκδηλώσεις για την δράση της Εθνικής Αντίστασης κατά την διάρκεια της τριπλής κατοχής της χώρας μας τα έτη 1941 – 1944. Κοντά στα ένοπλα τμήματα, που αναπτύχθηκαν κυρίως στα βουνά της Ελλάδας και σε ορισμένες μεγάλες πόλεις, συντάχθηκε πλήθος ανώνυμων πολιτών που βοηθούσαν με την παροχή υλικών και εφοδίων, την απόκρυψη και φυγάδευση ξένων στρατιωτών και ντόπιων ανταρτών ή την παροχή πληροφοριών. Το μεγαλύτερο μέρος πάντως του ελληνικού λαού συνέχισε, μ' όλες τις στερήσεις και τις δυσχέρειες, τη ζωή του στις προηγούμενες της κατοχής εργασίες του. Δεν μπορούσαν να είναι και όλοι ήρωες! Ωστόσο, ακόμη και μεταξύ αυτών πολλοί ήταν οι πολίτες που με διάφορους τρόπους όρθωσαν το ανάστημά τους στις απαιτήσεις των κατακτητών, κατέβηκαν σε απεργίες και διαδηλώσεις, αρνήθηκαν την εκτέλεση των διαταγών. Στις συντεταγμένες δυνάμεις του ελληνικού κράτους που λειτούργησαν παράλληλα με την κατοχική παρουσία όλα αυτά τα χρόνια εντάσσονται το επιστημονικό δυναμικό, οι εργατοτεχνίτες και οι φύλακες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Στόχος τους παρέμενε η διάσωση της πολιτισμικής κληρονομιάς και η συνέχιση του αρχαιολογικού έργου παρά τις δυσμενείς περιστάσεις στις οποίες περιήλθαν.

Μετά την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου τον Οκτώβρη του 1940 η Αρχαιολογική Υπηρεσία, λαμβάνοντας έγκαιρα τα μηνύματα του μετώπου, προέβη στην διάλυση των μουσείων και την απόκρυψη των αρχαιοτήτων που φυλάσσονταν σ' αυτά. Στην απόφαση αυτήν συνετέλεσε ο κίνδυνος αεροπορικών βομβαρδισμών καθώς και η αναμονή της γερμανικής επίθεσης από βορρά. Το έργο ανέλαβαν οι κατά τόπους «Επιτροπές Απόκρυψης και Ασφάλισης των Αρχαίων» που συντονίζονταν από τον γραμματέα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, καθηγητή Γ. Οικονόμο. Πράγματι, από τον Νοέμβρη του 1940 ως τις παραμονές της γερμανικής κατάληψης της Αθήνας χιλιάδες έργα αρχαίας τέχνης εγκιβωτίστηκαν, συσκευάστηκαν καταλλήλως και αποκρύφτηκαν σε ειδικά κατασκευασμένα ορύγματα μέσα στα ίδια τα μουσεία ή στον περιβάλλοντα χώρο. Όλα τα μεγάλα μουσεία της χώρας είχαν αδειάσει εντελώς. Ηρωική θα χαρακτηρίζαμε την προσπάθεια έγκαιρης «ταφής»

Απο την προετοιμασία απόκρυψης του αγάλματος του Ποσειδώνα της Μήλου

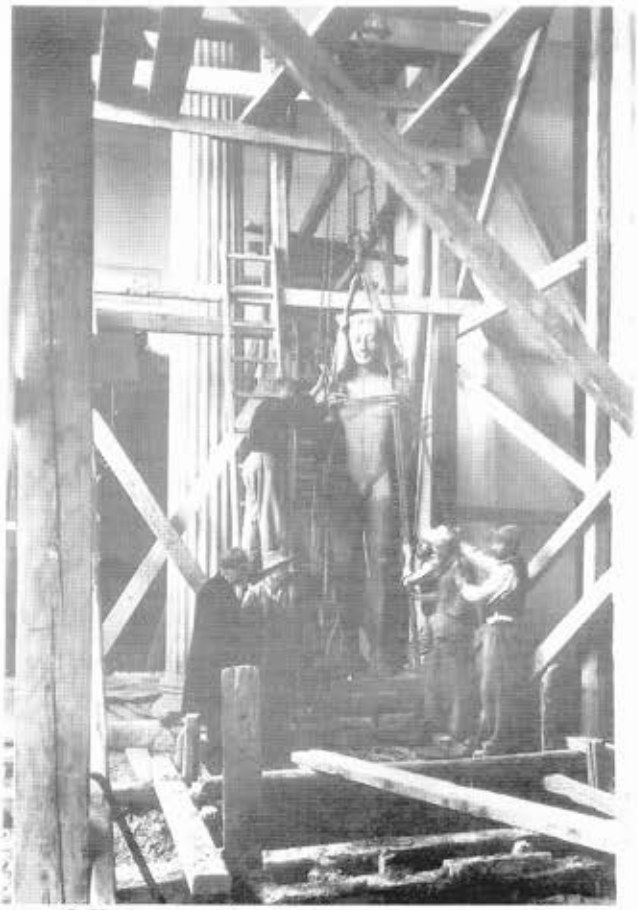

Ο Κούρος του Σουνίου έτοιμος για να ταφεί

των εκθεμάτων των συλλογών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, επικεφαλής της οποίας τέθηκε ο Διευθυντής του Μουσείου Χρήστος Καρούζος με την αμέριστη συμπαράσταση της συζύγου του, επίσης αρχαιολόγου, Σέμνης Καρούζου:

Αμέσως ύστερ' από το πρωί εκείνο της 28ης Οκτωβρίου, όταν οι σειρήνες ανήγγειλαν την έκρηξη του πολέμου, άρχισε το κατέβασμα από τις βάσεις, το ξερίζωμα από τους τοίχους, αργότερα και το θάψιμο των θησαυρών του Μουσείου. Θα μείνει αξέχαστη, σ' όσους την έζησαν, η συγκλονιστική θέα του εσωτερικού του Μουσείου, το πλήθος εκείνο των αιθουσών που έμειναν έρημες, άδειες από το σεπτό τους περιεχόμενο.

Έτσι, μετά την συνθηκολόγηση της κυβέρνησης Τσολάκογλου, «οι Έλληνες βρέθηκαν ξαφνικά χωρίς τα αρχαία τους και οι έφοροι και οι επιμελητές των αρχαιοτήτων διοικούσαν άδεια μουσεία ή χώρους, για τους οποίους οι αποφάσεις τους είτε περνούσαν από τον έλεγχο και την έγκριση του εχθρού είτε ακυρώνονταν.

Στους κόλπους των κατοχικών δυνάμεων διαμορφώθηκαν τρεις πρακτικές ως προς την αντιμετώπιση του αρχαιολογικού πλούτου της Ελλάδας. Η πρώτη, η χειρότερη, προέβλεπε την συστηματική καταστροφή και τον εξευτελισμό των αρχαίων μνημείων. Η δεύτερη διακρινόταν για την πλήρη αδιαφορία και έλλειψη σεβασμού προς τα κειμήλια της πολιτισμικής μας κληρονομιάς, μια στάση που σήμαινε συχνά και κλοπές ή καταστροφές των μνημείων. Η τρίτη, τέλος, στόχευε στην αποκλειστική διαχείριση της αρχαιολογικής μας κληρονομιάς από τους κατακτητές και την ανάδειξή της για δικούς τους, προπαγανδιστικούς σκοπούς.

Πιο συγκεκριμένα, οι Βούλγαροι προέβησαν σε μια συστηματική διαρπαγή και καταστροφή κειμηλίων της ελληνικής ιστορίας στις περιοχές της ευθύνης τους. Στην καλύτερη περίπτωση επέδειξαν πλήρη έλλειψη σεβασμού προς την ελληνική πολιτισμική κληρονομιά. Σε κάθε περίπτωση πάντως κινούνταν μέσα στο πλαίσιο της στρατηγικής αφελληνισμού των περιοχών της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης που είχαν υπό τη διοίκησή τους. Χαρακτηριστική είναι η διαρπαγή

Μέσα σε ορύγματα που σκεπάζονταν με άμμο και οπλισμένο σκυρόδεμα παρέμεναν τα αρχαία του Εθνικού Μουσείου ως το 1946.

ολόκληρης της αρχαιολογικής συλλογής της Κομοτηνής και η καταστροφή μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών του Αρσινοείου της Σαμοθράκης, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στην κατασκευή λουτρώνα!!

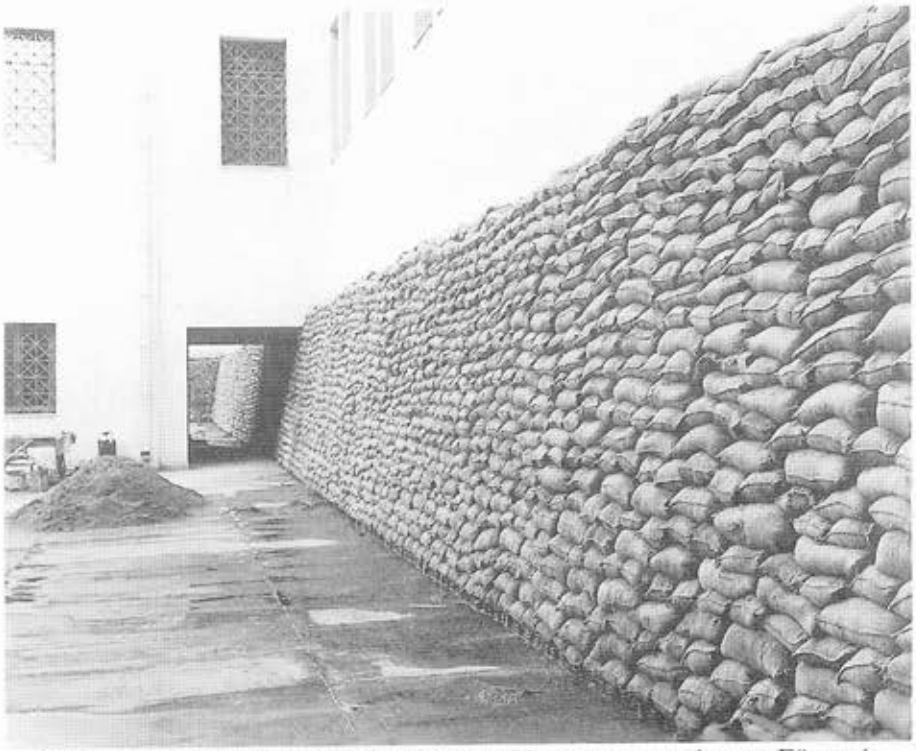

Σάκοι άμμου για την προφύλαξη των παραθύρων του υπογείου του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου από τους βομβαρδισμούς (1941)

Αντίθετα, οι ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις στην πλειονότητά τους δεν ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τις ελληνικές αρχαιότητες. Υπήρχε άλλωστε μια ειδική πολιτική υπηρεσία προστασίας των μνημείων, που όμως υπολειτουργούσε στη σκιά των Γερμανών. Συχνά πάντως Ιταλοί στρατιώτες προέβησαν σε καταστροφές αρχαιολογικών μνημείων, όταν εκτελούσαν διάφορα οχυρωματικά έργα και άλλες πολεμικές προπαρασκευές. Έτσι, το Μουσείο της Ακρόπολης είχε μετατραπεί σε χώρο στρατωνισμού. Ο βράχος της Ακρόπολης στο σύνολό του χρησίμευε ως βάση της αντιαεροπορικής άμυνας, ενώ οι Ιταλοί στρατιώτες δεν δίσταζαν να σπάζουν τα μάρμαρα, για να αποκτήσουν σουβενίρ από την παραμονή τους στην Αθήνα! Δεν έλειψαν βέβαια και περιπτώσεις κλοπής αρχαιοτήτων, ειδικά σε πιο απομακρυσμένες περιοχές. Στην Καστοριά για παράδειγμα εξαφανίστηκε μεγάλο μέρος των εικόνων της τοπικής βυζαντινής συλλογής. Για την κλοπή κατηγορήθηκαν βασικά οι στρατιωτικοί της μεραρχίας Giulia που έδρευε στην περιοχή.

Διαφορετική ήταν η περίπτωση των Γερμανών. Αυτοί προβάλλονταν ως οι γνήσιοι συνεχιστές του *αρείου*, αρχαιοελληνικού πολιτισμού και ως τέτοιοι θεωρούσαν ότι είχαν το αναφαίρετο και αποκλειστικό δικαίωμα να διαχειριστούν, να ανασκάψουν, να μελετήσουν και να εκθέσουν τα αρχαία ελληνικά μνημεία. Γι' αυτό και καθ' όλη τη διάρκεια της κατοχής διεξήγαγαν ανασκαφές σε όλη την επικράτεια. Οι ελληνικές αρχές, κυρίως οι τοπικοί επιμελητές αρχαιοτήτων και φύλα-

Ο Δίας του Αρτεμισίου «συσκευασμένος», λίγο πριν την ταφή του στον περίβολο του Εθνικού Μουσείου

Συσκευασία του αγάλματος της Αφροδίτης του Πάνα και του Έρωτα

κες των αρχαιολογικών χώρων, προσπαθούσαν μάταια να περιορίσουν στο ελάχιστο τις ζημιές μιας αδιανόητης «αρχαιολογικής» αυθαιρεσίας. Σ' αυτές τις αντιδράσεις η Γερμανική Στρατιωτική Υπηρεσία Προστασίας Μνημείων θα απαντήσει με εκβιασμούς, απειλές, προπηλακισμούς, συλλήψεις και ξυλοδαρμούς. Συχνά πάλι, Γερμανοί αξιωματούχοι απαιτούσαν την επανέκθεση των θαμμένων αρχαιοτήτων, μια απαίτηση όμως που βρήκε αντίθετους τόσο τους έλληνες αρχαιολόγους όσο (προς τιμήν της) και την κατοχική ελληνική κυβέρνηση. Ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης Ιστορικών Μνημείων και Αρχαιολογίας στην Μακεδονία στα χρόνια της κατοχής Χ. Ι. Μακαρόνας αναφέρει, όχι χωρίς ενόχληση, ότι ο διακεκριμένος αρχαιολόγος και αξιωματικός των Ναζί Dr. H. Von Schönebeck:

ηξίωσε παρ' εμού με απειλητικόν τρόπον να γίνη η εκταφή των αρχαίων του Μουσείου (Θεσσαλονίκης) και η επανέκθεσις αυτών χάριν των Γερμανών στρατιωτών. Μετά κατηγορηματική μου άρνησιν ούτος απηυθύνθη εις το Υπουργείον Παιδείας με εξίσου απειλητικήν διάθεσιν. Εν τούτοις το Υπουργείον με επαινετόν σθένος αντετάχθη εις την αξίωσιν εκείνην.

Χαρακτηριστική της γερμανικής διάθεσης οικειοποίησης της αρχαίας ελληνικής κληρονομιάς υπήρξε η ανεύρεση γυναικείου αγάλματος κοντά στο Ωδείο της Ρωμαϊκής Αγοράς στην Θεσσαλονίκη και η ακόλουθη μεταφορά του στη Βιέννη. Μετά τη λήξη του πολέμου το σημαντικό αυτό γλυπτό εντοπίστηκε στο αλατωρυχείο Bad Ausse κοντά στο Salzburg! Αλλά και στην γειτονική μας Βέροια η συμπεριφορά των Γερμανών στρατιωτών δεν ήταν και πολύ καλύτερη. Επέταξαν τον χώρο του μουσείου, που στεγαζόταν τότε στην Παλιά Μητρόπολη, προκειμένου να τον χρησιμοποιήσουν ως στάβλο. Προηγουμένως βέβαια φρόντισαν να απαλλαγούν από τις «ενοχλητικές» αρχαιότητες, οι οποίες *«εξεβλήθησαν και κατά αξιοθρηνήτως βάναυσον τρόπον εκαλύφθησαν δι' απορριμμάτων και της κόπρου των ζώων...»*

Εντούτοις, παρ' όλες τις δυσχέρειες της κατοχής το επιστημονικό αρχαιολογικό έργο δεν έπαυσε, οι επιμελητές αρχαιοτήτων έσπευδαν σε κάθε νέα θέση που ερχόταν στο φως είτε τυ-

1947, η άνοδος στο φως. Το μικρό άγαλμα της Αθηνάς καθώς βγαίνει από το πηγάδι της Ακρόπολης, όπου φυλασσόταν επί 6 χρόνια.

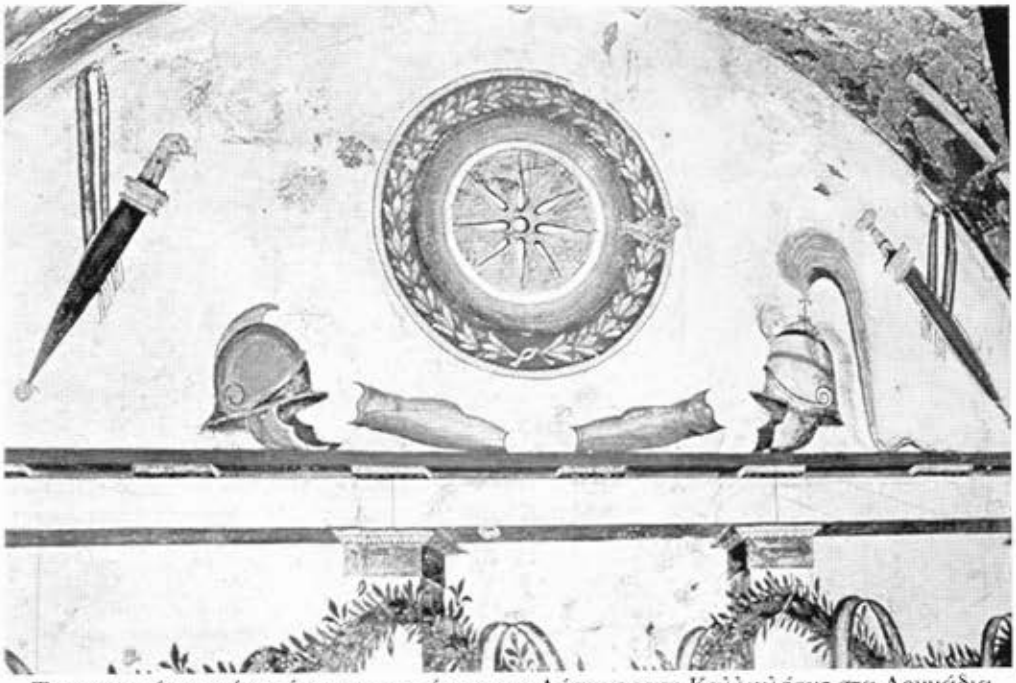

Τοιχογραφία στο ένα τύμπανο του τάφου των Λύσωνος και Καλλικλέους στα Λευκάδια

χαίως είτε λόγω των αυθαιρέτων ανασκαφικών εργασιών κατοχικών αρχαιολόγων. Έτσι, ο Χ. Μακαρόνας βρέθηκε την άνοιξη του 1942 «... *παρά το χωρίον Λευκάδια, κείμενον εις απόστασιν πέντε περίπου χιλιομέτρων βορειοανατολικώς της Ναούσσης.... (όπου) εγένετο γνωστός τυχαίως και ανεσκάφη (τον Σεπτέμβρη του ίδιου έτους) αξιολογώτατος «μακεδονικός» τάφος ελληνιστικών χρόνων..*» Πρόκειται για τον εξαιρετικά διατηρημένο στο εσωτερικό του τάφο του Λύσωνος και Καλλικλέους, τη σωτηρία του οποίου χρωστάμε στις άοκνες προσπάθειες του φωτισμένου αυτού αρχαιολόγου.

Η αντίσταση λοιπόν κατά της ξένης κατοχής έλαβε και πολιτιστικές διαστάσεις. Ο ελληνικός λαός όφειλε να μην αποκοπεί από τις ρίζες της πολιτισμικής κληρονομιάς του. Τα ελληνικά μνημεία έπρεπε να προστατευτούν από τους καταστροφείς και άρπαγες, καθώς και από τους επίδοξους σφετεριστές της αίγλης τους. Πρωτοπόροι στην αντίσταση αυτή στάθηκαν οι έλληνες υπάλληλοι της αρχαιολογικής υπηρεσίας, που σε χαλεπούς καιρούς δεν δίστασαν να διαφυλάξουν τα κειμήλια του ιστορικού μας παρελθόντος και να συνεχίσουν, όσο ήταν αυτό δυνατόν, την αρχαιολογική έρευνα.

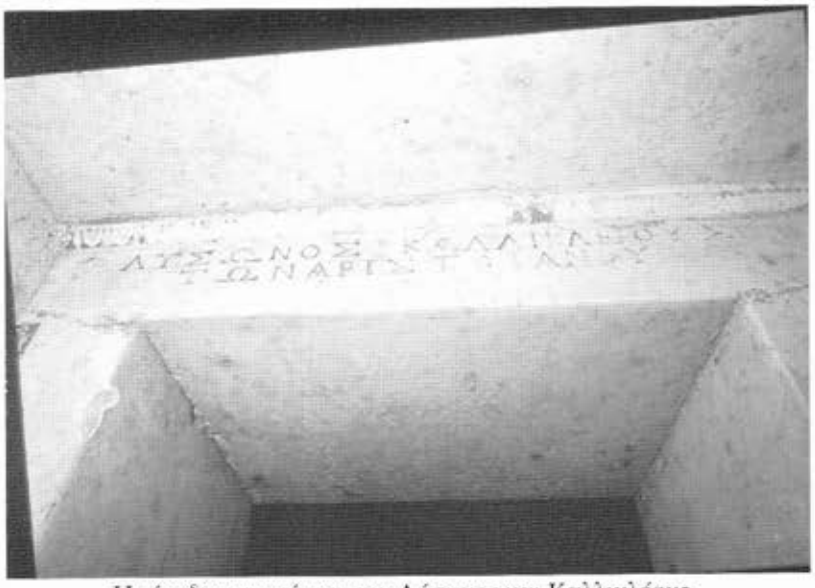

Η είσοδος του τάφου των Λύσωνος και Καλλικλέους

Βιβλιογραφία:

Χ. Ι. Μακαρόνας, «Χρονικά Αρχαιολογικά», Μακεδονικά 2 (1941 – 1952) 590 κ.ε.,

Σ. Καρούζου, Περιγραφικός Κατάλογος της Συλλογής Γλυπτών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, Αθήναι 1967,

Χ. Καρούζος και Σ. Καρούζου, Ανθολόγημα Θησαυρών του Εθνικού Μουσείου, Αθήνα 1981,

Β. Πετράκος, Τα Αρχαία της Ελλάδος Κατά τον Πόλεμο 1940 – 1941, Αθήνα 1994,

Ε. Δημητριάδου, «Οι Ελληνικές Αρχαιότητες κατά την Περίοδο 1940 – 1944», Corpus 10 (1999) 13 κ.ε.

Σ. Καρούζου, «Το Εθνικό Μουσείο από το 1941», Το Μουσείον 1 (2000) 4κ.ε.,

ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ: Μανώλη Βαλσαμίδη

Εκείνη τη χρονιά, το Λάππειο Λύκειο έκανε τη μεγάλη του εκδρομή στη Στράντζα. Κάθε τάξη έπιασε ένα μέρος για να χαρεί τη μέρα. Οι μικροί κοντά στους καθηγητές, οι μεγάλοι ξέμακρα. Κάποια ώρα, είδαμε να ανεβαίνει στο χώρο που ήμασταν, σε πομπή παραδοσιακού γάμου, με κανονικά όργανα η τάξη του Νίκου. Το τσούρμο υποδέχτηκε τη γαμήλια πομπή με ενθουσιασμό. Πρωτοστάτης φυσικά ο Νίκος. Τον τραβούσε η Παράδοση από νέο: Τα αντέτια, οι σιακάδες, τα τραγούδια.

Είχε όμως και μια άλλη αγάπη ο Νίκος: Τη δενδροκομία που αιχμαλώτισε το ενδιαφέρον του για χρόνια. Σπούδασε γεωπονία και μας έδωσε από τη θέση τού επιμελητή δενδροκομίας στο Α.Π.Θ. και στη συνέχεια ως εκλεγμένος καθηγητής ΤΕΙ πολλά επιστημονικά γεωπονικά βιβλία μέχρι που συνταξιοδοτήθηκε, αλλά και μετά, έως το 2004. Στις αξιόλογες επιστημονικές εργασίες περιλαμβάνονται και τρία αυτοτελή εικονογραφημένα σώματα σημειώσεων σχετικά με την Δενδροκομία, την Ανθοκομία και την Ελαιοκομία. Η πρώτη αγάπη όμως δεν λησμονιέται.

Ο Νίκος εμφανίζεται πολύ νωρίς με τους Σιακάδες του στη «Φωνή της Ναούσης». Για πρώτη φορά προβάλλεται με αξιώσεις αποδοχής η ντοπιολαλιά, καταγράφονται συνήθειες, περιγράφονται νοοτροπίες, παθήματα και ταυτοχρόνως έρχονται στο φως φράσεις και λέξεις ενός γλωσσαρίου αξιολογότατου. Από το 2004 ο Νίκος Σπάρτσης μας δίνει για τέσσερα συναπτά έτη τέσσερα βιβλία του, ένα κάθε χρόνο. Τα Αντέτχια της Νάουσας, τους Νιαουστιανούς Σιακάδες, Τα Ισνάφκια - επαγγέλματα και το 2007 το Παροιμίες και γνωμικά.

Σήμερα έχουμε τη χαρά να κρατάμε στα χέρια μας το τελευταίο πόνημά του, το βιβλίο «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΗ ΝΑΟΥΣΑ» με 394 σελίδες γεμάτες με νότες, ποίηση και ρυθμούς. Όλα τα μουσικά κομμάτια που ακούστηκαν στη Νάουσα, όλα τα τραγούδια, όλων των εποχών, από το χαλασμό της Νιάουστας μέχρι και τις μέρες μας, αθροίστηκαν και τυπώθηκαν, για να θυμούνται οι παλιοί και να γνωρί-

Ο συγγραφέας του βιβλίου στα δεξιά με τους δυο εισηγητές Μ. Βαλσαμίδη και Τ. Μπάιτση.

σουν οι καινούριοι την αξία ενός πολιτισμού που συνεχίζεται. Κόπος πολύς. Η ευχαρίστηση όμως της ενασχόλησης με αντικείμενο αγαπητό αλαφραίνει το βάρος. Ο Νίκος θέλει να ξαναζήσει, ξαναζεί τα χρόνια εκείνα που, μέσα σε μια πολύ σκληρή πραγματικότητα, το τραγούδι ήταν μια κάποια διέξοδος: Τραγούδι ιστορικό, της αγάπης, θρηνητικό, της ξενιτιάς, της κλεφτουριάς, τραγούδι για κάθε κατάσταση της ζωής που πέρασε τούτος ο τόπος. Αν έψαχνε κανείς να βρει τι συνδέει αυτά τα τραγούδια, δεν θα ήταν μακριά από την αλήθεια, αν έλεγε ότι συνεκτικός δεσμός των τραγουδιών είναι το βιωματικό στοιχείο του συγγραφέα.

Η δική μου προσφορά σήμερα θα ήθελα να γίνει γέφυρα για το πέρασμα στην κατανόηση της ποικιλίας και της διαφορετικότητας της μουσικής μελωδίας, της ποιητικής ρυθμικής και των χορευτικών ποδών των παραδοσιακών τραγουδιών της Νάουσας. Ένα δεύτερο σημείο, στο οποίο θα ήθελα να σταθώ, είναι τα προβλήματα της ερμηνείας των λεγόμενων ιστορικών τραγουδιών. Υπάρχουν στη συλλογή Ναουσαίικα τραγούδια που είναι ή μπορεί να είναι μουσική και στίχος δημιουργία ενός προσώπου. Σαν παράδειγμα θα φέρω το *«Ένα Σαββάτο βράδυ ή Αλώνια»*. Θα το βρείτε στη σελίδα 261. Τονικός ο ρυθμός στον στίχο, στη μουσική και στους χορευτικούς πόδες δένει σε πλαίσια δακτυλικού επταμέτρου. Και επί πλέον αλλοτροπία ή γύρισμα ή μίξη ήχων. Ποιος είναι ο συνθέτης; Πού να τον βρούμε. Πάντως, πρέπει να ήταν άριστος γνώστης της Βυζαντινής Μουσικής.

Το σύνηθες όμως είναι η ποικίλη πλοκή. Άλλου είναι η μουσική, άλλου τα λόγια. Σύνηθες φαινόμενο τα δάνεια. Ακόμη δεν λείπουν και μακρινές εισβολές. Τα στοιχεία που μελετάμε κινούνται επάνω σε έναν ιστό διαδρομών που συνδέει τις Ελληνικές παροικίες, όπου και αν βρίσκονται, σε κάθε γωνιά της γης.

Η κινητικότητα των στοιχείων της λαϊκής δημιουργίας δεν μπορούσε να αφήσει ανέπαφη τη ντόπια δημιουργία. Έχουμε εισβολές βιωματικής σχέσης και εισβολές ειδησεογραφικού χαρακτήρα. Το ξενόφερτο όμως υποχρεώνεται να περάσει από τα στενά πλαίσια του αποδεκτού, την τοπική φόρμα, και παθαίνει μερική ή και μεγάλη αλλοίωση.

Παράδειγμα από το βιβλίο του Νίκου η *«Ροϊδοπούλα»*. Σελίδα 265. Κάτω στη Ρόιδο στη Ροϊδοπούλα Τούρκους αγάπησιν μια «Ρωμνιοπούλα». Το τραγούδι περιγράφει γεγονός που συνέβη κάτω στη Ρόδο. Μεταφέρει είδηση. Και ταυτοχρόνως προβάλλει το παράδειγμα της κόρης προς μίμηση: «Μάνα μου σφάζομαι,Τούρκο δεν θέλω». Περνάνε στη Νάουσα οι στίχοι του τραγουδιού και μάλιστα ασυνήθιστης στον τόπο μας μετρικής δομής. Δεν περνάει όμως η μουσική του, δεν περνούν οι χορευτικοί του πόδες. Εδώ, μουσικοχορευτικά έχουμε πατινάδα και μάλιστα τετράμετρη ή διπλή, έναν καθαρό επίτριτο. Φιλτράρεται το τραγούδι και παίρνει τη μορφή ντόπιου τραγουδιού. Στα νησιά και στη μικρά Ασία η Ρόιδο είναι μπάλος. Και είναι πολύ ενδιαφέρον, ότι ο χορός αυτός είχε σουξέ στη Νάουσα και κατάφερε να μπει και στο κεντρικό τελετουργικό δρώμενο με τις Μπούλες. Σαν πατινάδα, παρατηρεί ο Νίκος, χορεύεται από τις Μπούλες στο Δημαρχείο, αφού δοθεί η άδεια από το Δήμαρχο, μετά τον Ζαλιστό, με το μαντίλι στο χέρι. Ακολουθεί ο θούριος του Ρήγα «ως πότε παλικάρια», βιωματική σύνδεση, και οι Μπούλες βγάζουν τις πάλες.

Σχετικώς με την δημιουργία των λεγόμενων ιστορικών τραγουδιών και την προβληματική τους νομίζω ότι το τραγούδι «Μακρυνίτσα» προσφέρεται για επεξεργασία περισσότερο από κάθε άλλο. Είναι, κατ' αρχήν, Ναουσαίικο τραγούδι; Είναι εισβολή;

Στη Νάουσα όλα τα θέλουμε εξ ολοκλήρου δικά μας. Έτσι το Μακρυνίτσα που δεν υπάρχει στη Νάουσα, ως όνομα ή τοπωνύμιο, έγινε Κρινίτσα και το τραγούδι επιγράφτηκε της Κρινιώς, με την προσθήκη, μάλιστα, ότι η Κρινιώ ήταν η κόρη του Ζαφειράκη. Και προστέθηκαν και άλλα θεατρικά, και γράφτηκαν, όπως: Τον έναν μιλώ, αμάν, είναι νεκρός! Τον άλλο μιλώ, πω, πω, τα ίδια!

ΛΑΘΟΣ! Και επειδή ουδείς αναμάρτητος, ας μην είναι τα λόγια μου προς κακοφανισμό ουδενός!

Ο Νίκος αποκαθιστά το ορθό με τη Μακρυνί-

τσα του στη σελίδα 263.

«Μας πάτησαν, μας χάλασαν, μας πήραν τις γυναίκις

«Μακρυνίτσα μου,

«καϋμό πόχει η καρδίτσα μου.

«Ένα μήλο, αμάν κι άλλο μήλο, αμάν,

«βράδιασε και πού θα μείνω.

Ο Νίκος μας λέει ότι πρόκειται περί της Μακρυνίτσας του Πηλίου και αναφέρει ότι της ίδιας άποψης είναι η αφεντιά μου και ο Θωμάς Γαβριηλίδης. Τα πράγματα είναι απλά. Το τραγούδι στηρίζεται σε τραγούδι της Μακρυνίτσας, ευρύτερα γνωστό στον Θεσσαλικό κάμπο που τραγουδιέται μέχρι σήμερα. Είναι τραγούδι της ξενιτιάς. Νοσταλγεί ο ξενιτεμένος το χωριό του, τον γενέθλιο τόπο, θυμάται τις ομορφιές του, την ξακουστή βρύση με το κρύο της νερό.

Ακούστε την αρχή της πρώτης του στροφής:

«Να πιω νερό απ' τουν Κακουνά, από την κρύα βρύση κλπ. και το γύρισμα:

«Ένα μήλο, αμάν κι άλλο μήλο, αμάν,

«βράδιασε και που θα μείνω.

Σημειώνω ότι βρισκόμαστε στο Πήλιο, με τα ονομαστά μήλα του. Επίσης στη Μακρυνίτσα, όπου υπάρχει μέχρι και σήμερα η κρύα βρύση του Κακουνά. Σημειώνω, ακόμη, ότι εκεί, στο Πήλιο, στη Μακρυνίτσα, λίγο πιο κάτω, στο Τρίκκερι, βρήκαν ερείσματα τα υπολείμματα των υπερασπιστών της Νάουσας μετά το χαλασμό της. Εκεί ανασυντάχθηκαν οι δυνάμεις των Ναουσαίων αγωνιστών, εκεί ο Γερο-Καρατάσος διορίζεται στρατηγός Θετταλο-Μαγνησίας, εκεί κατέφθαναν πολλοί κατατρεγμένοι Ναουσαίοι και σχεδόν κάθε μέρα το στρατόπεδο είχε αφίξεις και κλάματα. Τα πορίσματα επιτόπιας έρευνας που έκανα εκεί, στη Μακρυνίτσα, νέος κάποτε, τα έχω δημοσιεύσει στη «Φωνή της Ναούσης». Θα παρακαλούσα να αφήσουμε λίγο τη φαντασία μας ελεύθερη για να μας φέρει στο Πήλιο. Πάσχα του 1823, είναι το επόμενο έτος του χαλασμού της Νάουσας. Άλλοι χαίρονται, ψήνουν, γλεντούν, τραγουδούν και άλλοι είναι βουτηγμένοι στην πίκρα, θυμούνται, μοιρολογούν και κλαίνε! Μας πάτησαν, μας χάλασαν...

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να διαβάσω δυο κομμάτια από την παγκόσμια λογοτεχνία. Γραμμένα δυόμισι χιλιάδες χρόνια πίσω, και που τα μετέφερα με ελεύθερη απόδοση σε σύγχρονο ποιητικό λόγο. Ελπίζω να μην τα αδίκησα πολύ.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ
Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΣΙΩΝ
ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ ΑΙΧΜΑΛΩΣΙΑ

Ψαλμός 77ος

Πάτησαν την πόλη
Εχθροί απειράριθμοι
...
Τιμημένοι νεκροί
Οι υπερασπιστές της,
Των ορνέων τροφή.
...
Βεβηλωμένα τα ιερά!
Ποτάμι το αίμα,
Πεταμένα κουφάρια
-Θηρίων βορά.
...
Γυναίκες, παιδιά
Στους δρόμους, στις πλατείες,
Κορμιά άταφα
Κυκλώνουν την πόλη
Και *"ουκ ήν ο θάπτων"*!
...
Το κρίμα νάχουν
Όσοι το χαλασμό πρόσταξαν,
Εκείνοι που φώναζαν:
«Αφανίστε την πόλη
Ξεθεμελιώστε, οργώστε την,
Κάνετέ την χωράφι».
...
Πόλη των ονείρων μας,
Ταπεινωθήκαμε,
Γίναμε *"εις όνειδος"*
Χλεύη των εχθρών μας,
Των γειτόνων μας μυκτηρισμός,
Το άπαρτο κάστρο!
Πίκρα ανείπωτη...

Ψαλμός 135ος του Ιερεμία

Στον Τίγρη και τον Ευφράτη,
Στα ποτάμια της Βαβυλώνας,
Σερνάμενους μας έφτασαν,
Ανθρώπινα ράκη
«Οι αιχμαλωτίσαντες ημάς»

...
Στις κλαίουσες
Κρεμάσαμε τα όργανα
Και κλάψαμε
Στη θύμησή σου,
Πατρίδα αγαπημένη!
...
Μας προέτρεπαν
"οι απαγαγόντες ημάς"
Στα χέρια να πάρουμε τα όργανα...
«Παίξτε κάτι, ψάλτε έναν ύμνο, *"Άσατε ημίν εκ των ωδών Σιών"*»,
Μας καλούσαν οι διώκτες μας
Να ψάλλουμε...
...
Πώς να ψάλλουμε σε ξένη γη!
Αν σε ξεχάσω, Πατρίδα μου,
Να με ξεχάσει το χέρι μου το δεξί,
Να κολλήσει η γλώσσα μου
Στο λαρύγγι μου,
"Εάν μη σου μνησθώ".
...
Θυμήσου, Κύριε, *των λεγόντων*
"εκκενούτε, εκκενούτε έως των θεμελίων αυτής".
Μακάριος, Βαβυλώνα, εκείνος που θα *"ανταποδώσει το ανταπόδομά σου, ό ανταπέδωκας ημίν"*

Κάτω από όμοιες συνθήκες οι άνθρωποι εκφράζονται με τον ίδιο τρόπο.

Να προσθέσω κάτι για παραπέρα προβληματισμό; Ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στη Μακρυνίτσα και στο τραγούδι «Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΛΗ»; σελίδα 28. Και ακόμη, ανάμεσα στα δυο προηγούμενα και στο τραγούδι «ΑΝΑΘΙΜΑ ΣΤΟΥΣ ΑΙΤΙΟΥΣ»; (σελίδα 31).

Στο βιβλίο του Νίκου υπάρχουν και άλλα τραγούδια που προβληματίζουν. Σαν παράδειγμα θα φέρω το τραγούδι *«ΜΑΣ ΧΑΡΙΣΙΝ ΟΥ ΘΙΟΣ ΠΑΙΔΙ»* αρ.11,σελ.15.

Η διήγηση ξεκινάει με μια εικόνα διαλόγου, βγαλμένη, θαρρείς, από αρχαία τραγωδία. Επί σκηνής οι φίλες της Γιαννούσινας, ως χορός, ρωτάνε τη Γιαννούσινα *«Γιαννούσινα, τι κάθισι, δεν βγαίνεις στου συργιάνι;»*.

Και η Γιαννούσινα απαντά:

«Σαν τι καλό έχου ιγώ να στουλιστώ, ν' αλλάξου;

«Μας χάρισιν ου θιος πιδί κι αυτό ήταν ντιλμπιντέρης.

Οι συμβουλές προς τον νέο πήγαιναν στον βρόντο.

«Κάτσι, Γρηγόρη, φρόνιμα, κάτσι ταπεινωμένα,

δεν είνι ου περσινός κιρός, ικείνα τα ζαμάνια

τώρα του πήρι η Αρβανιτιά, του έχει ου Λιαμτσιούμπεης».

Ο Γρηγόρης πού να ησυχάσει. *«Μι την Τουρκιά κουνούστιζιν, μι τους Γιαννιτσαραίους»*. Ο στίχος αυτός είναι προβληματικός και θέλει προσοχή. Πήγε μαζί ή εναντίον τους; Το ρήμα κουνουστίζω έχει ρίζα τη μεσαιωνική λέξη κούνα που σημαίνει κάνω ανορθόδοξο πόλεμο.

Κάποιος καταδίδει τον Γρηγόρη. Πλέον τον ψάχνουν.

«Να κι ου Μπεκτασής πούρχιτι, Γρηγόρην παλαγίζει». Η παλαιότερη γραφή Μπεκ Τάσης είναι λάθος. Ο Νίκος αποκαθιστά το ορθό.

Ψάχνει, βρίσκει και συλλαμβάνει τον Γρηγόρη ο φανατικός Τούρκος αξιωματούχος του τάγματος των Μπεκτασήδων και τον οδηγεί στην κρεμάλα.

«και τουν παίρνουν πέντι αμπρουστά και δέκα απού πίσου...

ψιλή λαλίτσα έβγαλιν, ψιλή όσου αμπουρούσιν».

Ζητάει να τον περάσουν από τον δρόμο του σπιτιού της φίλης του Λένκους, στην οποία φωνάζει:

«Δεν βγαίνεις, σκύλα να μι δεις, πάνουν να μι κριμάσουν».

Να πούμε ότι ο Γρηγόρης προσχώρησε στην Τουρκιά, πήγε με τους Γενιτσαραίους, όπως γράφτηκε; Τότε πρέπει να απαντήσουμε στο ερώτημα: το απόσπασμα με τον Μπεκτασή τι είναι, δεν είναι Τουρκικό; Έχω την άποψη ότι δεν μπορούμε να «βαφτίσουμε» τον Γρηγόρη Γεννίτσαρο. Δεν είναι απλά λάθος, είναι κρίμα. Ο Γρηγόρης είναι παλικάρι που κάνει αντίσταση, κλέφτης, αποφασισμένος να πεθάνει για τα ιδανικά του. Αλλά αυτά στην έρευνα συμβαίνουν.

Για παραπέρα διαφώτιση του προβλήματος

παραπέμπω σε άλλα τραγούδια της συλλογής, όπου υπάρχουν παράλληλες καταστάσεις, όπως στο Τραγούδι ο ΚΑΤΣΙΑΝΤΩΝΗΣ, σελ. 44, στο ΤΟΥ ΚΙΤΣΟΥ Η ΜΑΝΑ, σελ. 48 και στο ΑΝΤΩΝΗ ΜΟΥ, ΤΙ ΣΚΕΠΤΕΣΑΙ, ΤΙ ΒΑΝΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ ΝΟΥ ΣΟΥ, σελ. 55.

«Σαν πας κατά τα Γιάννινα κι τους παλιούς τους κλέφτις (Κατσιαντώνη μου)
«Πέστους να κάτσουν φρόνιμα, να κάτσουν τιμημένα
«Δεν είνι ου περσινός κιρός, εκείνα τα ζαμάνια.
«Βγίκιν ένας ντιρβέναγας αυτούς ου Βιληγκέγκας
«Ζητάει κιφάλια κλέφτικα, νάνει και ξακουσμένα
Στο άλλο τραγούδι:
«Τουν Κίτσου τουν επιάσανι, πάνουν να τουν κριμάσουν
«Χίλιοι τουν παν απού μπρουστά κι δυο χιλιάδες πίσου
«Κι' όλουν ξουπίσου πήγαινιν η μαύρη του η μανούλα.

Ακολουθεί διάλογος ανάμεσα στον Κίτσο και τη μάνα του που πονάει όχι για το θάνατο του γιού της, αλλά για την ατίμωση, επειδή τον γύμνωσαν από τα άρματα τα «πατρικοδομένα».

Ο Κίτσος εξανίσταται και στρέφεται με οργή προς τη μάνα του:
«Μάνα λωλή, μάνα τρελή, μάνα ξεμυαλισμένη» κλπ.
Και πάμε στο τρίτο τραγούδι, στο: Αντώνη μου, τι σκέπτισι.
«Πεντέξι Τζιανταρμάδις κι ένας σουβαρής
«Πάνουν να μι κριμάσουν, δε βγαίνεις να μι δεις!
«Τέσσερα δεν μας μέλλει, μα την Παναγιά
«Είμαστι προυβαλμένοι για την κριμασταριά.

Με την παράθεση των αποσπασμάτων των τραγουδιών αυτών βλέπουμε κοινούς τόπους, στίχους ταυτόσημους και παλικάρια κλέφτες προαποφασισμένους. ***«Είμαστε προυβαλμένοι για την κριμασταριά».***

Γενικότερα θα πω ότι το Δημοτικό τραγούδι έχει τις μήτρες του. Και τον όρο μήτρα θέλω να τον πάρουμε σαν τον χώρο της γέννησης ενός τραγουδιού, αλλά και σαν καλούπι για τη διαμόρφωση άλλων.

Αφήνοντας τα ιστορικά - εννοιολογικά πάμε στον στίχο.

Μεγάλο, διαχρονικό κεφάλαιο ο στίχος και η δομή του. Συλλαβές, ρυθμοί.

Πήρα τα πρώτα 24 τραγούδια από τη συλλογή του Νίκου και μέτρησα τις συλλαβές τους. 15 τραγούδια έχουν 15 συλλαβές και 9 τραγουδιών οι συλλαβές ποικίλλουν. 3 τραγούδια έχουν 13, 2 έχουν 11 και τα υπόλοιπα 4: 10, 12, 14 και 16 συλλαβές.

Μπαίνω σε λεπτομέρειες, αλλά είναι απαραίτητες για τον χαρακτηρισμό της φυσιογνωμίας των Ναουσαίικων τραγουδιών. Παρατήρησα, λοιπόν, ότι τα τραγούδια με τις δεκαπέντε συλλαβές είναι, κατά το πλείστον, Ναουσαίικα-Ναουσαίικα, ενώ τα άλλα 9 είναι ξένα.

Δεν θα ήταν υπερβολή, αν λέγαμε, ότι στη Νάουσα επιχωριάζει ο 15σύλλαβος. Ιαμβικός αλλά και σε περιπτώσεις Τροχαϊκός.

Κλείνοντας θα ήθελα να πω ότι ο Νίκος δεν διεκδικεί για το βιβλίο του τίτλους που δεν του ταιριάζουν. Δεν έκανε συγκριτική μελέτη. Αν ξεκινούσε κάτι τέτοιο, δεν θα τέλειωνε, εκτιμώ, ποτέ. Έκανε συλλογή. Και έκανε πολύ καλά. Έχουμε σε τούτο το καλαίσθητο βιβλίο ό,τι τραγουδήθηκε στη Νάουσα για δυο αιώνες. Και αυτό είναι άθλος. Το εκπληκτικότερο είναι ότι έχουμε τραγούδια, με όλα τα στοιχεία τους, μουσική και λόγια που συνόδεψαν, στο χρόνο, την πορεία αυτού του λαού. Στην εισαγωγή του βιβλίου του ο Νίκος σημειώνει: *Τα κατασταλάγματα της πορείας ενός λαού, τα ιδιαίτερά του χαρακτηριστικά αποτυπώνονται στις παραδόσεις και στον πολιτισμό του.*

Όταν έγραφα αυτές τις γραμμές, φίλοι της Παράδοσης, μου ήρθε στο νου μια εικόνα από τα παλιά. Ανεβαίναμε, προσκοπάκια, για την Υπαπαντή. Στον Προφήτη Ηλία σταματήσαμε να ξεκουραστούμε. Μας έβαλες, Νίκο, δυο – δυο, πλάτη με πλάτη. Να μην κρυώσουμε. Και σύντομα μας σήκωσες και ξεκινήσαμε για πιο ψηλά.

Θέλω από την εικόνα αυτή να πάρω δυο ιδέες: Η πρώτη να βάλουμε πλάτη, παλιοί και νέοι, να ανεβάσουμε αυτόν τον τόπο. Η δεύτερη είναι σχετική με την ηλικία μας και την ανάγκη αλλαγής διάθεσης. Ήμουν στα 10 Νίκο, ήσουν στα 16; Όσο και τώρα! Συγχαρητήρια, σε ευχαριστούμε, καλή συνέχεια και εις ανώτερα.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ Ή ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ;

της Αθηνάς Κακούρη

Για δεύτερη συνεχή χρονιά, η μη κερδοσκοπική εταιρεία «Θαλής και φίλοι» (www.thalesandfriends.org) διοργάνωσε τον Ιούλιο του 2010 στη Νάουσα, στον Άγιο Νικόλαο, το καθιερωμένο εδώ και πενταετία πενθήμερο Εργαστήρι με τίτλο ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΓΝΩΣΤΩΝ, αφιερωμένο στις Λέσχες Ανάγνωσης, στην εκπαίδευση, τη ζωή και τον πολιτισμό. Μια μεγάλη ανοιχτή παρέα από σχεδόν εκατό άτομα, με κοινό ενδιαφέρον την αγάπη για το βιβλίο και το στοχασμό, συγκεντρώθηκε και φέτος κουβέντιασε για παλαιά και νέα βιβλία, αντάλλαξε απόψεις συζήτησε για το θεσμό των Λεσχών Ανάγνωσης στα σχολεία και σε ομάδες ενηλίκων και άκουσε ενδιαφέρουσες εισηγήσεις από τους συγγραφείς Απόστολο Δοξιάδη, Αθηνά Κακούρη, Τεύκρο Μιχαηλίδη, Αργύρη Παυλιώτη, Βαγγέλη Ραπτόπουλο και Πέτρο Τατσόπουλο.

Στη συνέχεια δημοσιεύουμε την εισήγηση της κ. Αθηνάς Κακούρη που είχε την ευγενή καλοσύνη να μας διαθέσει για το περιοδικό μας. Η Αθηνά Κακούρη γεννήθηκε το 1928 στην Πάτρα με καταγωγή από την Κεφαλονιά. Ξεκίνησε τη συγγραφική της καριέρα το 1950, με μία σειρά χρονογραφημάτων και ταξιδιωτικών εντυπώσεων από ένα ταξίδι της στη Μέση Ανατολή που δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδα των Πατρών. Στα τέλη της δεκαετίας του 50 άρχισε να δημοσιεύει αστυνομικά διηγήματα στο περιοδικό Ταχυδρόμος, έγραφε ραδιοφωνικές εκπομπές, ενώ συγχρόνως μετέφραζε Αγγλικά και Γαλλικά μυθιστορήματα και ιστορικά συγγράμματα. Στα τέλη της δεκαετίας του 70 πέρασε στο ιστορικό μυθιστόρημα με πιο γνωστά το ***«Πριμαρόλια»****, βραβείο Νικηφόρου Βρεττάκου 1999 και το* ***«Θέκλη»****, βραβείο ιδρύματος Πέτρου Χάρη της Ακαδημίας Αθηνών 2005.*

Το Ιστορικό μυθιστόρημα είναι είδος σχετικά πρόσφατο, πράγμα φυσικό διότι δεν μπορούσε να υπάρξει πριν από την εξέλιξη της Ιστορικής Επιστήμης από τη μια και την διαμόρφωση του μυθιστορήματος ως είδους από την άλλη. Κι αυτά έγιναν χοντρικά στα μέσα του 18ο αιώνα. Πατέρας του Ιστορικού μυθιστορήματος θεωρείται ο Ουόλτερ Σκωτ, που έγραψε στις αρχές. του 19ου αιώνος – σα να λέμε, τον καιρό που ωριμάζει στους τόπους μας η δυναμική της Εθνεγερσίας. Ενδιαφέρον είναι να σημειώσουμε ότι στην Ελλάδα το πρώτο ιστορικό μυθιστόρημα, *ο Αυθέντης του Μωρέως*, του Ραγκαβή, γράφηκε στα 1850, αρκετά κοντά δηλαδή στην πρώτη του εμφάνιση στη Δύση. Έκτοτε το ιστορικό μυθιστόρημα γνώρισε και γνωρίζει μεγάλη εξάπλωση παντού, και φυσικά και στην Ελλάδα.

Ορισμοί του λογοτεχνικού αυτού είδους έχουν δοθεί τρεις βασικά, αλλά ας μείνουμε σ' εκείνον που ο εξαιρετικός κριτικός λογοτεχνίας Απόστολος Σαχίνης, θεωρεί τον καλύτερον: *ιστορικό είναι το μυθιστόρημα που έχει ως θέμα πρόσωπα και γεγονότα μιας περασμένης εποχής και δημιουργεί το ιδιαίτερο χρώμα του τόπου και του χρόνου.*

Τα όσα θα πω σήμερα για το Ιστορικό μυθιστόρημα δεν είναι άλλο από τα όσα μου δίδαξε

η πείρα – δεν είμαι θεωρητικός (ούτε ιστορικός, ούτε ιστορικός της λογοτεχνίας, ούτε φιλόλογος,) αλλά ένας ενθουσιώδης αναγνώστης και ένας τεχνίτης, που έμαθε καμπόσα πάνω στη δουλειά και συχνά διερωτήθηκε –τι βαραίνει περισσότερο, Η Ιστορία η το Μυθιστόρημα; Και η απάντηση που δίνω εγώ είναι: **Ακόμη κι ένα μέτριο μυθιστόρημα στέκει - η τουλάχιστον δεν βλάπτει- αν η Ιστορία είναι σωστή,** ενώ ακόμη κι ένα καλογραμμένο μυθιστόρημα δεν στέκει,- η ενδέχεται να είναι και βλαβερό - εάν η Ιστορία δεν είναι σωστή.

Η Ιστορία, βλέπετε, εκτός από διασκεδαστική και ενδιαφέρουσα, είναι και ένα εργαλείο. Αν το κατασκευάσουμε και το συντηρήσουμε καλά, τότε μας πληροφορεί πολλά για τον εαυτό μας και για τους άλλους, μας δίνει παραλληλισμούς που μας βοηθούν να εκτιμήσουμε μια κατάσταση, μας προσφέρει στοιχεία που βοηθούν για να λαβαίνουμε αποφάσεις, για να ακολουθήσουμε αυτόν τον ηγέτη η τον άλλον, να προλάβουμε λάθη... Αν όμως δεν το φροντίσουμε όπως πρέπει, το εργαλείο αυτό μπορεί και να παραπλανήσει, να θολώσει την εικόνα του τι είμαστε εμείς και, ακόμη χειρότερο, του τι είναι κάποιοι άλλοι, να δημιουργήσει επικίνδυνες συναισθηματικές φορτίσεις, να μας βάλει σε λανθασμένους δρόμους και να μας οδηγήσει σε καταστροφές.

Ένα παράδειγμα πολύ κοντινό μας: Η Ιστορία μας διδάσκει πως η Δικτατορία είναι κακό πράγμα. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως οι εκπληκτικές επιτυχίες μας στην Αλβανία το 1940 δεν είναι δυνατόν να οφείλονται στον τότε δικτάτορα – και καταλήγουμε ότι το ΟΧΙ το είπε ο λαός και την Αλβανία την έκανε ο λαϊκός ξεσηκωμός. Εντούτοις η Ιστορία μας διδάσκει πως ναι, πράγματι, η Δικτατορία είναι κακό πράγμα – κι αυτό δεν πρέπει να το ξεχνάμε ποτέ. Αλλά μας διδάσκει επίσης και πολλά άλλα που πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν μας, κι ανάμεσά τους ότι ποτέ δεν έγινε λαϊκός ξεσηκωμός που να απήντησε ακαριαία και επιτυχώς σε μια επίθεση σύγχρονου στρατού, με επιτελικό σχέδιο και συνεργασία όλων των όπλων του σε μια έκταση μετώπου. Η Ιστορία δεν μας δίνει κανένα τέτοιο παράδειγμα- Άρα κάποιος είχε προετοιμάσει το 1940. Μικρή έρευνα αρκεί για να διαπιστώσουμε ότι την άμυνα της χώρας –στρατιωτική και διπλωματική- την είχε οργανώσει ο Μεταξάς από χρόνια, με όλους τους πολύπλοκους τρόπους που απαιτεί ένα τέτοιο εγχείρημα. Το ΟΧΙ το είχε ετοιμάσει. Αν αυτό το είχαν καταλάβει καλά οι κρατούντες το 1974, δεν θα είχαν λάβει τις αποφάσεις που έλαβαν με τις οικτρές τους συνέπειες.

Σκοπιμότητες του είδους που ψευτίζουν την αλήθεια είναι τόσο επικίνδυνες όσο και τα σκανταλέματα της πυξίδας ενός πλοίου. Τα παραδείγματα είναι πλήθος – σας συνιστώ μάλιστα ένα μικρό -αλλά πολύ σοβαρό -βιβλίο που κυκλοφόρησε προσφάτως και ελπίζω να μεταφραστεί, λέγεται Dangerous games, επικίνδυνα παιχνίδια, The uses and abuses of history, της διάσημης ιστορικού Margaret Macmillan που διευθύνει τις Σπουδές της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Καίμπριτζ. Θα μου πείτε, ίσως, ότι αυτά ισχύουν μεν για την Ιστορία αλλά για το ιστορικό μυθιστόρημα μπορεί να υπάρχει μεγαλύτερη ελευθερία, μια και σίγουρα αν μας επιτεθεί η Βουλγαρία, λόγου χάριν, δεν θα κάτσουν οι κυβερνήτες μας να δουν τι λέει η Πηνελόπη Δέλτα στον Καιρό του Βουλγαροκτόνου για ν' αποφασίσουν τι θα κάνουν.

Ναι, το μυθιστόρημα δεν αποτελεί στοιχείο για την λήψη αποφάσεων. Αλλά αποτελεί ένα πολύ ισχυρό μέσον δημιουργίας κοινής γνώμης, προδιαθέσεως, αισθημάτων, **φρονήματος** δηλαδή. Η Πηνελόπη Δέλτα ανάθρεψε δύο γενεές νέων -όχι, πιο σωστά, **συνέβαλε** στο να ανατραφούν δύο γενεές νέων, -εμπνέοντάς τους με ηρωικά παραδείγματα αυτοθυσίας για την πατρίδα. Σκεφτείτε το αντίστροφο - αν τους τροφοδοτούσε διαρκώς με ιστορίες όπου ο ήρωας είναι ο φυγόστρατος, όπου το άτομο έχει το δικαίωμα να αποφασίζει μόνο του πότε θα υπηρετήσει την πατρίδα του και πότε όχι, όπου ο αρχηγός είναι πρόσωπο κατάπτυστο και η ανυπακοή στους νόμους είναι δικαίωμα του καθενός, ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα την κρίσιμη στιγμή του 1940; Πουρκουά!

Αγγίζουμε εδώ ένα σημείο που είναι πολύ λεπτό και πολύ επικίνδυνο: το ιστορικό μυθιστόρημα που στοχεύει σε κάτι. Νομιμοποιείται να γράφεται ένα τέτοιου είδους μυθιστόρημα; Δηλαδή στην ουσία ένα είδος προπαγάνδας; Η ερώτηση είναι μάταιη, διότι έτσι κι αλλιώς αυτή είναι κοι-

νή πρακτική και έχουμε πολλά τέτοια μυθιστορήματα, είτε ιστορικά είτε όχι. Η Χάριετ Μπήτσερ Στόου έγραψε *«Το Καλύβι του Μπάρμπα Θωμά»* στοχεύοντας στην κατάργηση της δουλείας. Ο Ντίκενς έγραψε τον *«Όλιβερ Τουίστ»* στοχεύοντας να συγκινήσει τους συμπατριώτες του (μεταξύ άλλων και) για την κατάσταση των ορφανοτροφείων. Ο Κανταρέ έγραψε το *«Ο Στρατηγός της νεκρής στρατιάς»* στοχεύοντας (μεταξύ άλλων) στο να τονώσει την εθνική υπερηφάνεια των Αλβανών. Αυτό λοιπόν γινόταν και γίνεται και θα εξακολουθήσει να γίνεται.

Μπορούμε όμως να κρίνουμε πότε νομιμοποιείται και πότε όχι; Πιστεύω πως ναι. Πιστεύω πως υπάρχει ένα απόλυτο κριτήριο: η αλήθεια. Αυτήν, ο μυθιστοριογράφος έχει την υποχρέωση να την υπηρετήσει, όπως ακριβώς την έχει και ο ιστορικός. Πώς βρίσκει την αλήθεια; Ψάχνοντας για να εξακριβώσει *τι συνέβη και γιατί*. Σαν καλός ανακριτής θα φροντίσει να ακούσει όλες τις πλευρές, να εξετάσει αμερόληπτα όλα τα στοιχεία, να επισημάνει τις αντιφάσεις, να σταθεί εφεκτικός σε ό,τι φαίνεται αναξιόπιστο, να εξιχνιάσει τα κίνητρα και κυρίως –κυριότατα- να αντισταθεί στον πειρασμό να προσαρμόσει τα τεκμήρια στις προκαταλήψεις σου.

Μα δεν είναι αυτό δουλειά του Ιστορικού; θα με ρωτήσετε. Δεν αρκεί εγώ να πάρω ένα Εγχειρίδιο Ιστορίας, να μάθω τα γεγονότα και μετά να αφήσω την φαντασία μου ελεύθερη στο μυθιστόρημα; Αμ δεν γίνεται έτσι! Κι αργότερα θα σας εξηγήσω γιατί. Ο μυθιστοριογράφος θα δουλέψει ως ιστορικός, θα μεταχειριστεί πηγές, δηλαδή Ημερολόγια ανθρώπων εκείνης της εποχής, εφημερίδες, αλληλογραφία, αρχεία, διπλωματικά έγγραφα...Καλό είναι να μην ξεχνά ότι δεν είναι εκπαιδευμένος ιστορικός, ότι δεν έχει εξασκηθεί στην τεχνική που απαιτείται και δεν έχει ασκήσει το μυαλό του να αμφιβάλει, να αντιπαραθέτει, να κρίνει, κοντολογίς ότι του λείπουν πολλά εφόδια και **άρα πρέπει να προσέχει διπλά**.

Του επιτρέπεται όμως να παρουσιάσει ***ένα μέρος*** μιας περίπλοκης σύνθεσης, ενώ ο ιστορικός οφείλει να παρουσιάσει το σύνολό της. Ο μυθιστοριογράφος -εμπνευσμένος από την ζωή και το θάνατο του Κίτσου Μακρυγιάννη Μαλτέζου – δικαιούται να περιγράψει πως αντιδρά μια παρέα νέων στην Κατοχή όταν ο πιο χαρισματικός μεταξύ τους δολοφονείται από κομμουνιστές. Ο ιστορικός όμως οφείλει να δώσει ολόκληρη την εικόνα των αντιστασιακών οργανώσεων και να διερευνήσει τα αίτια και τον τρόπο που αποφασίστηκε και εκτελέστηκε αυτή η δολοφονία. (Μιλώ για βιβλία που υπάρχουν και ως μυθιστορήματα και ως Ιστορία)

Ο μυθιστοριογράφος έχει λοιπόν αυτήν την ελευθερία να διαλέξει ένα μέρος και να παρουσιάσει αυτό το μέρος, αλλά όσο καλύτερος μυθιστοριογράφος είναι τόσο πιο πιστά θα απεικονίσει αυτό το μέρος, και τόσο πιο σωστά θα το τοποθετήσει μέσα στο όλον. Στο **Όσα Παίρνει ο Άνεμος** η συγγραφέας παρουσιάζει τον Νότο αλλά ο Βορράς δεν απουσιάζει ούτε αποσιωπάται η δουλεία - αντίθετα, έχουμε την ευκαιρία να δούμε (μεταξύ πολλών άλλων) και το πως η απελευθέρωση των μαύρων από τις φυτείες δεν ήταν αμιγής κακών - τους στρίμωξε σε εργοστάσια. Η αλήθεια λοιπόν πρέπει να υπηρετείται, και να υπηρετείται πάντοτε. Το αντίθετο είναι επιβλαβές και επικίνδυνο ακόμη και για εκείνους που υποτίθεται ότι σκοπεύει να υπηρετήσει.

Ξαναγυρίζω στα τρία παραπάνω παραδείγματα – την Καλύβα του Μπάρμπα Θωμά, τον Όλιβερ Τουίστ και το Ο στρατηγός της νεκρής στρατιάς. Είναι και τα τρία από το επικίνδυνο εκείνο είδος των μυθιστορημάτων που έχουν ως σκοπό να συγκινήσουν και να επηρεάσουν. Τα δύο πρώτα υπηρετούν την αλήθεια - οι συνθήκες στον αμερικανικό Νότο αποδίδονται σωστά από την συγγραφέα, όπως σωστά αποδίδονται και οι συνθήκες στα ορφανοτροφεία της Βικτωριανής Αγγλίας από τον Ντίκενς.

Τι συμβαίνει όμως με τον Στρατηγό της Νεκρής Στρατιάς; Η ιστορία είναι η εξής: Ένας Ιταλός στρατηγός φθάνει στα 1960 στην Αλβανία συντροφιά με έναν παπά. Είναι επιφορτισμένοι να βρουν τα οστά των στρατιωτών που σκοτώθηκαν στην Αλβανία, να τα συγκεντρώσουν και να τα στείλουν πίσω στους συγγενείς των νεκρών. Η αναζήτηση συνεχίζεται επί μήνες, και κατά τη διάρκειά της ο Ιταλός συναντιέται και με έναν άλλον αξιωματικό, του οποίου η εθνικότητα μένει απροσδιόριστη, αλλά έχει κι αυτός ανάλογη αποστολή. Ο Ιταλός ταλαιπωρείται, γνωρίζει

πολλές πικρίες και παίρνει πολλά μαθήματα για την πολεμική ικανότητα των Αλβανών, και τελικά ολοκληρώνει την αποστολή του, ενώ ο άλλος αξιωματικός, ο απροσδιορίστου εθνικότητος, δεν τελειώνει τη δική του επειδή ο βοηθός του οικειοποιήθηκε κεφάλαια που ήταν προορισμένα για την συγκέντρωση των σορών, αλλά σκύλευσε και τα πτώματα κλέβοντας τα χρυσά τους δόντια.

Αλλά πότε συγκρούσθηκαν Ιταλοί και Αλβανοί; Οι Ιταλοί είχαν μετατρέψει την Αλβανία σε προτεκτοράτο τους ήδη το 1938 και το 1940 όταν επετέθησαν στην Ελλάδα, είχαν τον αλβανικό στρατό σύμμαχο και συνεργάτη τους. Αν γέμισαν τα βουνά της Χιμάρας και της Κορυτσάς με πτώματα ιταλών στρατιωτών, υπαίτιοι σίγουρα δεν ήταν οι συμπολεμιστές τους Αλβανοί, αλλά οι Έλληνες. Στο μυθιστόρημα ο Κανταρέ μιλά για φοβερές συγκρούσεις και απώλειες των Ιταλών με αντάρτες Αλβανούς. Αλλά καμιά σοβαρή αντίσταση δεν συνήντησαν οι Ιταλοί στην Αλβανία, η δε προσπάθεια εφαρμογής της εντολής του Τσώτσιλ *βάλτε φωτιά στην Ευρώπη Set Europe ablaze* απέτυχαν ολοσχερώς στην Αλβανία, όπως περιγράφει στο βιβλίο του SOE in the Land of the Eagles, ο Roderick Bailey με πλήθος ελάχιστα κολακευτικές για τους Αλβανούς λεπτομέρειες. Μπερδεμένες είναι και οι χρονολογίες του Κανταρέ, διότι αναφέρεται στο 1943 αλλά όχι στη συνθηκολόγηση της Ιταλίας που έγινε εκείνο ακριβώς το έτος. Και στο 1960, όταν διαδραματίζεται αυτή η ανακομιδή, αναφέρει μεν ότι η Σοβιετική Ένωση δεν στέλνει πλέον στάρι στην Αλβανία, αλλά παραλείπει τελείως να πει ότι στο μεταξύ το κομμουνιστικό Αλβανικό καθεστώς είχε αποκτήσει νέο σύμμαχο και προστάτη, την Κίνα του Μάο.

Πρέπει να πω ότι, ύστερα από την φασαρία για την άρνηση του Κανταρέ να έρθει στο Μέγαρο, ξαναδιάβασα το βιβλίο αυτό προσεκτικά, μέχρις ότου έφθασα στην σελίδα 69 και στον διάλογο μεταξύ των δύο στρατηγών – του Ιταλού και του μη κατονομαζόμενου ά λ λ ο υ- όπου και οι δύο λένε πως έχουν βρει όχι ένα αλλά πολλά πτώματα α ν έ π α φ α. Τώρα εγώ μόνον αγίων πτώματα έχω ακούσει να έχουν διατηρηθεί ανέπαφα μέσα στη γη επί είκοσι χρόνια – να μην έχουνε λιώσει, δηλαδή - κι αυτή η μεγάλη συγκέντρωση *αγίων* με παρακίνησε να μεταχειριστώ αυτό το μυθιστόρημα – που εν τούτοις δόξασε τον Κανταρέ! - ως παράδειγμα σήμερα. Η μυθοπλασία εδώ δεν αφορά τα πρόσωπα αλλά τα ιστορικά γεγονότα, που δημιουργούνται με τελεία περιφρόνηση προς την αλήθεια αλλά και προς την νοημοσύνη του αναγνώστη.

Είναι δε επικίνδυνη αυτή η αυθαίρετη κατασκευή του παρελθόντος, διότι απενοχοποιεί τους Αλβανούς αποκρύπτοντας τις σχέσεις τους με τους ιταλούς φασίστες, συκοφαντεί τους Έλληνες ως σκυλεύοντες πτώματα, και γενικώς προάγει παρανοήσεις, που προλειαίνουν το έδαφος για νέες συγκρούσεις μεταξύ γειτόνων. Θα πρέπει λοιπόν να αναθεωρήσουμε τους στόχους του συγγραφέα –δεν στοχεύει στο να τονώσει την εθνική υπερηφάνεια των Αλβανών, αλλά κατασκευάζει εκ του μη όντος ένα παρελθόν που υπηρετεί σκοτεινούς σκοπούς και επικίνδυνους.

Τώρα πως γίνεται αυτού του είδους η *λογοτεχνία* να μεταφράζεται ελληνικά και αυτού του είδους ο *λογοτέχνης* να τιμάται από σπουδαία ελληνικά ιδρύματα, μη με ρωτάτε εμένα! Εγώ πιστεύω και διακηρύσσω πως σεβαστός και τιμητέος είναι μόνον ο συγγραφέας που συναισθάνεται την βαριά του ευθύνη να εμφανίσει, στο μυθιστόρημά του, *πιστά* τα πρόσωπα και τα πράγματα της περασμένης εποχής που επέλεξε. Το έργο του δεν είναι ένα αθώο παιχνίδι, είναι ύλη δυνάμει εκρηκτική και ο χειρισμός της απαιτεί μεγάλη προσοχή.

Το παρελθόν βλέπετε είναι σαν κάτι μπαούλα, που υπήρχαν στα σπίτια της παλαιάς Πάτρας με την μακρά καρναβαλική της παράδοση, δηλαδή σεντούκια όπου όταν ψαχούλευες έβρισκες μια περούκα μαρκησίας, δύο σκουλαρίκια πειρατή, ένα κοστούμι σπανιόλας, καμπόσα χρυσάνθεμα από κιμονό γιαπωνέζικο, μια περικεφαλαία... κι έτσι μπορούσες, από τη μια στιγμή στην άλλη να εμφανιστείς ως Μαντάμ ντε Πομπαντούρ, σεΐχης της Αραβίας, Ναπολέων η ακόμη και Μεγαλέξανδρος. Είναι μεγάλος ο κίνδυνος, περιβεβλημένος αυτά τα ρούχα, να οικειοποιηθείς κάποιο παρελθόν και βασισμένος σ' αυτό να προβάλεις απαιτήσεις για το μέλλον. Ένα τέτοιο παράδειγμα ζούμε ολοένα, στην γειτονιά μας και με πολύ ανησυχητικά συμπτώματα μάλιστα.

Βεβαίως, χάρις στο περίφημο εκείνο μπαούλο, μπορείς εξ ίσου καλά να εμφανιστείς και αντιστρόφως, χειρότερος απ' ό,τι είσαι, ως ανάπηρος π.χ. η ως ορφανό μητρός και πατρός, ένα έκθετο που μόλις πρόσφατα φόρεσε μια ταυτότητα κατασκευασμένη απαρχής μέχρι τέλους – το ζούμε κι αυτό στις ημέρες μας, και μάλιστα προερχόμενο από μέρος τελείως απροσδόκητο.

Σας παραπέμπω στη μελέτη του διακεκριμένου ιστορικού Μιχαήλ Σακελλαρίου, που αναφέρεται μεν στην Δυναμική της Εθνεγερσίας, και είναι γραμμένο πριν από δεκαετίες, αλλά τυχαίνει να ξεκαθαρίζει και να τεκμηριώνει πολλά εξαιρετικά χρήσιμα στην σημερινή σύγχυση ιδεών.

Το ιστορικό μυθιστόρημα, λοιπόν, που εξ ορισμού ασχολείται με το παρελθόν, δίνει σε όποιον το γράφει, την ευκαιρία να βγάλει απ' το σεντούκι τόσο περικεφαλαίες όσο και κουρέλια και να παίξει και το ένα παιχνίδι και το άλλο. Πιστεύω ότι και στην μία περίπτωση και στην άλλη, η μυθιστορηματική καλλιέργεια τέτοιου είδους μύθων είναι βλαβερή γιατί οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε λανθασμένες εκτιμήσεις και επιλογές.

Παράδειγμα: Ναι, στους Βαλκανικούς Πολέμους ένας μικρότατος στρατός Έλλήνων (το ένα τρίτο του Βουλγάρικου) έκανε θαύματα, και ναι στην Αλβανία το θαύμα επαναλήφθηκε, αλλά αν καλλιεργήσουμε την εντύπωση ότι ο ελληνικός στρατός, αδιάφορο που πολεμά και με τι ηγεσία και συνθήκες θα κάμει θαύματα, τότε θα πουλήσουμε ίσως πολλά αντίτυπα του βιβλίου μας, αλλά θα ετοιμάσουμε μια άλλη Μικρασιατική Καταστροφή. Και αντιστρόφως, αν καλλιεργήσουμε μυθιστορηματικά ατεκμηρίωτες ιστορίες δειλίας και διαφθοράς, μπορεί πάλι να πουλήσουμε πολλά αντίτυπα, αλλά θα καλλιεργήσουμε ένα ελληνικό POURQUOI, και την διάλυση που έζησε η Γαλλία στον τελευταίο πόλεμο. Ελπίζω ότι έχω πλέον αποδείξει το πόσο εκρηκτική ύλη είναι η ιστορία και άρα με πόση προσοχή για την αλήθεια πρέπει να την χειρίζεται ο καθένας μας.

Κι εδώ θα επανέλθω σ' αυτό που έλεγα προηγουμένως, και θα εξηγήσω γιατί ο συγγραφέας του ιστορικού μυθιστορήματος δεν μπορεί να βασιστεί σ' ένα εγχειρίδιο Ιστορίας και μετά ν' αφήσει ελεύθερη την φαντασία του. Με τι θα τραφεί η φαντασία αυτή; Θα σας δώσω ένα παράδειγμα:

Σε επιτυχέστατο ιστορικό μυθιστόρημα –πρόσφατο- εμφανίζεται ο Γεώργιος Α΄ σε μια επίσκεψή του σε επαρχιακή πόλη, να ζητά να του προμηθεύσουν παλλακίδα, με την οποία και γλεντά την νύχτα μέσα σε μια εκκλησία. Τώρα ο Γεώργιος Α΄ ήταν πράγματι γυναικάς, και είχε πλήθος περιπέτειες. Άρα νομιμοποιείται ο μυθιστοριογράφος να πει ότι ξεφάντωσε με μια κυρία εκείνη τη νύχτα στην επαρχιακή εκείνη πόλη. Αλλά βάζοντάς τον να μεταχειρίζεται προς τούτο μια εκκλησία, δείχνει πρώτον άγνοια περί του προσώπου: Εκτός από γυναικάς, ο Γεώργιος ήταν και θρήσκος. Το να κάνει κάποιος αταξίες τέτοιου είδους μέσα σε εκκλησία παραπέμπει μάλλον σ' εκείνον τον προ λίγων ετών Υπουργό μας Πολιτισμού, που δήλωσε ότι σπουδαία φιλοδοξία του ήταν να κάμει έρωτα πάνω στην αγία Τράπεζα, παρά σ' έναν εστεμμένο του τέλους του 19ου αιώνος, που εκκλησιαζόταν ανελλιπώς και που σεβόταν τα θεία.

Άλλο παράδειγμα, πάλι από επιτυχέστατο ιστορικό μυθιστόρημα: Βρισκόμαστε στα 1880. Ένα μπουλούκι ηθοποιών μεταφέρονται προς ένα νησί με τον φθηνότερο δυνατό τρόπο, δηλαδή με πλοίο στην τρίτη θέση, όπου με την θαλασσοταραχή κατρακυλάνε πέρα δώθε οι ηθοποιοί, από το ένα τοίχωμα του αμπαριού στο άλλο. Αλλά τα αμπάρια δεν είναι ποτέ ανοιχτά πέρα για πέρα, πάντοτε μπαίνουν χωρίσματα –διαφράγματα, μπουλμέδες πράγμα που θα διαπίστωνε ο μυθιστοριογράφος αν είχε μπει στον κόπο να εξετάσει πως ήταν τα αμπάρια, και πως ήταν στα επιβατηγά η Τρίτη και φθηνότερη θέση.

Το ένα παράδειγμα αφορά ένα πρόσωπο, το άλλο μια κατάσταση, ένα πράγμα. Και τις δύο φορές η λογική θα μπορούσε να είχε παρέμβει – κάποτε θα είχε μπει σε βάρκα ο συγγραφέας και θα ήξερε πόσο εύκολα την τουμπάρει η απότομη μετακίνηση βάρους, ενώ ο άλλος συγγραφέας πάνω στην επιθυμία του να μας ενισχύσει τον αποτροπιασμό προς το γεγονός και προς το πρόσωπο του βασιλιά, δεν στάθηκε να αναρωτηθεί που και πως θα έκανε ο Γεώργιος αυτές τις τρελλίτσες μέσα σε έναν τόσο άβολο προς τούτο χώρο, όσο είναι μια εκκλησία. Η λογική, ο κοινός

νους, μπορεί όχι μόνον να σώσει τον αναγνώστη – αλλά και να του χαρίσει και κάμποσες στιγμές μεγάλης ευθυμίας, που όμως θα είναι εις βάρος του συγγραφέα και της αξιοπιστίας του. Την οποίαν, αν θέλει να διατηρήσει, πρέπει να συγκεντρώσει πολλά, πολλά, πολλά στοιχεία, πασχίζοντας να καταλάβει καλά **τι συνέβη και γιατί**, και μόνον μετά μπορεί, μεταχειριζόμενος το υλικό που συγκέντρωσε –*αυτό και όχι άλλα φανταστικά πράγματα*- τότε μόνον να καταπιαστεί να σχεδιάσει την πλοκή του και τα πρόσωπα. Η φαντασία του θα τραφεί από συγκεκριμένα στοιχεία –αυτά τα στοιχεία και τα γεγονότα και τα πρόσωπα που βρήκε στις έρευνές του, αυτά θα εμφανιστούν και στο μυθιστόρημα μετουσιωμένα φυσικά- και πάλι αυτά, θα θέσουν τα πλαίσια στην πλοκή που σχεδιάζει. Να λοιπόν γιατί δεν μπορεί ο μυθιστοριογράφος να διαβάσει ένα εγχειρίδιο Ιστορίας και αυτό να του αρκέσει.

Υπάρχει και κάτι ακόμη: Συχνά πολιτικές σκοπιμότητες η άλλες δυνάμεις στρεβλώνουν την ιστορία. Παράδειγμα περίτρανο ο Καποδίστριας και τα όσα κατόρθωσε στα τρία μόλις χρόνια που έζησε στην Ελλάδα ως κυβερνήτης. Ο Καποδίστριας που είχε κάμει εκπληκτική καριέρα διπλωμάτη φθάνοντας να γίνει ο ένας εκ των δύο Υπουργών εξωτερικών του Τσάρου Αλεξάνδρου της Ρωσίας, ήταν και φλογερός πατριώτης. Από την υψηλή εκείνη θέση προσπάθησε να υπηρετεί - όπως το ομολογούσε και στον ίδιο τον Τσάρο - τα ελληνικά συμφέροντα συνδυασμένα με τα ρωσικά. Πριν έρθει στην Ελλάδα είχε συντάξει το Σύνταγμα της Ελβετίας, το οποίον λειτουργεί ακόμη σήμερα και γι' αυτό οι Ελβετοί τιμούν την μνήμη του. Αυταπόδεικτο είναι ότι πρέπει να αγαπούσε πολύ τον ελληνισμό, αφού ήρθε εδώ να τρώει ξερό ψωμί και να κοιμάται περίπου στο πάτωμα (όχι μεταφορικά αλλά έτσι ακριβώς) αφήνοντας τα πλούτη και τα καλά της τσαρικής αυλής ή ακόμη και του πατρικού σπιτιού του στην Κέρκυρα.

Διέπραξε όμως το μεγάλο σφάλμα να μην καταπιαστεί να εφαρμόσει εδώ ό,τι του υπαγόρευε ο Κοραής από το Παρίσι, κι έτσι ο μεγάλος ελληνιστής (που δεν είχε ποτέ του πατήσει το πόδι στο Μοριά ή τη Στερεά ή καν τα Νησιά) τον μίσησε θανάσιμα και φρόντισε να του φορτώσει την κατηγορία του φωτοσβέστη, του απολυταρχικού, του υπερφιλόδοξου και του τύραννου. Σ' αυτό τον σεγκοντάρισαν και άλλοι καλοί φιλέλληνες αλλά απληροφόρητοι και αιθεροβάμονες, σαν τον βαυαρό Τίερς, με τόση δύναμη μάλιστα ώστε ο Κυβερνήτης δυσφημίστηκε επί τριάντα περίπου χρόνια.

Αν λοιπόν καταπιανόσαστε στα 1850 να γράψετε ένα μυθιστόρημα τοποθετημένο στο Ναύπλιο στις παραμονές της δολοφονίας του Κυβερνήτη, το προχείρως διαθέσιμο υλικό θα σας παρουσίαζε μια τελείως λανθασμένη εικόνα. Κι εδώ, το μόνο που μπορούσε να σας σώσει, θα ήταν η άσκηση του κριτικού μυαλού σας: Αν ήταν τέτοιος απαίσιος ο Κυβερνήτης, πως και τον αγάπησαν οι Ελβετοί; Πώς και του στάθηκε τόσο καλός φίλος ο Εϋνάρδος; Πώς και ξεφύτρωσαν σ' όλη τη χώρα αυτά τα μικρά αλλά τόσο χρήσιμα σχολεία; Πώς και σπούδασαν στο εξωτερικό τόσα ορφανά πολέμου; Πού είναι το παλάτι όπου έζησε αυτός ο τύραννος; Γιατί τον λάτρευε ο κοσμάκης;...

Τελικά νομίζω, πως χωρίς μυαλό τίποτα δεν μπορεί να γίνει σωστό. Από το κόσκινο της λογικής θα περάσει ο μυθιστοριογράφος την κάθε του σκηνή, αλλά και με το κόσκινο της λογικής θα την εξετάσει ο κάθε αναγνώστης. Είναι μεν δέκτης, ο αναγνώστης, αλίμονο όμως αν μείνει αδρανής δέκτης. Αλίμονο αν καταπίνει ό,τι του σερβίρεται - αλίμονο αν αφεθεί να τρέφεται με γαριδάκια και γκοφρέτες. Ο αναγνώστης έχει κι αυτός την ευθύνη να σκεφτεί και να αντιδράσει. Όπως ακριβώς αντιδρά στο κρύο ή τη ζέστη, στην πνιγηρότητα ή τον καθαρό αέρα, στο θόρυβο ή στη μελωδία – έτσι και στο βιβλίο θα αντιδράσει - ο φ ε ί λ ε ι να αντιδράσει, οφείλει να εκπαιδεύσει το μυαλό του να ζυγιάζει και να κρίνει, προκειμένου να ξεχωρίσει τι θα πετάξει ως υποβολιμαία καλλιέργεια βλαβερών παρορμήσεων, τι θα θεωρήσει ως άχρηστη σαβούρα και θα το παραμερίσει, και σε τι θα ανατρέχει για να εμπλουτίζει τις ιστορικές γνώσεις του, να διευρύνει τους ορίζοντές του, να εξετάζει ξεχασμένους προβληματισμούς έτσι ώστε *η περασμένη εποχή* στην οποίαν θα ζήσει για λίγο μέσα από το μυθιστόρημα να συμβάλει στο να καταλάβει καλύτερα το παρόν και να προχωρήσει πιο στέρεα προς το μέλλον.

...βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από την βιβλιοθήκη σας

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ ΤΟ 1822

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΟΥ)

Σελ. 270, τιμή 20€

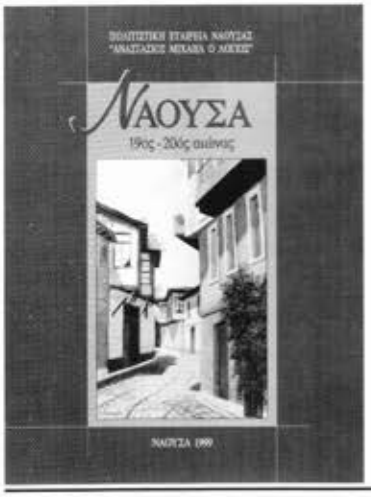

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος αι.

Συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο

Σελ. 414, τιμή 25 € (χαρτόδ.) & 30 € (πανόδ.)

ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ (ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ)

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Το βιβλίο αποτελεί συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν στην ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος είναι η περιοχή της Μακεδονίας και κυρίως η πόλη της Νάουσας που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

Σελ. 260, τιμή 20 €

ΔΙΑΘΕΣΗ: **Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας** Δημοτική βιβλιοθήκη τηλ. 23320 24102
Αλέξανδρος Οικονόμου τηλ. 23320 29380
Αποστέλλονται και με αντικαταβολή